

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Tomáš Straka

Tři vojenská tažení Karla IV. na území Svaté říše římské

**Three Military Campaigns of Charles IV within the Holy Roman
Empire**

V Praze 2017

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí práce paní profesorce PhDr. Lence Bobkové, CSc. za její odborné a vstřícné vedení a za poskytnutí nezbytných materiálů, které bych jinak sháněl jen s velkými obtížemi. Děkuji také Dr. Uwe Trespovi za podnětné debaty o vojenských dějinách 14. století vedené v rámci kolokvií v Praze a v Postupimi. Děkuji také své partnerce, Ing. Tereze Berkové, za veškerou pomoc a podporu. Dík patří i mým přátelům ze spolku Doba Karlova, z. s. za stálou motivaci ke studiu českých dějin 14. století a středověké každodennosti.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. 8. 2017

Podpis

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce detailně popisuje na základě využití listinných a narativních historických pramenů politické okolnosti, průběh a vojensko-historické aspekty tří vojenských tažení císaře Karla IV. (1316 – 1378) na území Svaté říše římské. Jedná se o boj proti Wittelsbachům o vládu nad Svatou říší v letech 1347 – 1349, o tažení proti hrabatům z Württemberka roku 1360 a o dobytí Braniborského markrabství, spojeného se snahou o získání druhého kurfiřtského hlasu pro lucemburský rod v letech 1371 – 1373. Cílem práce je pokusit se přispět ke snaze o zhodnocení významu využití vojenské moci v politice Karla IV. Srovnáním průběhu a okolností tří zkoumaných konfliktů se pokouší odpovědět na otázku existence specifické vojenské strategické koncepce Karla IV. Jednou ze zkoumaných otázek je také složení vojska, které měl Karel IV. v rámci těchto tažení k dispozici a jeho organizace. Především se pokouší zodpovědět, kteří bojovníci tvořili jádro těchto vojsk a zda to byli spíše šlechtici či leníci ze zemí Koruny české, nebo například najatí žoldnéři z různých částí Svaté říše římské. Další z řešených otázek je organizace těchto vojsk, respektive nové poznatky, které mohou přinést prameny související s výše uvedenými zkoumanými konflikty. Širším cílem práce je být příspěvkem k dosud nedostatečně probádaným vojenským aspektům vlády Karla IV. a vojenským dějinám 14. století.

Klíčová slova: Karel IV., Svatá říše římská, Wittelsbachové, Braniborsko, Württembersko, Rudolf IV. Habsburský, vojenské dějiny, leník, léno, země Koruny české, 14. století, středověká šlechta.

Abstract

The aim of this thesis is to describe in detail three military campaigns of Emperor Charles IV. (1316 – 1378) within the territory of the Holy Roman Empire. It uses diplomatic and narrative historical sources to map the political circumstances, process, and military aspects of the three given campaigns. The first campaign is Charles IV's struggle for power over the Holy Roman Empire in the years 1347 – 1349. The second is the military expedition against counts of Württemberg in 1360. The third conflict is Emperor's conquest of Mark Brandenburg, connected with the pursuit of a second electoral vote for the house of Luxembourgs, which took place in the years 1371 – 1373. The thesis tries to be beneficial to the question of the role, that the use of military power might have had in the politics of Charles IV. By comparing the process and circumstances of the three given conflicts, the thesis aims to confirm or deny the existence any kind of specific military-strategic doctrine of Charles IV. One of the discussed problems is also the structure of the armies that Charles IV had at his disposal during the studied campaigns. It seeks to answer, whether the core of Emperor's forces was made rather by noblemen of the Lands of the Bohemian Crown, or for example mercenaries hired in various locations of the Holy Roman Empire. Another of the discussed problems is the organizations of these forces, or the new contributions which can be brought together by the sources related to the given conflicts. More general aim of this paper is to be beneficial to the study of the yet largely undescribed military aspects of the reign of Charles IV, as well as to the military history of the 14th century.

Keywords: Charles IV, Holy Roman Empire, House of Wittelsbach, Brandenburg, Württemberg, Rudolf IV. Duke of Austria, Military history, Lands of the Bohemian Crown, Vassal, Fief, 14th century, medieval nobility.

Obsah

Úvod	8
1. Přehled pramenů a literatury	10
1.1. Literatura.....	10
1.2. Prameny.....	12
2. Zápas o říši 1346 – 1349	16
2.1. Pokus o vojenské ovládnutí Tyrolska.....	18
2.2. Tažení do rozhodujícího střetnutí.....	23
2.3. Ohrožení Wittelsbachů v Braniborsku.....	28
2.4. Tažení proti Günterovi ze Schwarzburgu.....	36
3. Tažení proti hrabatům z Würtemberka 1360	47
3.1. Průběh tažení.....	52
4. Válka o Braniborsko	58
4.1. Tažení roku 1371.....	60
4.2. Období příměří.....	64
4.3. Tažení roku 1373.....	66
5. Organizace a struktura Karlových vojsk	73
5.1. Podmínky účasti české šlechty na taženích.....	78
5.2. Žoldnéři.....	82
5.3. Účast a role měst.....	87
6. Vojenská strategická koncepce Karla IV.	90
Závěr	93
Použité prameny a literatura	99
Použité zkratky.....	100
Prameny.....	100
Literatura.....	104
Internetové zdroje.....	110
Přílohy	111

„Nebude korunován nikdo, kdo by řádně nebojoval.“¹

Úvod

Římský císař a český král Karel IV. není v českém historickém povědomí zapsán jako král-válečník. Naopak, nejčastěji setkáváme s obrazem Karla IV. jako mírumilovného panovníka, „knížete míru“, který svých politických a územních úspěchů dosahuje výhradně diplomatickými, mírovými cestami. Na tento historický narativ, který máj svůj počátek částečně už v soudobých kronikách z Karlova dvorského okruhu, plynule navázalo české barokní dějepisectví v osobě Bohuslava, a v podstatě v něm pokračovalo moderní dějepisectví v 19. století. František Palacký, V. V. Tomek i historikové generačně spadající do první poloviny 20. století, jako byl například Josef Šusta, ti všichni spoluvytvářeli nebo akcentovali historický obraz Karla IV. jako panovníka, který nemiluje válku, vyhýbá se boji a upřednostňuje dosahování svých cílů mírovými prostředky. Tento obraz byl pak prostřednictvím několika významných umělců 19. a 20. století hluboko vepsán do historického povědomí české veřejnosti.

Zatímco u českých historiků byl výklad mírotvorné politiky Karla IV. chápán výrazně pozitivně, jako výraz moudrosti a prozíravosti velkého panovníka, či přímo jako naplnění ideálu středověkého vladaře, u německých historiků, jako byli například Paul Scholz nebo nověji Reinhard Lebe či Hans Patze, byl Karlův přístup k využití vojenské moci naopak chápán spíše jako výraz určité slabosti, ve shodě s výkladem některých kronik říšské provenience. O realističtější zhodnocení Karlovy politické praxe a s ní spojeného užití ozbrojené moci se pokusili historikové 2. poloviny 20. století, zejména František Kavka, Jiří Spěváček, či Ferdinand Seibt. Nejnověji se nad, poněkud problematickou, charakteristikou Karla IV. jakožto „knížete míru“ zamýšlel německý vojenský historik Uwe Tresp. Ke komplexnímu zhodnocení Karlova přístupu k využívání vojenské síly v politické činnosti, s ohledem na prozkoumání průběhu a okolností panovníkových válečných akcí, však dosud nedošlo.

Cílem této práce je detailně prozkoumat tři velké ozbrojené konflikty, které Karel IV. během své vlády vedl na území Svaté říše římské. Kritéria pro výběr těchto tří tažení byla následující: 1) Jedná se o konflikty probíhající v rámci území Svaté říše římské, respektive její části nazývané tradičně „regnum theutonicorum“. 2) Jedná se o konflikty, které lze vzhledem k rozsahu objektivně nazvat válkami, přestože sám Karel IV. se snažil o jejich výklad ve smyslu „policejních akcí“. V interpretaci těchto konfliktů se střetávají pohledy ze dvou různých úhlů – z pozice římského krále, jenž vnímá říši jako celek a z jehož pohledu se jedná o vnitřní konflikt na jejím území; a z pozice jednotlivých zemí

---

¹ Beneš Krabice z Weitmile o Karlovi IV. podle Druhé epístoly sv. Pavla k Timoteovi 2,5. BLÁHOVÁ, Marie et al. (ed.). *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987, s. 222.

(popřípadě pozdějších států) jako bylo České království nebo Braniborsko, z jejichž pohledu jde o válku vedenou mezi dvěma zeměmi. 3) Ve všech střezech sledovaných ozbrojených střetech Karel IV. vystupuje osobně v roli velitele vojska.

Prvním z těchto konfliktů je zápas o samotnou vládu nad Svatou říší římskou, který probíhal od roku 1346, tedy času Karlovy volby římským protikrálem proti Ludvíkovi IV. Bavorovi, do roku 1349, kdy byl poražen poslední Karlův vzdorokrál Günther ze Schwarzburgu. Druhý popisovaný konflikt je tažení proti hrabatům Ulrichovi IV. a Eberhardovi II. Z Würtemberka roku 1360, které bylo součástí konfliktu Karla IV. s jeho zetěm, habsburským vévodou Rudolfem IV. Třetí válečný konflikt je spojen s Karlovým zápasem o ovládnutí Braniborska a odehrál se ve dvou fázích v letech 1371 a 1373.

V předkládané práci se pokusím na základě dobových narativních a diplomatických pramenů co nejpodrobněji rekonstruovat průběh zkoumaných konfliktů. Jelikož politická a diplomatická stránka byla již v odborné literatuře dostatečně představena, zaměřím svou pozornost na vojenské aspekty těchto konfliktů. Diplomatickou složku přitom nebudu opomíjet, ale budu se jí snažit dát do těsnější souvislosti se složkou vojenskou. Výsledkem této analýzy by mělo být především zhodnocení způsobu využití vojenské síly Karlem IV. při řešení tří představených konfliktů na základě jejich komparace. Protože vybrané vojenské akce se dotkají všech úseků Karlovy vlády, spadají do jejího začátku, vrcholu i samého konce, je záměrem práce pokusit se také o obecnější zhodnocení problematiky způsobu využívání vojenské moci Karlem IV., popřípadě potvrzení či vyvrácení existence specifické Karlovy vojensko-strategické koncepce.

Důležitou otázkou je také zdroj vojenské moci, kterou Karel IV. v těchto konfliktech využíval. Při pokusu o její zodpovězení se budu snažit rozkrýt strukturu a organizaci panovníkova vojska, které se účastnilo jednotlivých tažení. S vědomím omezené výpovědní hodnoty prosopografické metody práce s diplomatickými prameny, i nebezpečím zkresleného výkladu narativních pramenů, se pokusím identifikovat účastníky jednotlivých tažení a prozkoumat tak jádro Karlovy ozbrojené moci. Především se pokusím prozkoumat podíl české šlechty, českých a říšských měst, popřípadě najatých žoldnéřů, a jejich vojenskou roli v rámci zkoumaných konfliktů.

Práce by tak měla být příspěvkem k prozkoumání vojenských dějin doby Karla IV., kterým byla, na rozdíl například od období husitství, dosud věnována jen nedostatečná historiografická pozornost

1. Přehled pramenů a literatury

1.1 Literatura

Téma vojenských tažení Karla IV. je dosud především tématem monografií věnovaných období vlády tohoto panovníka. V českém jazyce lze za základní historiografické dílo věnované období vlády Karla IV. práci Františka Palackého *Dějiny národa českého v Čechách i v Moravě*.² Palackého výklad pak doplnil zejména Josef Šusta (do roku 1355)³. Na něj navázal Zdeněk Fiala, jehož kniha *Předhusitské Čechy 1310 – 1419*, má svůj přínos především v návratu k dynastickému nadhledu Lucemburské politiky.⁴ Jiří Spěváček přinesl ve své monografii cenný ucelený výklad Karlovy vlády, včetně úvah o osobnostních rysech panovníka a jeho mírové politice.⁵ Pro období císařské vlády Karla IV. (1355-1378) pak přinesl dosud nejpodrobnější výklad František Kavka.⁶ Historička Lenka Bobková pak obohatila pohled na vládu Karla IV. především s ohledem na lucemburskou územní politiku a budování české Koruny.⁷ Z německy píšících historiků přinesl dosud nejpodrobnější zpracování vojenských aspektů zápasu o trůn Svaté říše římské, i tažení Karla IV. proti Würtemberku pražský německý historik Emil Werunsky.⁸ Stručný přehled o vojenských taženích Karla IV. podal ve své monografii o Karlu IV. také Ferdinand Seibt, který ovšem patří k historikům, kteří vojenské aspekty Karlovy politiky odsouvali spíše do pozadí.⁹

Vojenské dějiny vlády Karla IV. jsou dosud z velké míry nezpracovány. Základní prací stále zůstávají příslušné části přehledové publikace *Vojenské dějiny Československa*.¹⁰ V shrnujících *Velkých dějinách zemí Koruny české* pak Lenka Bobková připojila také kapitulu o vojenském

---

²PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Faksimile vydání B. Kočího z roku 1907. Praha: Erika, 1998. ISBN 80-7106-265-0, s. 411 – 414. První vydání textu viz: PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě*. Díl II. Částka 2. Od roku 1333 do 1403. Praha: J. G. Kalve a České Museum, 1876.

³ŠUSTA, Josef. *České dějiny díl II., část IV. Karel IV. Za císařskou korunou 1346-1355*. Praha, 1948.

⁴FIALA, Zdeněk. *Předhusitské Čechy (1310 – 1319)*. Praha: Svoboda, 1968. Citát ze s. 199.

⁵SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*. Praha: Svoboda, 1979.

⁶KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. I-II. Praha, 1993.

⁷BOBKOVÁ, Lenka. *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1993.

⁸WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II. Innsbruck, 1882.

⁹SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, Praha, 1999.

¹⁰KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*, sv. I. Praha: Naše vojsko, 1985, s. 111-121.

zajištění české Koruny do roku 1419.¹¹ Z českých autorů se vojenství tohoto období věnoval zejména Petr Klučina, který je také autorem příslušných pasáží *Vojenských dějin Československa*. V roce 2011 pak vyšel Klučinův článek věnovaný vojenským aspektům doby Jana Lucemburského jako součást sborníku věnovaného tomuto panovníkovi.¹² Českým vojenstvím ve 14. století se zabýval také Wojciech Iwańczak, a to zejména ve vztahu k rytířskému ideálu.¹³ Ze zahraničních autorů je, pokud vím, jediným, kdo se dosud zabýval přímo vojenskými aspekty vlády Karla IV., německý historik Uwe Tresp, který se nedávno zajímal vztahem mocenské politiky Karla IV. a panovnické sebereprezentace.¹⁴

Z početného zástupu syntéz věnovaných vojenským dějinám středověku uveďme alespoň práci *Válka ve středověku*, jejíž autorem je francouzský vojenský historik Philippe Contamine¹⁵, *Kriegführung im Mittelalter* německého historika Malte Prietzel¹⁶, nebo syntézu *Medieval warfare*, jejímž autorem je Terence Wise.¹⁷

Pro dějiny hrabat z Würtemberka a tažení Karla IV. roku 1360 zůstává základní prací *Wirtembergische Geschichte* německého historika Fridricha von Stälina.¹⁸ První samostatnou studií na téma získání Braniborska Lucemburky byla kniha s názvem *Die Erwerbung der Mark Brandenburg durch das Luxemburgsche Haus* sepsaná v roce 1840 Fridrichem Riedelem, autorem, který se systematicky a dlouhodobě věnoval vydávání pramenů k dějinám Braniborska.¹⁹ V roce 1874 uchopil stejné téma Paul Scholz a přišel se studií *Die Erwerbung der Mark Brandenburg durch Karl IV.*, jež byla dosud nejpodrobnějším zpracováním obou braniborských tažení Karla IV. co do popisu válečných akcí.²⁰ Bohužel Scholzovy závěry byly mnohdy poněkud tendenční, jako příklad lze uvést interpretaci koupě Branibor jako důkaz

---

¹¹ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a, IV.b. Praha-Litomyšl, 2003.

¹² KLUČINA, Petr. *Vojenské aspekty doby Jana Lucemburského*. Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského. Ostrava, 2011, s. 793-805.

¹³ IWAŃCZAK, Wojciech. *Po stopách rytířských příběhů. Rytířský ideál v českém písemnictví 14. století*. Argo, Praha 2001.

¹⁴ TRESP, Uwe. *Pacis amator oder princeps militie? Kaiser Karl IV. als Kriegsherr. Militärische Herrschertugend zwischen Anspruch, Wirklichkeit und symbolischer Darstellung*. Der König als Krieger. Bamberger interdisziplinäre Mittelalterstudien 5. Bamberg 2015, s. 299 – 333.

¹⁵ CONTAMINE, Philippe. *Válka ve středověku*. Praha: Argo, 2004.

¹⁶ PRIETZEL, Malte. *Kriegführung im Mittelalter. Handlungen, Erinnerungen, Bedeutungen*. Krieg in der Geschichte 32. Paderborn, München, Wien, Zürich, 2006.

¹⁷ WISE, Terence. *Medieval warfare*. London: Hastings house, 1976.

¹⁸ STÄLIN, Christoph Friedrich. *Wirtembergische Geschichte*, sv. III, Stuttgart: Otto verlag, 1856.

¹⁹ RIEDEL, Friedrich Adolph. *Die Erwerbung der Mark Brandenburg durch das Luxemburgsche Haus*. Berlin: G. Gropius, 1840.

²⁰ SCHOLZ, Paul. *Die Erwerbung der Mark Brandenburg durch Karl IV*. Breslau: Josef Max & Co., 1874.

vojenské síly Wittelsbachů. Ucelený přehled středověkých dějin Braniborska podal Johannes Schultze v příslušných částech svého pětisvazkového díla *Die Mark Brandenburg*, ve kterém podrobně vyložil místní souvislosti s evropskou politikou. Bohužel, o vojenských akcích pojednal bez hlubšího zájmu.²¹

1.2 Prameny

K nejdůležitějším pramenům pro poznání politických i vojenských aspektů doby vlády Karla IV. patří listinný materiál dochovaný v originálech, opisech či regestech. Z listin je možno vyčíst především konkrétní smlouvy a ujednání, ale také lze dle nich sestavit itinerář Karla IV. a seznam vybraných osob, které se pohybovaly v danou chvíli v jeho okolí, případně zjistit další detaily k vojenským záležitostem zkrze příkazy, popisy událostí a podobně.

Listiny, jejichž vydavatelem je přímo Karel IV. jsou včetně svědečných řad zachyceny v edici *Regesta Imperii*.²² Tato ediční řada obsahuje také exerpty z narativních pramenů a listiny dalších činitelů Svaté říše římské. Online verze těchto pramenů, podporující fulltextové vyhledávání, je vynikajícím pomocníkem moderního historika.²³ Listinný materiál královské kanceláře dále poskytuje *Archiv České koruny*.²⁴ Při psaní této práce jsem využíval také digitalizovanou verzi fondu Archivu české koruny pro práci s některými jinak nevydanými listinami.²⁵ Některé obchodní smlouvy pak zachycuje ještě *Codex juris Bohemici*.²⁶ Pro období do roku 1360 bylo možné využít také pátý a sedmý díl regestové edice *Regesta diplomatica nec*

---

²¹SCHULTZE, Johannes. *Die Mark Brandenburg*, sv. II. Die Mark Unter Herrschaft der Wittelsbacher und Luxemburger (1319-1415). In: SCHULTZE, Johannes. *Die Mark Brandenburg*. 3. vydání. Berlin: Duncker & Humblot, 2004. ISBN 3-428-11438-8.

²²BÖHMER, Johann Friedrich. *Regesta Imperii*, sv. VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346 – 1378. Innsbruck: Verlag der Wagnerischen Universitäts-Buchhandlung, 1877. Při této práci jsem využíval také digitální online databázi

²³ *Regesta Imperii. RI VIII Karl IV. (1346-1378)* [online] Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz. Dostupné z: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/8-0-0-karl-iv.html>. Ve své práci odkazuji jen číselně na digitalizovanou verzi.

²⁴Příslušnou část tohoto archivu zahrnuje: BERÁNKOVÁ, Věra, ČUMLIVSKI, Denko (ed.) *Archivum Coronae regni Bohemiae: editio diplomatum phototypica*, sv. IV/5, 6. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 2006.

²⁵ *Archiv České koruny (1158-1935)* [online]. Monasterium.net. Dostupné z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/fond>. Ve své práci odkazuji číselně na digitalizovanou verzi.

²⁶JIREČEK, Hermenegild (ed.). *Codex juris Bohemici*, sv. II/1. Pragae-Lipsiae: 1896. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=25&bookid=267&page=1>

non epistolaria Bohemiae et Moraviae.²⁷ *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris*, ani *Codex diplomaticus Silesiae* bohužel do zkoumaného období nezasahují. Pro zkoumání širších souvislostí braniborské války, zejména vztahů Oty Braniborského s meklenburskými vévody lze užít také řadu *Mecklenburgisches Urkundenbuch*.²⁸ Pro moravské záležitosti pak zase *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*.²⁹ Poznatky k problematice účastníků výprav poskytl i *Codex diplomaticus Anhaltinus*.³⁰ Listiny vážící se k Braniborsku editoval Adolph Friedrich Riedel v mnohasvazkovém díle *Codex Diplomaticus Brandenburgensis*.³¹

Historické poznání pak dále dokreslují narativní prameny. Z české strany je to především kronika kanovníka pražské svatovítské kapituly a současníka událostí Beneše Krabice z Weitmile († 1375).³² O něco méně informací pak poskytla kronika jeho předchůdce Františka Pražského, kaplana svatovítského chrámu.³³ Dalším současníkem píšicím na území České koruny byl Jan z Gubenu († 1387), městský písař v Žitavě, který ve své kronice zaznamenal cenné údaje o účasti města na válečných akcích Karla IV.³⁴ Velice přínosnou říšskou kronikou je soudobá latinská kronika Matyáše z Neuenburgu, služebníka basilejského

---

²⁷ SPĚVÁČEK, Jiří (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, sv. V/2. Praha 1958; MENDL, Bedřich et LINHARTOVÁ, Marie (edd), Marie. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, sv. VII/3 Praha 1958.

²⁸ GROTEFEND, Hermann (ed.). *Mecklenburgisches Urkundenbuch*, sv. XVIII. Schwerin: K. F. Köhler, 1897. Dostupný online: <https://archive.org/details/mecklenburgisch03altegoog>

²⁹ BRANDL, Vincenz (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, sv. X. Brünn: Verlag des Mährischen Landes-Ausschusses, 1878. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=3&bookid=83>

³⁰ HEINEMAN, Otto von (ed.). *Codex diplomaticus Anhaltinus*. sv. IV. Dessau: Emil Barth 1879. Dostupný z: http://de.wikisource.org/wiki/Codex_diplomaticus_Anhaltinus/Band_4. Ve své práci odkazují číselně na digitalizovanou verzi.

³¹ RIEDEL, Friedrich Adolph (ed.). *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, sv. I – XLI. Berlin: F. H. Morin, 1838–1869. Codex má celkem 41 svazků a je rozdělen do čtyř řad A-D, přičemž řada A obsahuje listinný materiál a má 25 svazků, z nichž první tři se týkají markraběcích záležitostí a další jsou uspořádány podle lokalit. všechny svazky jsou dostupné z: http://de.wikisource.org/wiki/Adolph_Friedrich_Johann_Riedel

³² EMLER, Josef (ed.). *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*. In: *Fontes Rerum Bohemicarum*, sv. IV. Praha: 1884, s. 347 – 548. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=177>

³³ EMLER, Josef (ed.). *Kronika Františka pražského*. In: *Fontes Rerum Bohemicarum*, sv. IV. Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1884, s. 347 – 457. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=177>

³⁴ HAUPT, Joachim et al. (ed.). *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben und einiger seiner Amtsnachfolger*. In: *Scriptores Rerum Lusaticarum*. Görlitz: 1839, s. 1 – 104.

biskupa Gerharda, která zachycuje období let 1245 – 1355.³⁵ Podobně cennou je také Karlovi IV. poměrně příznivě nakloněná *Chronica imperatorum et paparum* Jindřicha Taubeho ze Selbachu, který dovedl vyprávění až do roku své smrti roku 1364.³⁶ Další kroniku sepsal současník událostí, kostnický kanovník Jindřich z Diesssenhovu († 1376). Jeho *Historia ecclesiastica* zachycuje události do roku 1361.³⁷ Některé podrobnosti k roku 1349 doplňují také Frankfurtské letopisy, které shromáždil humanistický vzdělanec Johann Latomus a pracoval s nimi již Emil Werunsky.³⁸ K braniborským událostem se dále vážou dvě soudobé kroniky z města Magdeburku. Tou první je takzvaná *Schöppenchronik*, kterou kolem roku 1350 započal magdeburský konšel a písař Jindřich z Lammesspringe († 1386) a dovedl ji až do roku 1372. Další léta jsou pak dílem neznámého pokračovatele.³⁹ Činnosti Magdeburských arcibiskupů je věnována souběžně vznikající kronika *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium*.⁴⁰ O činech bavorských vévodů nás pak spravuje poslední část letopisů kláštera Mattsee *Annales Matseenses*, které byly psány různými autory takřka po celé 14. století (1305 – 1395),⁴¹ a dále anonymní *Chronica de ducibus Bavariae*, zachycující období let 1301-1372.⁴² Několik

---

³⁵ HOFMEISER, Adolf (ed.). *Die Chronik des Mathias von Neuenburg (Chronica Mathiae de Nuwenburg)*, MGH Script. rer. Germ., 4, 1940. Německý překlad GRANDAUR, Georg (ed.) *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*. Leipzig: Verlag der Deutschen buchhandlung, 1899.

³⁶ BRESLAU, Harry (ed.). *Die Chronik Heinrichs Taube von Selbach (Chronica Heinrichi Surdi de Selbach)*, MGH, Script. rer. Germ., 1, 1922, s. 1-120. Německý překlad kroniky poskytl GRANDAUR, Georg (ed.) *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben (früher Heinrich von Rebdorf)*, in *Geschschreibung*. Leipzig, 1883.

³⁷ HUBER, Alfons (edd.) *Heinricus de Diessenhoven und andere geschichtquellen Deutschlands*, FRG IV. Stuttgart 1868, s. 16-126.

³⁸ FRONING, Richard (ed.) *Frankfurter Chroniken und annalistische Aufzeichnungen des Mittelalters*. Frankfurt am Main, 1884, s. 85-93.

³⁹ JANICKE, Karl (ed.). *Magdeburger Schöppenchronik*. In: *Chroniken der deutschen Städte*, sv. XI. Die Chroniken der niedersächsischen Städte. Magdeburg, sv. I. Leipzig: S. Hirzel, 1869, s. 1 – 421.

⁴⁰ SCHUM, Wilhelm (ed.). *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in Folio*, sv. XIV, Hannover: Impensis bibliopoli Hahniani, 1883, s. 361 – 486. O dataci kroniky například: ELBEL, Petr. *Petr Jelito, dvořan a diplomat Karla IV.* In: *Studia historica Brunensia*, roč. 50, č. C48. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická Fakulta, 2001, s. 67 – 87. ISSN 0231-7710, s. 69.

⁴¹ WATTENBACH, Wilhelm (ed.), *Annales Matseenses*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in Folio*, sv. IX, Hannover: Impensis bibliopoli Hahniani, 1851, s. 823 – 837.

⁴² LEIDINGER, Gerhard, *Bayerische Chroniken des 14. Jahrhunderts (Chronicae Bavaricae saec. XIV)*, MGH Script. rer. Germ., 19, 1918, s. 151-175.

doplňkových informací pak uvádí i stručná mohučská kronika *Chronicon Moguntinum* zachycující období let 1347–1406, jejímž pravděpodobným autorem je Jan z Königsteinu (Johannes Kungstein, asi 1330 – 1406).⁴³ Důležitým pramenem pro válečné akce je také kronika města Augsburgu, která v podobě letopisů zachycuje léta 1368 – 1406. Její autor či autoři zůstávají anonymní.⁴⁴

---

⁴³HEGEL, Karl (ed.). *Chronicon Moguntinum 1347-1406*. In: *Chroniken der deutschen Städte*, sv. XVIII. Die Chroniken der mittelhheinischen Städte. Mainz, sv. II. Leipzig: S. Hirzel, 1882, s. 131 – 250.

⁴⁴HEGEL, Karl (ed.). *Chronik von 1368-1406 mit Fortsetzung bis 1447*. In: *Chroniken der deutschen Städte*, sv. IV. Chroniken der schwäbischen Städte. Augsburg, sv. I. Leipzig: S. Hirzel, 1865, s. 3 – 128. Dostupný z: <https://archive.org/details/diechronikender02rothgoog>

2. Zápas o říši 1346 – 1349

V úterý 11. července 1346 byl u královského stolce poblíž města Rhens na Rýně zvolen nový král Svaté říše římské hlasy pěti přítomných kurfiřtů. Stal se jím Karel, syn českého krále Jana Lucemburského, a to především díky spolupráci s novým papežem, Klimentem VI. Říšský trůn byl však obsazen. Seděl na něm kurií zavržený císař Ludvík Bavor z rodu Wittelsbachů, který si znepřátelil oba Lucemburky, otce Jana i syna Karla, především roku 1341 v souvislosti s rozvedením karlova bratra Jana Jindřicha a jeho manželky Markéty Maultasch, tyrolské hraběnky.⁴⁵ Po smrti Jana Lucemburského v bitvě u Kresčaku 26. srpna 1346 tak stály před nově zvoleným římským králem Karlem IV. dva důležité úkoly. Jednak ujmout se rodinného dědictví a přijmout vládu v Lucembursku a v zemích české Koruny, jednak vybojovat kontrolu nad Svatou říší římskou proti císaři Ludvíkovi IV. Bavorovi. Strategická situace však nebyla pro Karla příznivá. V říši se mohl opřít v tuto chvíli prakticky jen o pomoc svých volitelů, prastrýce Balduina Lucemburského, arcibiskupa trevírského, dále kolínského arcibiskupa Walrama a saského vévody Rudolfa. Prohraná bitva u Krasčaku znamenala, že nemohl počítat ani s francouzskou podporou, protože král Filip VI. měl nyní sám dost starostí s pokračováním války s Anglií. Papežova podpora byla zase vázána na splnění slibů daných mu před volbou, které Karlovi zase velmi omezovaly manévrovací prostor v říši. A v té dosud držel moc pevně v rukou císař Ludvík Bavor.⁴⁶

Ludvík měl s vnitřním zápasem v říši bohaté zkušenosti ze svého vlastního boje proti Fridrichovi Habsburskému, a tak dobře věděl, že většina jeho oponentů asi zaujme spíše vyčkávací pozici. Byl si tak jistý svým neotřesitelným postavením, že proti Karlovi podnikal jen minimální opatření. Jedním z nich bylo uzavření spojenecké smlouvy s norimberskými purkrabími Janem a Albrechtem z Hohenzollernu 27. července (Karlova volba proběhla 11.), kteří mu přislíbili za peněžní odměnu sloužit proti českému králi a moravskému markraběti – v Braniborsku s 250 přílbicemi, v Bavorsku, Švábsku, Alsasku a ve Frankách se 150.⁴⁷

Ludvík Bavor měl podporu většiny knížat a především důležitých a bohatých měst. Karel byl jako papežův chráněnc v říši značně nepopulární.⁴⁸ K papežství převládala obecná nechuť, ještě umocněná zprávami o Klimentově nepotismu, milenkách a zpupných

---

⁴⁵ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 197.

⁴⁶ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, s. 197, 213-214.

⁴⁷ RI VII č. 452.

⁴⁸ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, s. 215.

výrocích.⁴⁹ Tradiční korunovační město Cáchy Karlovi odmítlo otevřít své brány, a tak se musela slavnost odehrát 26. listopadu v Bonnu, sídelním městě kolínského arcibiskupa. Nelze se divit, že tato demonstrace nároku na královskou moc nebyla příliš přesvědčivá. Karel tedy prozatím jmenoval svého prastrýce Balduina svým zástupcem v říši a v přestrojení za panoše se vydal do Čech.⁵⁰ České země Karlovi slibovaly stabilní a takřka nedobytnou základnu, mimo jiné také díky tradičnímu odhodlanému odporu české šlechty proti jakýmkoli zásahům z říše.⁵¹

Ludvíkovi synové ovládali Bavorsko a Braniborsko a od roku 1341 i Tyrolsko, ze kterého byl Karlův bratr Jan Jindřich vyhnán známým úskokem Ludvíka Bavora. Ludvík tehdy ze své moci na základě obvinění z impotence rozvázal Janův sňatek s hraběnkou Markétou Maultasch, se skterou následně oženil svého nejstaršího syna Ludvíka. Tento akt měl za následek hluboký konflikt s Lucemburky, který nakonec vedl až ke Karlově volbě římským králem proti císaři Ludvíkovi.⁵²

V nepřátelské pozici ke Karlovi stál dále svídnický a javorský vévoda Bolek, který roku 1345 stál za sblížením polského krále Kazimíra s Ludvíkem Bavorem. Se samotným polským králem bylo od konfliktu z roku 1345, který dospěl až k obležení Krakova českým vojskem, udržováno křehké příměří. Do boje, kterého se tehdy účastnil osobně i kralevic Karel, zasáhl i uherský král Ludvík I., který vyslal ke Krakovu pomocný sbor. V následných jednáních sice došlo k urovnání sporu s Ludvíkem (i díky uspišení jeho sňatku s Karlovou dcerou Markétou), avšak kvůli Ludvíkovo napjatému vztahu s papežem Klimentem i jeho neutuchající ochotě příležitostně těžit ze slabosti Lucemburků, zůstával uherský král nevypočitatelným politickým činitelem.⁵³

Za spojence nově zvoleného krále by snad šel kromě jeho volitelů považovat už jen stárnoucí rakouský vévoda Albrecht II., který byl k Lucemburkům vázán písemnými spojeneckými smlouvami z roku 1341 a také zasnubami jeho syna Rudolfa s Karlovou dcerou Kateřinou z roku 1344.⁵⁴

Karel se tedy rozhodl začít navázáním styků se dvěma nejnadějnějšími potenciálními spojenci. S uherským králem se setkal asi na konci ledna v Bratislavě, avšak jednání nebylo

---

⁴⁹ SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, s. 163.

⁵⁰ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, s. 218.

⁵¹ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 201.

⁵² BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, s. 175 – 180.

⁵³ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 177.

⁵⁴ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 173.

ani srdečné, ani úspěšné.⁵⁵ V únoru se pak Karel sešel také s rakouským vévodou Albrechtem. Obsah jednání byl záměrně utajovaný, a tak není snadné rozhodnout čeho konkrétně se rozhovory týkaly. Pravděpodobně se, kromě říšského následnictví, na schůzce jednalo o umožnění průchodu Rakouskem do Tyrol, kde měl Karel v úmyslu začít svou vojenskou akci. Patrně se totiž doslechl o nespokojenosti tyrolské šlechty s vládou Wittelsbachů a uviděl soupeřovo slabé místo. Domnívám se, že Karlovi samotnému v tuto chvíli šlo mnohem spíše o to, znovu se pokusit získat kontrolu nad Tyrolskem a oslabit Wittelbachy v tomto kraji, než se pokoušet následovat papežovy výzvy k římskému tažení. Ostatně Karel se „nemohl vydat na nejistou cestu do Itálie, z cetra říše, již dosud nevládl“.⁵⁶

2.1. Pokus o vojenské ovládnutí Tyrolska

Ludvík Braniborský, nejstarší syn císaře Ludvíka Bavora, vládl v Tyrolech pevnou rukou, což pocítil především purkrabí hradu Tyrol Volkmar z Burgstallu, který byl roku 1342 zajat pro podezření ze zrady a jeho majetek zkonfiskován.⁵⁷ Karel zřejmě pocítil příležitost k vyvolání vzpoury proti Wittelsbachům o to více, pokud věděl o nepřítomnosti tyrolského pána Ludvíka, který si na počátku roku 1347 neváhal vyrazit do Litvy na křížovou výpravu proti Prusům.⁵⁸ Samotný tento Ludvíkův akt dobře svědčí o tom, jak moc si byli Wittelsbachové jistí svou pozicí a jak Karla jako vojenského protivníka podceňovali. Albrecht Habsburský se zjevně nechtěl pouštět do zápasu s císařem a tak Karlovi pouze přislíbil volný průchod jeho zeměmi, včetně Korutanska, ovšem pouze inkognito. Králova družina, která Karla doprovázela však dává tušit, že ono inkognito „bylo pouze formální a mělo jen chránit zdání neutrality rakouských vévodů“.⁵⁹ Karel cestoval v přestrojení za kupce nebo poutníka (výklad kronik se liší) a byl doprovázen opavským vévodou Mikulášem a českými pány.⁶⁰ Kronikář Beneš Krabice uvádí, že měl s sebou král jen malý doprovod. Přítomnost vojenského velitele Zbyňka

---

⁵⁵ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 17.

⁵⁶ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a, s. 218.

⁵⁷ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 82.

⁵⁸ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 19.

⁵⁹ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a, s.219.

⁶⁰ Svědečná řada se objevuje na listině vydané v Tridentu 27. března RI VIII č. 319. Zatímco Beneš Krabice mluví o převleku za kupce, Chronicon Estense zase uvádí „in habitu peregrini“, viz ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 18. Svědečná řada s Mikulášem Opavským a českými pány z listiny vydané Karelm 27. dubna v Tridentu: RI VIII č. 319.

Zajíce z Hazmburka, který sloužil Karlovi už během bojů v Tyrolsku ve čtyřicátých letech, dává ovšem tušit, že v Karlově doprovodu bylo kromě členů kanceláře také určité množství vojáků. To koneckonců potvrzuje i kronika Matyáše z Neuenburgu, který popisuje účast Čechů v pozdějších bojích o hrad Fürstenberg.⁶¹

Někdy kolem 18. února dorazil Karel do Tridentu, kde měl nejprve tajnou schůzku s padovským signorem Jakubem Carrarou, který posleze přispěl vojenskou pomocí. Karel měl v úmyslu aktivizovat jakékoli bojeschopné spojence nejen v tyrolsku, ale také v severní Itálii. Italští pánové naoplátku doufali v územní zisk na úkol tyrolského hrabství.⁶² O květné neděli 25. března však už vstoupil do města v plném lesku královského majestátu, na koni a s odznaky královské moci vjel do katedrály, kde byl přijat biskupem Mikulášem, bývalým brněnským kanovníkem. V Tridentu začala okamžitě jednání o vedení boje proti Wittelsbachům. Své zástupce se slibem pomoci poslali i milánští páni, Viscontiové.⁶³

Průběh bojových akcí v Tyrolsku poměrně detailně popsal již Emil Werunsky.⁶⁴ Boj začal Karlovým útokem na Bolzano a Merano a obě města se mu podařilo dobýt. Jeho šiky se rozrostly o oddíly biskupa Ulricha z Churu a jemu zavázané pány, jako byli někteří páni z Villandersu, nebo Martin z Greifensteinu.⁶⁵ Poté Karlovo vojsko oblehlo hrad Tyrol a v něm i samotnou hraběnku Markétu Maultasch. Jenže hrad útokům odolával, jak píše Jindřich ze Selbachu, několik dní, a to bylo dostatečně dlouho na to, aby stačil přichvátat Markétin druhý manžel Ludvík Braniborský se značným vojskem.⁶⁶ Ludvík musel být útokem určitě zaskočen a návrat z Prus i sebrání vojska musely proběhnout v rekordním čase.⁶⁷ Karel byl nucen ustoupit, protože v tu samou chvíli začala od jeho podpory upouštět tyrolská šlechta, zejména

---

⁶¹ O velitelské roli Zbyňka Zajíce ŽALUD, Zdeněk, *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského*. Disertační práce. Ústav českých dějin FFUK. Praha, 2006, s. 172, 307. O české účasti Matyáš z Neuenburgu *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 225 - 226 „episcopus, ipse cum adiutorio Boemi et Mediolanensis marchionem fugavit“.

⁶² ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 18. Karel v Tridentu: RI VIII č. 317. WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 85.

⁶³ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 19.

⁶⁴ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 83-86.

⁶⁵ Tento šlechtic prodal 28. března v Tridentu Karlovi svého koně za 100 zlatých, RI VIII č. 318.

⁶⁶ *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 53. Ludvík byl již 7. dubna v Sterzingu, WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 83.

⁶⁷ Ludvík byl ještě 13. února v hlavním sídle řádu německých rytířů v Marienburgu (CDBR, II, s.191), ale 24. února už vydává listinu ve Frankfurtu nad Odrou (CDBR, II, s. 192). 20. března je v Norimberku (CDBR, II, s. 197).

pak po rozšíření zvěsti o tom, že Karel hodlá Tyrolsko podstoupit Milánu. Tato zpráva měla svůj základ asi jednak ve vojenské pomoci Milánských, jednak v zástavách dobytých hradů, které Karel podle Matyáše z Neuenburgu postupoval milánským pánům za velké sumy peněz.⁶⁸

Karel se vydal na ústup na jih od Tyrolu, ovšem po cestě se jeho vojsko neopomnělo věnovat rozsáhlému plenění a ničení celé krajiny, včetně hradů, vsí a vinic.⁶⁹ Zřejmě někde v blízkosti Bolzana je však Ludvíkovo vojsko dostihlo a došlo ke střetu, který skončil pro římského vzdorokrále nepříznivě.⁷⁰ Jeho vojsko se pak vydalo, prý „ostudně divokým úprkem“, zpět za hradby Tridentu.⁷¹ Ludvík se nepokoušel jej oblehnout, ale vydal se přivést k poslušnosti jednotlivé hrady vzbouřenců. Karel se jim snažil z Tridentu alespoň posílat posily a jako protiakci se rozhodl alespoň s podporou aquilejského patriarchy Bertranda získat hrady Feltre a Belluno, důležité strategické body v jihovýchodních alpách, které Karel sám před deseti lety dobýval a které Lucemburkové ztratili po r. 1342 ve prospěch Wittelsbachů.⁷² To se oddílu 200 jezdců a 200 pěších, vyslanému 7. května, skutečně podařilo. Kromě toho se Karlovi povedlo získat také stará léna aquilejského patriarchátu v údolí Cadore, hrady Peutelstein a Pieve.⁷³ To byl ale konec úspěchů.

Churský biskup Oldřich se poté musel vydat s českou a milánskou pomocí (celkem s 500 jezdci a 1000 pěšími) bránit svůj vlastní hrad Fürstenberg, u kterého se těmito oddíly podařilo 24. června rozehnat Ludvíkovy voje. Ovšem o několik hodin později, když se biskupovi vojáci utábořili ve vsi Tramin, jim nepřátelé, vedení Engelmarem z Villandersu, porážku oplatili náhlým nočním útokem, při kterém se jim podařilo zajmout velké množství šlechticů, včetně biskupa samotného a zbytku slovy kronikáře „připravili krvavou lázeň“.⁷⁴ Jindřich z Deissenhovenu ještě dodává, že útočníci pod rouškou tmy zbudovali most přes řeku

---

⁶⁸ *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*, s. 146.

⁶⁹ Na plenění se shodují kroniky Jindřicha Taubeho ze Selbachu (*Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 53.), Matáše z Neuenburgu (*Die Chronik des Mathias von Neuenburg*, s. 146.) i Beneše Krabice z Weitmile. U něj se také dočteme o vinicích, BLÁHOVÁ, Marie et al. (ed.). *Kroniky doby Karla IV.*, s. 224.

⁷⁰ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, 219.

⁷¹ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 84. Karel pečetí v Tridentu 27. dubna RI VIII č. 319.

⁷² ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 21; BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, 219.

⁷³ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 84-85.

⁷⁴ *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*, s. 146. Biskup byl poté šest měsíců držen jako zajatec na hradě Tyrolu. WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 86.

(Adiži) a napadli spící nepřátelské vojáky.⁷⁵ Válečná štěstěna se začala jasně přiklánět na Ludvíkovu stranu. Když se milánský signor Luchino od Karla dozvěděl, že jeho naděje na získání Tyrolska, nebo alespoň jistého území v něm, jsou liché, sebral své oddíly a odtáhnul zpět. Další neúspěch pro Karla znamenalo odmítnutí podpory od salzburského arcibiskupa Ortolfa, kterého se na jeho stranu pokoušeli získat protonotáři Velislav a Burghard Mnich z Basileje.⁷⁶ Nastal čas vyklidit tyrolské válečné pole. Ovšem samozřejmě ne tak, aby bylo jednoduše přenecháno nepříteli. Na zpáteční cestě do Čech, uzavřel Karel v Korutanském Villachu spojenectví s gorickými hrabaty Menhartem a Jindřichem s državami v Pusterthalu na hranicích s Tyrolskem, kterým slíbil jako říšské léno potvrdil vše, co v Tyrolsku dobudou na nepříteli. Podobnou smlouvu pak také uzavřel ve Štýrském Hradci s nejmocnějšími korutanskými šlechtici Konrádem a Fridrichem z Aufensteinu. Aufensteiny se pak ještě pokoušel motivovat k útoku na císaře a jeho syna příslibem, že jakákoli kořist, kterou v zápase získají, může být ukryta na českých hradech.⁷⁷ Je ironické, že oba rody byly v minulosti velkými nepřáteli Lucemburků. Albrecht Gorický, levoboček Jindřicha Korutanského byl roku 1340 hlavou vzpoury proti Lucemburkům, k čemuž se přiznal na mučidlech. Tehdy s pomocí tridentského biskupa Mikuláše a aquilejského patriarchy proniklo Karlovo vojsko až ke Gorici.⁷⁸ Páni z Aufensteinu zase před sedmatřiceti lety ve službách Jindřicha Korutanského vedli tyrolské rytíře k loupežím v Čechách.⁷⁹

Už od dubna se vedla válka ovšem také v říši, kde se sice císař Ludvík neodhodlal zaútočit na trevírského arcibiskupa Balduina přímo, nicméně alespoň proti němu poštal jeho sousedy se kterými měl arcibiskup spory, pány z Isenburgu a Westerburgu. Těm se podařilo 20. dubna vlákat u Göngau arcibiskupův oddíl a milici města Koblenze do léčky a ze zálohy je pobít. Když pak Balduin zjistil, že na císařskou stranu přešel i hessenský lantkrabě Jindřich, který se zavázal císaři sloužit s celým stem těžkých jezdců, uzavřel raději 12. září se všemi

---

⁷⁵ „...exercitus episcopi Curiensis [...] de nocte quiesceret, et aqua esset, que dicitur der Inn, interl militiam marchionis et episcopi curiensis, intempeste noctis silentio gens marchionis pontem sibi faciunt ultra fluviumdictum Inne et irruunt super eos et plures occidunt, quosdam vero capiunt.“ *Heinricus de Diessenhoven*, s. 56. Kronikářův omyl v názvu řeky opravil vydavatel tamtéž.

⁷⁶ ŠUSTA, Josef. České dějiny, s. 23.

⁷⁷ ŠUSTA, Josef. České dějiny, s. 23-24.

⁷⁸ BOBKOVÁ, Lenka. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. IV.a., 175.

⁷⁹ ŠUSTA, Josef. České dějiny, s. 24.

příměří.⁸⁰ Protiútok na bavorské území pak provedl na počátku července Jan Jindřich, který zůstal v Čechách jako bratrův zástupce. Podle kroniky Matyáše z Neuenburgu shomáždil Jan Jindřich 2000 těžkých jezdců (toto číslo se však zdá být poněkud přehnané) se kterými vpadli do Dolního Bavorska, vypálili tam mnoho vesnic a mnoho lidí „barbarským způsobem zprovodili ze světa a mnoho zajali“.⁸¹ Podle Jindřicha z Diessenhovenu byl vpád odvetou za zničení Karlova vojska u Traminu, čímž se prý chtěl Jan Jindřich bratrovi zalíbit.⁸²

V Tyrolsku se zatím po Karlově odchodu lucemburští straníci nebyli schopní udržet. Ludvík Braniborský obsadil někdy před 16. červencem Bolzano. Nakonec padl i samotný Trident a biskup Mikuláš Brněnský byl nucen uprchnout z Tyrolska až na Moravu.⁸³ Pokus ovládnout vojensky Tyroly tak skončil naprostým nezdarem, ne-li přímo katastrofou. Karel IV. byl nucen zemi de facto obětovat, a to včetně svých tamních straníků. Naopak pro Wittelsbachy znamenalo tyrolské tažení ohromný úspěch, který určitě ještě více pozvedl již tak vysoké sebevědomí císaře Ludvíka a jeho synů. Je příznačné, že Karlův dvorní kronikář Beneš Krabice z Weitmile všechny královy neúspěchy zamlčel a podává pouze velmi jednostranný a nepravdivý výklad o tom, jak Karel v Tyrolsku „shromáždil velké množství lidu, zpustošil tu zemi ohněm a požáry, posekal a zničil jejich vinice a dobyl mnoho hradů a tvrzí. Avšak když jim způsobil mnoho škod, odešel odtamtud, protože jim nedůvěřoval.“⁸⁴

---

⁸⁰ 172 arcibiskupských vojáků při srážce zahynulo, WERUNSKY II, s. 87, ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 24-25. Závazek Jindřicha z Hessenu císaři Ludvíkovi sloužit se 100 „behelmten“ RIplus Regg. EB Mainz 1,2 č. 5552.

⁸¹ „ingrediens Bawariam inferiorem cum duobus milibus galeatorum multas ibidem villas combussit, multis barbarica feritate occisis et pluribus captivatis. *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 225. Velmi podobně také Jindřich z Diessenhovenu, který volil formulaci „more paganorum“ *Heinricus de Diessenhoven*, s. 57. Josef ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 25 uvedl chybný počet 200 jezdců, ovšem ve výsledku zanechal asi pravdě bližší údaj.

⁸² „volens se ulcisci et fratri complacere“, *Heinricus de Diessenhoven*, s. 57.

⁸³ Ludvík vydává listinu v Bolzanu CDBR, A XXI, s. 35. O dobytí Tridentu ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 34.

⁸⁴ BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s.224.

2.2. Tažení do rozhodujícího střetnutí

Když se Karel IV. vrátil z Tyrolska do Čech, rozhodl se, že nastala nejvhodnější doba pro co největší upevnění vlastní moci nad královstvím. Tomuto účelu posloužila především velkopá královská korunovace, která se uskutečnila 2. září roku 1347 na pražském hradě. Korunovace se zúčastnili kromě domácí šlechty a slezských knížat také Karlovi říšští podporovatelé jako byl vévoda Rudolf Saský, vévoda Fridrich z Tecku, míšeňský biskup Jan, nebo Hufo z Fürstenbergu.⁸⁵ Po korunovaci následovalo vydávání řady konfirmačních a výsadních listin pro příjemce z celé Koruny království českého. Patrná je však také Karlova finanční tíseň, která si (přes nesporné vybrání zemské obecné berně s korunovací spojené) vynutila například i zástavu bohatě zdobené korunovační dalmatiky.⁸⁶ Pokud se týká vojenských záležitostí, výplata 2000 zlatých za válečné služby proti všem (s výjimkou rakouského vévody), které Karel přislíbil Hugovi z Fürstenbergu, musela být rozdělena na dvě splátky odložené na leden a březen následujícího roku.⁸⁷

Někdy v září po Karlově korunovaci vytáhl císařův syn Štěpán s podporou Lutze z Hohenlohe, který poskytl 50 těžkých jezdců, proti Karlovým straníkům ve Švábsku. Nejprve zasáhl proti Zollernům a bez odporu obsadil jejich město Hechingen, potom shromáždil voje švábských říšských měst a oblehl město Sulz, které patřilo Walterovi z Geroldsecku, dalšímu Karlovu spojenci. Protože rytíř Walter však byl leníkem hrabat Eberharda a Ulricha z Würtemberka, obrátil si proti sobě tyto pány, kteří se svých vazalů zastali, a to přesto, že byli císařovými zemskými fojty ve Švábsku. Walter z Geroldsecku pak podle kronikáře obdržel tak velkou vojenskou pomoc, že Ludvíkovy městské voje musely odtáhnout od Sulzu s nepořízenou.⁸⁸

---

⁸⁵ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 30-31.

⁸⁶ Dalmatiku zdobenou zlatem, perlami a drahokamy zastavil Karel za 5000 kop grošů od Rudolfa Saského, magdeburského arcibiskupa Otty Hessenského a anhaltských knížat 21. září. ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 34.

⁸⁷ RI, VIII, č. 357.

⁸⁸ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 89-90. *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 234-235. Už roku 1346 se pod jejich patronací přihlásilo 18 švábských pánů ke Karlovi jako římskému králi. Byli to nespokojenci se zásahy císaře Ludvíka, kteří se zejména obávali, e císař chce pro své syny znovu obnovit staré Švábské vévodství. Jejich územím mohl Karel také procházet v prosinci cestou do Čech a osobně s nimi jednat. K Zollernským hrabatům Fridrichovi Černému a Fridrichovi Štrasburskému se připojil vévoda Fridrich z Tecku a jeho bratranec Hermann z Oberndorfu. Ke Karlovi se dále přihlásili páni Ulrich starší a mladší, hrabata z Helfensteinu, Hugo z Hohenbergu, Hogo z Fürstenbergu, který byl v září také u

Někdy v tu samou dobu, během září, se podle zpráv kronikářů Jindřicha ze Selbachu a Matyáše z Neuenburgu přidal na Karlovu stranu pán z Kammerau, služebník vévody Ludvíka, a vydal králi bavorský hrad Heidstein u Chamu, poblíž Českého lesa. Jako trest za jeho zradu pak nechal Ludvík stít jeho bratra Konráda, který byl prý ovšem nevinný.⁸⁹

Karel zatím shromažďoval české síly a připravoval se na rozhodující střetnutí. Vojsko vytáhlo z Prahy směrem na Domažlice 13. října. Tvořilo jej především české panstvo, v čele se zkušeným válečníkem Čeněkem z Lipé, a česká města v čele s Prahou, jejíž hotovost mohl vést neméně zkušený pražský purkrabí Hynek Berka z Dubé (†1348).⁹⁰ Tažení se účastnili také knížata přítomná na Karlově korunovaci v Praze, kromě bratra Jana Jindřicha jej doprovázeli saský vévoda Rudolf, Karlův vytrvalý a mocný spojenec, meklenburští vévodové Jan a Albrecht, nebo opavský vévoda Mikuláš.⁹¹

Wittelsbašská strana, zdá se, ohrožení z české strany buď podcenila, nebo na něj nestačila adekvátně reagovat. Nemáme totiž žádné zprávy o tom, že by císař Ludvík sbíral vojsko na obranu Bavorska. Květnové najmutí Konráda Tannbergera s 12 těžkými jezdci „proti

---

Karlovy české korunovace, Hrabě Albrecht z Öttingenu a jeho příbuzní Ludvík a Fridrich, Walter z Geroldsecku, pán města Sulz a pravděpodobně také hrabě Jindřich z Wartensteinu.

⁸⁹ *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 235, *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 53. Josef Šusta doplňuje, že se tak stalo při šarvátce, ve které se vojsko vedené Janem Jindřichem a Jindřichem z Hradce střetlo s nepřítelem u Haidensteinu. V boji měl také zahynout syn Štraubinského hejtmána Petr z Ecku. Šusta ovšem tento popis událostí uvádí bez odkazu a jeho tvrzení se mi bohužel nepodařilo v pramenech ověřit. ŠUSTA, Josef. České dějiny, s. 35.

⁹⁰ O „mocném vojsku šlechticů českého království“ mluví František Pražský (BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 146). Jeho slova potvrzuje Jindřich Taube ze Selbachu, který popisuje Karlův vpád do Bavor „cum multitudinem Bohemorum“ (*Chronica Heinrichi Surdi de Selbach*, s. 89). Čeněk z Lipé a Hynek Berka z Dubé jsou listinně doloženi v Řezně 21. října (RBM, č. 243, 245, s. 129, 130). Válečné zkušenosti získal Čeněk z Lipé, nejmladší syn slavného Jindřicha z Lipé, hlavně během tažení proti polskému králi Kazimírovi roku 1345. Podle anonymního pokračovatele Vita Caroli, vytrhl Čeněk Lipé s 300 ozbrojenci k městu Žary, patřící vévodovi Mikuláši Opavskému, od kterého odehnal polské obléhatele. Pronásledoval je pak až do Krakova. Na útěku prý bylo zabito 300 Uhrů a 60 šlechticů padlo do zajetí. Ovšem poté byl zajat sám Čeněk z Lipé, když neuváženě vjel až do Krakova a měšťané za ním zavřeli padací mříž městské brány. Jinak ovšem líčí tuto historku Beneš Krabice z Weitmile (jeho výklad upřednostnit také Josef Šusta, Karel IV. Otec a syn, s. 442-444), který tvrdí, že Čeněk z Lipé byl zajat v Bytomi, kde jeho lidé „vycházeli unavení a opilí z města, neopatrní a beze zbraní, a bez jakékoli ochrany“, což vedlo k tomu, že byli v noci přepadeni polskou posádkou a zajati. (Beneš, FRB IV, s. 496).

⁹¹ Rudolf Saský je doložen 30. října před Norimberkem RI VIII č. 20, vévodové meklenburští jsou příjemci listiny vydané Karlem 16. října v Tachově RI VIII č. 371, vévoda Mikuláš je pak doložen jako svědek 21. listopadu v Norimberku RI VIII č. 442.

makraběti moravskému [tj. Karlovi IV., pozn. autor] a jeho služebníkům v celé zemi Bavorské,“ se za něco podobného dá jen těžko považovat.⁹² Císař se přes léto soustředil jen zprostředkovaně na boje ve Švábsku, kde najímal rytíře proti Karlovým straníkům.⁹³ V říjnu trávil čas v Mnichově, kde uspořádal slavnostní hostinu na počest rakouské vévodkyně Markéty.⁹⁴ Jeho syn Ludvík Braniborský se před 26. červencem vrátil z Tyrol do Braniborska a v říjnu se stále ještě zdržoval v Berlíně.⁹⁵

K rozhodnému boji však nakonec nedošlo. Následujícího dne po Mnichovské hostině, 11. října, si císař Ludvík vyjel na lov na medvědy. U vesnice Puch, nedaleko kláštera Fürstenfeldu pak během honu spadl v záchvatu mrtvice z koně a odebral se na věčnost.⁹⁶ Šok, který jeho smrt způsobila ve Wittelsbašském táboře musel být asi stejně velký jako radost na straně Lucemburků. Karel se úžasnou zprávou dozvěděl o tři dny později, když už byl s vojskem v Domažlicích.⁹⁷ Plný veselí psal Karel do Prahy o Božím zásahu, který odstranil z tohoto světa „Ludvíka z Bavor, který se činil císařem“ a zázrakem tak bez lidského boje („nondum pugram humanam apprehendentibus“) svrhl nepřítele křesťanské víry. Karel si tehdy ještě myslel, že Ludvík si pádem z koně zlomil vaz. To sice nebylo zcela přesné, nicméně jeho zpráva o tom, že se o Ludvíkově smrti dozvěděl „od svých věrných a věrohodných mužů“, kteří byli události osobně přítomni a mrtvého císaře viděli na vlastní oči, umožňuje představit si dobrou síť Karlových špehů v nepřátelském táboře.⁹⁸

Jiří Spěváček napsal, že „tato nečekaná událost změnila Karlovo vojenské tažení v triumfální cestu.“ To ovšem není zcela přesné. Karel se rozhodl, že nejlepším postupem bude

---

⁹² Smlouva z 25. května RI VII H. 8 č. 583.

⁹³ 20. března 1347 mu slíbil službu lantrkrabě Jindřich Hessenský se 100 kopími RI plus Regg. EB Mainz 1,2 č. 5552, 18. srpna pak slíbil sloužit porýnský pán Gisbert Fuss z Rüdesheimu s 10 těžkými („behelmten“) a polotěžkými („bepanzernten“) jezdci [RI VII] H. 9 č. 406. Dále přislíbil 9. srpna ve Špýru válecnou službu proti Karlovi rytíř Gerhard von Ehrenberg [RI VII] H. 2 č. 381. Odměnu za své válečné služby dostal také Jindřich z Isenburg [RI VII] H. 8 č. 589.

⁹⁴ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 205.

⁹⁵ Příjezd do Braniborska CDBR, A, VII, s. 26. 14. října je doložen Ludvík v Berlíně, CDBR, A XVIII, s. 120.

⁹⁶ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 205.

⁹⁷ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 35.

⁹⁸ „Tandem nobis in Tust [Domažlice, pozn. autor] applicantibus, per fideles nostros, viros utique fide dignos, qui ibidem praesentialiter affuerunt et viderunt, non rumor, sed rei veritas auribus nostrae Majestatis insonuit, quod praefatus Ludvicus de equo cui insederat de sella corruens, farctis cervicibus exspiravit.“ Listinu otiskl PALACKÝ, František *Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf Böhmisches Geschichte Nebst Beilagen*. Praha, 1842, č. 159, s. 357. K tomu SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, s. 152.

nyňi pokračovat do Bavorska, ovšem i s vojskem, a nedat nepříteli (tj. císařovým synům a jejich spojencům) čas se nadechnout. O protivníkově náhlé smrti se Karel dozvěděl 14. října a o tři dny později už bylo vojsko na pochodu.⁹⁹ Po cestě vojsko podle Jindřicha ze Selbachu poplenilo bavorský kraj u Chamu a někdy před 21. říjnem stanulo před branami Řezna.¹⁰⁰ Město i řezenský biskup, kteří se dosud úspěšně vyhýbali účasti v zápase na kterékoli straně, Karlovi otevřelo své brány a uznalo jej jako pravého římského krále. Obratem si ovšem měšťané také nechali od Karla potvrdit své výsady a také pomoc proti Wittelsbachům, a to i od předních českých pánů.¹⁰¹

Dalším cílem byl Norimberk. Bohaté a nesmírně důležité říšské město. Tam zřejmě věci nešly tak snadno, protože vojsko leželo alespoň dva dny před městem. Karel i vévoda Rudolf Saský totiž datují své listiny ze 30. a 31. října „zu veld vor Nuremberg“.¹⁰² Karlova jednání s norimberskými purkrabími Janem a Albrechtem z Hohenzollernu i s městskou radou nakonec dopadla úspěšně, i když norimberští páni si za vydání města nechali dobře zaplatit. V Norimberku se Karel IV. zdržel pět týdnů a rozpustil zde většinu svého vojska.¹⁰³ Teprve nyní nastal skutečný konec vojenského tažení proti Ludvíkovi Bavorovi. Následovalo tažení diplomatické, jehož důsledkem byl pro Karla zisk množství důležitých říšských měst (Hagenau, Štrasburg, Ulm, Worms, Špýr aj.) za cenu ústupků, dluhů a neustavičného potvrzování privilegií. Oslavou dosažených zisků se pro Karla staly Vánoce roku 1347 strávené v Basileji (jedné z bývalých Ludvíkových opor), kde se mimo jiné král osobně zúčastnil rytířského turnaje a hostiny s tancem, za což si následně vysloužil pokárání od papeže Klimenta VI.¹⁰⁴ Boj o říši však ještě zdaleka nebyl u konce.

Smrti Ludvíka Bavora a následná Karlovy úspěchy u říšských měst zahnalý Wittelsbachy do defenzivy. Jejich jedinou nadějí bylo urychleně zvolit proti Karlovi nového

---

⁹⁹ Datum 14. října uvádí shodně ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 35 a SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.*, s. 205, ovšem bez uvedení pramene. Poslední Karlova vydaná listina v Domažlicích je ze 17. října RI VIII č. 5963, 21. října pak už pečetí v Řezně: RI VIII č. 5963. Podle zpráv Jindřicha ze Selbachu (*Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben* s. 71) i Beneše Krabice z Weitmile (BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, s. 224-225), Karel dorazil s „převelikým vojskem“ také do Norimberka.

¹⁰⁰ *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben* s. 71. Karlova listina z 21. října datovaná v Řezně: RI VIII č. 5963.

¹⁰¹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 37.

¹⁰² RI VIII č. 20, RI VIII č. 384.

¹⁰³ Hohenzollernové získali značnou sumu peněz zapsanou také na hradech v Horní Falci (Floss a Parkstein). ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 38.

¹⁰⁴ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a., 227-228.

vzdorokrále, kterým ovšem nemohl být nikdo z papežem prokletých Ludvíkových synů. Obrátili se proto na Anglického krále Eduarda III., kterého v podivné volbě probíhají pouze přes prostředníky zvolili čtyři kurfiřtí. Jen dva hlasy z nich však byly nesporné pouze hlasy dvou Wittelsbachů – braniborského markraběte Ludvíka a falckraběte rýnského Rudolfa.¹⁰⁵ Karel se poradil s Balduinem Trevírským o protiopatření, kterým bylo odpoutání se z úzkého spojení s Francií. Eduard III. asi ve skutečnosti nepomýšlel na to, že by se reálně ujal vlády na říši. Chtěl nicméně ze své volby alespoň něco získat. Jeho ziskem byla dohoda s Karlem, který mu dal záruku, že se nespojí s francouzskou korunou proti Anglii. S tím se Eduard III. spokojil, vzdal se titulu římského krále, a celé jednání bylo uzavřeno 24. června 1348 Karlovou listinou o spojení vydanou v Praze.¹⁰⁶ Karel pak opět vyhledal cestu k rakouskému vévodovi Albrechtovi, kterému udělil 5. června jeho državy v léno a dohodl zasnoubení své dcery Kateřiny s Albrechtovým synem Rudolfem. Šestiletá princezna se pak odebrala do Vídně, aby tam mohla být vychovávána na dvoře svého budoucího manžela.¹⁰⁷ Albrecht se nakonec sice nenechal přemluvit, aby vojensky zasáhl proti Wittelsbachům, nicméně důležité pro Karla v tuto chvíli bylo, že z Rakouska nehrozilo nebezpečí.

Od března až do září se zdržoval Karel v českém království, kde se věnoval konsolidaci své moci a právnímu zakotvení institutu Koruny království českého. Z Čech ovšem také během této doby vyřizuje říšská poselstva. Osobně se na pražský dvůr dostavil lankrabě Jindřich Hessenský, nedávný Ludvíkův spojenec, aby tu králi holdoval a přijal od něj svá panství v léno.¹⁰⁸

Pozice Wittelsbachů sice utrpěla ztrátou vzdorokrále, nicméně jejich postavení v Bavorsku, ale i Švábsku a Braniborsku bylo stále velmi pevné. I z tyrolského bojiště přicházely Karlovi IV. jen špatné zprávy. Situaci tam měl pevně v rukou Ludvíkův zemský hejtman Konrád z Ecku, který neváhal popravovat své odpůrce. Gorická hrabata s ním byla nucena uzavřít příměří a Karlem ustanovený tridentský hejtman, hrabě Albrecht z Werdenbergu pak nejen, že nebyl schopen dobýt zpět Trident, aby tak zajistil cestu papežem nově jmenovanému tamnímu biskupovi, ale měl co dělat, aby uhájil svoje vlastní pozice.¹⁰⁹ Karla navíc začaly dohánět finanční závazky, které s sebou nutně přinášela vysoká diplomacie. Ani bohaté české království totiž nebylo bezedné. Balduin Trevírský sice pomáhal, jak mohl a

---

¹⁰⁵ BOBKOVÁ, Lenka. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. IV.a., 228-229.

¹⁰⁶ SPĚVÁČEK, Jiří. Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378), s. 208.

¹⁰⁷ BOBKOVÁ, Lenka. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. IV.a., 237.

¹⁰⁸ ŠUSTA, Josef. České dějiny, s. 89.

¹⁰⁹ ŠUSTA, Josef. České dějiny, s. 98.

zastavoval kvůli lucemburským dluhům i arcibiskupské kostelní poklady, ale hotových peněz se stále nedostávalo. Boj o říši „napínal do krajnosti strunu úvěru“ a králi nezbývalo, než za okamžité půjčky rozdávat královská komorní práva.¹¹⁰

Největší ztrátou byl ale pro Karla Norimberk, kde proběhlo 4. června proti městské radě. Jeho hlavním důvodem bylo dlouhodobé napětí mezi patricijskou radou a městskými řemeslnickými cechy, ale radním se vyčítalo také to, že se proti citění většiny obyvatel dali z osobní žistnosti do služeb „popského krále“.¹¹¹ Nová rada se pak přihlásila k Ludvíkovi Braniborskému a Ludvík skutečně do Norimberka přijel a více než 14 dní ve městě pobyl.¹¹²

V červenci roku 1348 se ještě otevřela cesta jednání, které zprostředkoval rakouský vévoda Albrecht II. V Pasově, kde byl přítomen i uherský král Ludvík z Anjou, se 27. července sešli Karel IV. a Ludvík Braniborský tváří v tvář. Ludvík prý ale proti Karlovi při jednání vystupoval útočně a na klidu účastníkům nepřidaly ani pouliční srážky příznivců obou táborů, při kterých byl dokonce z Karlova příbytku stržen prapor s říšským orlem.¹¹³ Po několika dnech marného vyjednávání bylo jasné, že za současné situace může o pánovi římské říše rozhodnout pouze boj.

2.3. Ohrožení Wittelsbachů v Braniborsku

Cesta k dalšímu útoku na pozice Wittelsbachů se otevírala zejména v Braniborsku. Ludvíkova pozice v markrabství nebyla z hlediska vnitřních poměrů nijak pevná a navíc ji ohrožovalo několik více či méně nepřátelských sousedů.¹¹⁴ Už se zřejmě nikdy nedozvíme, kdo byl autorem známého a mimořádně úskočného triku, který vynesl na světlo světa domnělého dávno zesnulého dědice braniborského markrabství. Je možné, že původcem myšlenky byl sám Karel IV., stejně jako to mohl být saský vévoda, lačně pokukující zejména po Dolní Lužici, či magdeburský arcibiskup Ota, který měl s Ludvíkem vlastní nevyřízené účty. Nebo snad vše dopředu připravili spojenci společně jako jakýsi „záložní plán“, který odstartovali, jakmile selhala jednání v Pasově? Jisté je, že někdy na počátku srpna zaklepal na bránu dvora magdeburského arcibiskupa Oty starý muž v poutnickém šatě, který se představil jako dávno

---

¹¹⁰ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 88.

¹¹¹ Toto označení Karla IV. pochází z pera Williama Occhama, SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, s. 150, pozn. 278.

¹¹² ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 93.

¹¹³ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 210.

¹¹⁴ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české, sv. IV.a.*, 238.

zesnulý braniborský markrabě Waldemar z rodu Askánců († 1319). Tento domnělý Waldemar tvrdil, že prý pouze předstíral svou smrt, aby odčinil hřích nezákonného manželství se svou příbuznou poutí do Svaté země. Nyní však přichází, aby se opět ujal vlády v markrabství, které mu podle práva nezpochybnitelně náleží.¹¹⁵ Zda stál tehdy za příchodem tohoto podvodníka sám Karel IV. dnes již nelze bezpečně prokázat. Kromě zjevné motivace k tomuto činu, však Karel nicméně falešného markraběte rozhodně dokázal využít a trik, alespoň dočasně, zafungoval.¹¹⁶ Magdeburský arcibiskup se domnělého Askance ochotně ujal a jeho prostřednictvím se falešný Waldemar obrátil nejen na stavy „svého“ markrabství, ale také na svého domnělého vzdáleného příbuzného, Rudolfa I. Saského, a Karla IV., kteří jej velmi iniciativně ihned podpořili. Waldemar hrál svou roli nanejvýš přesvědčivě včetně vzpomínek na skutečné dávné události. V Braniborsku, ve kterém Ludvíkova vláda nebyla příliš oblíbená, našel živnou půdu. U Wolmirstädtu obdržel už v srpnu vojenské oddíly některých měst z Priegnitz, a Staré a Nové Marky a obsadil Brandenburg. Karlovi IV. pak v dopise tvrdil, že už k 29. srpnu měl v držení 25 braniborských měst a žádal krále o vojenskou pomoc.¹¹⁷ Dne 1. září 1348 pak vytvořil falešný markrabě spolek namířený proti markraběti Ludvíkovi. Mezi jeho straníky byli už v tuto chvíli Rudolf a Ota Sasko-Wittenberští, magdeburský arcibiskup Ota, a dále meklenburští vévodové Jan a Albrecht, kteří doufali v územní zisk v zemi Prignitz na úkor braniborského markrabství. Všichni jmenovaní byli ovšem také dlouhodobějšími spojenci Karla IV. Přidal se k nim také pomořensko-štětínský vévoda Barnim a hrabata Albrecht z Barby a Albrecht z Anhaltu.¹¹⁸ S pomocí pomořanských a meklenburských vojáků Waldemar pohotově obsadil město Prenzlau a další města v Ukermarce a Nové Marce, jako například Bärnau nebo Spandau, holdovala bez boje.¹¹⁹

Karel IV. se dlouho nerozmýšlel a nechal svolat vojsko, které se mělo sejít ve velmi krátké lhůtě už k 15. září. K útoku na Wittelsbachy mělo dojít nejen v Braniborsku, ale i

---

¹¹⁵ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 211.

¹¹⁶ Falešný markrabě byl až po smrti identifikován jako mlynář Meineck nebo Jäkel Rehbock FIALA, Zdeněk. *Předhusitské Čechy (1310 – 1319)*, s. 111. BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a, s. 613.

¹¹⁷ Na dopis se odkazuje Karel IV. až ve svém pozdějším listu, asi z poloviny září 1348: CDBR, II, č. 848, s. 216.

¹¹⁸ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 131.

¹¹⁹ KLÖDEN, Karl von. *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen von Brandenburg, vom Jahre 1345–1356. Unmittelbar nach Quellen dargestellt*, sv. III. Berlin, 1845.

III, s. 209. Kromě jmenovaných měst obsadil falešný markrabě také Strausberg, Angermünde a Eberswalde.

v Bavorsku, což měla zajistit Karlovi věrná města ve Švábsku a Alsasku. Karel IV. ve zprávě neznámému městu dokonce popisuje, že počítá také s pomocí rakouského vévody Albrechta II., které ovšem musela být jen velmi teoretická.¹²⁰

Markrabě Ludvík zpočátku zřejmě podcenil nebezpečí, které pro něj falešný markrabě skýtal. Někdy po 6. září vytáhl z Bavorska, aby se pokusil zachránit své markrabství.¹²¹ Poprvé je doložen v marce 16. září, kdy dosáhl města Klödenu, ovšem podle zprávy Jindřicha Taubeho pouze s malým vojenským doprovodem.¹²²

Karel IV. se zatím s vojskem, ve kterém nechyběl moravský markrabě Jan Jidřich, arcibiskup Arnošt z Pardubic, a zástup české nejvyšší šlechty, vydal do Budyšina, kde se 20. září sešel s míšeňským markrabětem Fridrichem.¹²³ Tohoto dosud váhajícího pána území mezi Braniborskem a Českým královstvím se Karlovi IV. podařilo přesvědčit ke spolupráci. Všechny podmínky uzavřené přátelské dohody neznáme. Jisté je, že míšeňský markrabě uznal Karla IV. za právoplatného římského krále a přijal zástavu 4000 kop na říších městech. Nezavázal se však vojensky přímo zakročit proti Ludvíkovi Braniborskému, k tomu mělo dojít pouze v případě, že by Ludvík napadl přímo královy země.¹²⁴ I tak ale byla tato dohoda velkým Karlovým diplomatickým úspěchem, protože mu zajistila tyl pro následní tažení do Dolní Lužice a do Braniborska.

Po jednání v Budyšině pokračoval Karel s vojskem Dolní Lužicí. Tato země byla dosud pod přímou vládou Ludvíka Braniborského a její stavy zřejmě ke Karlovi IV. zaujaly přinejlepším vlažný postoj. Projevilo se to zejména při pozdějším odmítnutí holdu, kterého se Karlovi dostalo na konci října v Chotěbuzi.¹²⁵ Zdá se, na což dosud nebylo v literatuře poukázáno, že i o tuto zemi se v této chvíli bojovalo. Domnívám se tak zejména proto, že Karlova listina vydaná 22. září 1348 u dolnolužického Sprembegu nese dataci „in castris prope Spremberg“, tedy „v ležení u Sprembegu“.¹²⁶ Město Spremburg měl tehdy v rukou jako léno míšeňského markraběte Fridricha hrabě Günther ze Schwarzburgu-Wachsenburgu, který v boji

---

¹²⁰ CDBR, II, č. 848, s. 216.

¹²¹ RI VIII, č. 51

¹²² *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 73 (533). Také mluví o ohni a plundrování, král měl velké vojsko, Ludvík v Klödenu CDBR, A, XXIII, s. 38.

¹²³ RI VIII č. 757.

¹²⁴ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 106.

¹²⁵ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 108-109.

¹²⁶ RI VIII č. 763.

otevřeně podporoval wittelsbašskou stranu.¹²⁷ Je tedy pravděpodobné, že město přinejmenším neotevřelo Karlovi IV. své brány a zřejmě bylo i obleženo.

V Braniborsku mezitím přitáhlo Waldemarovo vojsko, vedené štětínským vévodou Barnimem, před město Müncheberg, které se postavilo na odpor. Karl F. Klöden dovozoval, že přichylnost tohoto města k markraběti Ludvíkovi byla, stejně jako v případě Frankfurtu nad Odrou, dána především spory měšťanů s lubuským biskupem Apetzem z Frankenstinu.¹²⁸ Tento biskup, zvolený s podporou papeže r. 1345, sídlil ve Zhořelci a byl jasným straníkem Karla IV. a zřejmě se pokoušel o rozsáhlou revindikaci biskupských nároků ve své diecézi na úkor uvedených měst.¹²⁹

V zemi Lebus se k markraběti Ludvíkovi sice připojila část braniborské šlechty, ale ani s touto podporou se Ludvík necítil dost silný na to, aby se pokusil prorazit obležení Münchebergu. Stáhl se nejprve daleko za Odru do Tankowa (dnešní Danków) a Arnswalde (Choszczno), kde očekával posily od rýnského kurfiřta Ruprechta I. Ruprecht vyslal s bavorským a falckým vojskem svého synovce, třiaadvacetiletého Ruprechta mladšího. K němu se připojil durynský hrabě Günther ze Schwarzburg-Wachsenburgu, který se spojil se starým lucemburským nepřítelem, vévodou Bolkem Svídnickým, který také poslal oběma pánům vojenskou pomoc.¹³⁰ Výprava však skončila nezdarem. Někdy krátce po příchodu z Dolní Lužice do země Lebus se totiž tato výprava střetla se saským vojskem vévody Rudolfa. Zatímco opatrný hrabě ze Schwarzburgu radil nepřítele obejít, mladý Ruprecht Falcký podle kronikáře Matyáše z Neuenburgu prý odpověděl: „statečný hrabě, nemluvte tak, jako bych měl z mé první šarvátky vycouvat“. ¹³¹ Ruprecht se pak vrhl na nepřátelský oddíl, kterým se mu podle kronikáře podařilo prorazit. „Tím povzbuzen, odvážil se Ruprecht příliš daleko do nepřátelského území, kde s nerozvážnou smělostí vyhledával boj,“ píše dále kronikář.¹³² Toto dobrodružství však

¹²⁷ WERUNSKY, EMIL. GESCHICHTE KAISER KARLS IV UND SEINER ZEIT, SV. II., S. s. 133.

¹²⁸ KLÖDEN, Karl von. *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen von Brandenburg*, s. 218-219. K tomu dále WOHLBRÜCK, Wilhelm Sigismund. *Geschichte des ehemaligen Bisthums Lebus und des Landes dieses Nahmes*, s. 569.

¹²⁹ K tomu dále WOHLBRÜCK, Wilhelm Sigismund. *Geschichte des ehemaligen Bisthums Lebus und des Landes dieses Nahmes*, s. 569.

¹³⁰ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. s. 133. Svídnický vévoda Bolek stál podle pokračovatele Vita Caroli už za pokusem o zajištění Karla u Kališe roku 1345 a v následném konfliktu stál i vojensky na straně Kazimíra III. proti Lucemburkům. K tomu BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a., 188-189.

¹³¹ *Chronica Mathiae de Nuwenburg* s. 260.

¹³² *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*, s. 171.

skončilo tím, že osamocený Ruprecht a s ním mnoho dalších pánů, včetně několika slezských rytířů, padlo do saského zajetí a vévoda Rudolf nechal Ruprechta odvézt a držet ve Wittenbergu.¹³³ Hraběti Güntherovi se poté podařilo s jeho částí vojska dostat skrz markrabství k Ludvíkovi do Frankfurtu, kam markrabě přispěchal někdy před 30. zářím.¹³⁴ Frankfurt, s kamenným mostem přes řeku Odru, byl nejdůležitějším městem v kraji Lebus, které navíc zachovávalo věrnost Witteslbachům. Ludvík věděl, že ho nesmí nechat padnout. Mocné hradby města mu navíc poskytovaly dobrou ochranu před nepřátelským vojskem.¹³⁵

Karel IV. dospěl s vojskem do Braniborska někdy před 1. říjnem a připojil se k obláhatelům Münchebergu.¹³⁶ Přesnější zprávy o počtech vojáků nemáme, ale není těžké si představit, že vojsko bylo skutečně obrovské. Jeho centrální část, kde se nacházel sám Karel IV. se svými voji, se rozložila u Heinersdorfu. Pravé křídlo, kde se nacházel falešný markrabě Waldemar, se rozložilo u Tempelbergu, vzdáleného vzdušnou čarou asi 5km. Sem přišel také saský vévoda Rudolf, poté co získal (není jasné, jestli za použití násilí nebo ne) město Fürstenwalde.¹³⁷ Na pravém křídle pak stáli pomořanští a meklenburští vévodové se svými vojsky, ke kterým se připojili ještě oddíly magdeburského arcibiskupa Oty, anhaltských vévodů Waldemara a Albrechta a menší část saského vojska pod velením Rudolfa mladšího.¹³⁸ V přítomnosti všech těchto pánů a na základě výpovědi vévodů Rudolfa I. Saského a Albrachta Anhlatského, kteří skutečného zesnulého markraběte Waldemara znali, potvrdil Karel IV. Waldemara jako pravého pána braniborského kurfiřtství. Pro udělení léna byla v polních podmínkách uspořádána zvláštní ceremonie, kterou popisuje Beneš Krabice z Weitmile: „*Na témže místě, na jednom kopci blízko města, byla postavena vysoká dřevěná stavba a královský trůn, pokrytý purpurem a obložený drahými sukny. Na něm zasedl pak Karel ve svém majestátu, přicházela všechna knížata okolních zemí, duchovní i světská, se svými rozvinutými praporci a*

¹³³ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. s. 133.

¹³⁴ CDBR A, XVIII, s. 18, s. 392. Před Frankfurtem CBD A, 5, s. 326.

¹³⁵ Wilhelm SPIEKER, *Geschichte der Stadt Frankfurt an der Oder.*, I, Frankfurt an der Oder 1853, s. 12. Město mělo opevnění jistě už v době tažení, k roku 1370 je doložená Lebuská brána: CDBr, A, XXIII, s. 109–110, č. 157.

¹³⁶ RI VIII č. 6014. Müncheberg byl bohatým obchodním městem, jehož důležitost v Marce nebyla malá, viz Johannes SCHULTZE. *Die Mark Brandenburg*, II, in: Johannes Schultze, *Die Mark Brandenburg*, Berlin 2004, s. 38, 85, 139.

¹³⁷ KLÖDEN, Karl von. *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen von Brandenburg*, s. 224.

¹³⁸ KLÖDEN, Karl von. *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen von Brandenburg*, s. 226–227.

*skládala římskému králi sliby poddanství a přísahy věrnosti. Ludvík byl zatím ve městě a přihlížel tomu přes městské hradby. Propadal nemalé těžkomyslnosti, když viděl svého protivníka, jeho zdatnost a velikou moc, a nemohl mu odporovat. A jako pozoroval, že je nový Woldemar uváděn do jeho země, mohlo mu tehdy srdce po zásluze puknout bolestí.*¹³⁹

Ponechme stranou, jak dobře mohl markrabě Ludvík z hradeb Frankfurtu nad Odrou sledovat dění vzdálené asi 30 km, zejména, když v rovinatém okolí Odry ve skutečnosti žádný, byť je trochu větší kopec nenachází. Důležitá byla v tuto chvíli symbolika, která musela zapůsobit zejména na všechny přítomné v ležení. Kromě udělení braniborského markrabství v léno byla 2. října 1348 ve vojenském ležení zpečetěna také řada dalších listin. Vděčný Waldemar uzavřel s Karlem IV. spojeneckou dohodu o vzájemné pomoci a vyslovil svůj kurfiřtský souhlas ke Karlově volbě římským králem. Co bylo ovšem pro Karla IV. ještě cennější bylo získání Dolní Lužice. Tuto zemi si Karel nechal od falešného markraběte udělit v léno a dle formulace listiny, jistě ovlivněné, ne-li přímo diktované Karlovou kanceláří, se měla tato země stát trvalou součástí „království a Koruny české“. Svou odměnu však získali i další účastníci tažení. Meklenburští vévodové získali takřka celou zemi Priegnitz, magdeburský arcibiskup svá stará léna, která od arcibiskupství odpadla už po smrti skutečného Waldemara v roce 1319.¹⁴⁰ Rudolfovi Saskému a anhlatským knížatům mělo zase připadnout celé braniborské markrabství v případě smrti bezdětného a starého falešného markraběte.¹⁴¹

Tažení ovšem ještě nebylo u konce. Spojenci se následně osmělili i k útoku na samotného Ludvíka, zavřeného za hradbami Frankfurtu.¹⁴² Beneš krabice píše, že obléhání trvalo devět dní a způsobilo nepříteli rozsáhlé škody. Je pozoruhodné, že v tomto případě skutečně jeho zápis koreluje s listinným materiálem, protože s obléháním se mohlo započít další den po slavnostní ceremonii (3. 10.) a bylo zjevně ukončeno 11. října (tedy po devíti dnech) neboť z tohoto dne pochází další řada císařových listin datovaných „zu Velde bei Franckfurt“.¹⁴³

---

¹³⁹ BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 227.

¹⁴⁰ *Gesta archiepiscopium magdeburgensium*, s. 436 uvádí kraj Jerichow, Sandau, hrady Plauen a Platow s příslušenstvím jako náhradu válečných škod.

¹⁴¹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 107-108.

¹⁴² Ludvík se vydal z Frankfurtu k Münchbergu až po 16. říjnu. CDBR, A, XXIV, s. 35.

¹⁴³ CDBR, II, s. 227. Karel IV. uvaluje říšskou klatbu na všechny obyvatele markrabství, kteří by nepřijali Waldemara za svého pravého pána. V další listině pak Karel IV. přikazuje stavům provést eventuální hold pro saského vévodu Rudolfa a anhaltské vévody Waldemara a Albrechta: RI VIII č. 769.

Podle kroniky Matyáše z Neuenburgu došlo při obléhání k mnoha útokům z obou stran.¹⁴⁴ Mnoho členů Karlova vojska bylo přitom králem pasováno na rytíře.¹⁴⁵ Celé okolí bylo spojeneckým vojskem dle jiných kronikářských zpráv těžce popleněno a zpusťeno požáry.¹⁴⁶ Není divu, protože jen zásobování takto velikého vojska potravinami muselo být pro okolní kraj a města extrémně zatěžující.

Frankfurt se však ani takto velkému vojsku dobýt nepodařilo. Město bylo tehdy zřejmě dobře opevněné, neboť na počátku 15. století mělo směrem od řeky dvojitou hradbu, hluboký a široký příkop a také vysoký val. Kromě toho bylo také nahusto osázeno obrannými věžemi, kterých bylo celkem 50.¹⁴⁷ Nakonec tedy bylo rozhodnuto o ukončení obléhání. Že na neměla asi svůj podíl morová epidemie, jak se dříve soudilo, doložil již Emil Werunsky. Mor totiž přišel do Braniborska až s dvouletým zpožděním.¹⁴⁸ Podle Beneše krabice z Weitmile bylo obléhání ukončeno kvůli nastávající zimě, což je jistě představitelné. Stejná zima ovšem nezabránila na konci října Ludvíkovi v pokračování bojových operací, a to včetně obléhání měst, která předtím obsadili příznivci falešného Askance.¹⁴⁹ Další možností je, že vojsko jednoduše nebylo pro obléhání takto opevněného města vybaveno, protože nemáme z této doby zprávy ani o účasti horníků pro vytváření podkopů, ani o přesunech válečných strojů, které se použily při obléhání stejného města roku 1373.¹⁵⁰ Protože je ale výsledek obléhání mimo jiné determinován „rozdílem mezi motivací útočníků místo dobýt a motivací obránců místo ubránit“, je možné, že Karel IV. se s výsledkem svého tažení pro tuto chvíli spokojil.¹⁵¹ Většina země se podrobila staronovému markraběti Waldemarovi, který byl oficiálně z rukou římského krále dosazen jako právoplatný pán země. K Českému království byla tímto pánem připojena Dolní Lužice, o

---

¹⁴⁴ *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*, s. 171.

¹⁴⁵ BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 148.

¹⁴⁶ Jindřich Taube ze Selbachu, *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 73. Podobně mluví magdeburská *Schöppenschronik*, s. 203 o „velké válce, škodách a požárech“.

¹⁴⁷ SPIEKER, Wilhelm Christian. *Geschichte der Stadt Frankfurt an der Oder. Erster Theil. Von der Gründung der Stadt bis zum Königthum der Hohenzollern. Frankfurt an der Oder: Gustav Harnecker & Comp.*, 1853, s. 12. Město mělo opevnění jistě už v době tažení, k roku 1370 je doložena Lebuská brána CDBR, A, XXIII, č. 157, s. 109 – 110.

¹⁴⁸ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. s. 139.

¹⁴⁹ Beneš, s. 227. Ludvíkovi se podařilo ještě v říjnu, poté co vojska spojenců odtáhla od Frankfurtu, znovu obsadit Müncheberg a Fürstenwalde. U obou měst přitom předtím jeho vojsko tábořilo v poli. Klöden s. 254.

¹⁵⁰ Viz 4. kapitola této práce.

¹⁵¹ BRADBURY, Jim. *The Medieval Siege*. Suffolk, St. Adburry Press, 1992, s. 125.

kteřou Karel značně usiloval.¹⁵² Markrabství bylo rozděleno a Karlovi IV. jistě vyhovovala situace, v níž wittelsbašskou moc permanentně oslabuje zástupná válka, ve které nemusí nést osobní riziko a finanční zatížení. Tuto úvahu podporuje zejména pozdější vývoj situace v markrabství. I poté, co Karel IV. s konečnou platností uznal Ludvíka roku 1350 jako pána země, mu totiž vůbec nijak proti jeho rivalovi nepomohl a válka dvou markrabí tak trvala až do roku 1357, kdy falešný Askánec zemřel.¹⁵³

Po neúspěšném obléhání a po dohodě o příštím setkání na říšském sněmu v Wittenbergu, se vojsko začalo pomalu rozcházet. Markrabě Waldemar a meklenburští vévodové se stáhli do Strausbergu.¹⁵⁴ Karel IV. nyní obrátil pozornost k nově udělené Dolní Lužici. Vzhledem k dataci listiny z 18. října ve znění „zu velde bei Fürstenberch“, tedy „v poli u Fürstenbergu“ je možné, že bojové akce ještě neskončily a toto město nad Odrou (dnešní Eisenhüttenstadt) bylo obleženo.¹⁵⁵ V Chotěbuzi se pak Karel IV. snažil přimět dolnolužické stavy k holdu, ale to se mu prozatím nepodařilo. Celá věc byla po dohodě odložena až po ohlášeném říšském sněmu.¹⁵⁶

Důležitá byla ovšem další diplomatická jednání následující po vojenském tažení. V Budyšině se Karel IV. opět sešel s míšeňským markrabětem Fridrichem, kterému u této příležitosti daroval dům v Praze.¹⁵⁷ Nejdůležitější jednání pak proběhlo 22. listopadu v Namyslově, kde byl uzavřen mír s polským králem Kazimírem III. a jeho spojencem, Bolkem Svídnickým. Polský král začal totiž už na jaře roku 1348 s drobnou válkou ve Vratislavském pohraničí. Do wittelsbašského tábora se jej snažil přivést zejména Bolek Svídnický, který válčil s Lucemburky už roku 1345 (kdy přišel o město Landshut) a který se také účastnil bojů v Braniborsku.¹⁵⁸ Zájmy polského krále ležely v této době spíše na východě, kde probíhaly boje s Litevci, a na východní Haliči. Proto byla jeho podpora Wittelsbachů skutku jen symbolická a neměl tudíž problém s Karlem IV. uzavřít mír obnovující přátelskou dohodu z roku 1341. Spojenecký závazek byl sice prakticky bezzubý (Kazimír slíbil podporovat Karla IV. pouze v případě, že Karel pomůže obnovit polské panství na úkor Řádu německých rytířů), ovšem oběma panovníkům přinesla dohoda výhodné zajištění společné hranice, která byla mimo

---

¹⁵² BOBKOVÁ, Lenka. *Územní politika*, s. 120

¹⁵³ BOBKOVÁ, Lenka. *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, s. 161.

¹⁵⁴ KLÖDEN, Karl von. *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen von Brandenburg* s. 249.

¹⁵⁵ RI VIII č. 770.

¹⁵⁶ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 109.

¹⁵⁷ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a., s. 239.

¹⁵⁸ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 105.

ohnisko jejich momentální pozornosti.¹⁵⁹ Král Kazimír se přimluvil také za Bolka Svidnického, se kterým Karel IV. uzavřel mír o tři dny později v Lehnici. Bolek slíbil nečinít žádnou škodu nikomu ze služebníků římského krále, ovšem s výjimkou Bolkových zajatců, kteří jsou v Braniborsku, a kteří si mají nést své škody sami (tj. vykoupit se).¹⁶⁰

2.4. Tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu

Na říšský sněm, svolaný na počátek prosince roku 1348, se braniborský markrabě Ludvík nedostavil. Dobře věděl, že o záležitosti Braniborska je předem rozhodnuto a nic na tom nezmění žádné jednání, ani pod nabízeným bezpečným glejtem.¹⁶¹ Ve stejnou dobu se však sešel v Drážďanech s Fridrichem Míšeňským, kterého se zřejmě pokoušel přemluvit, aby přijal úlohu nového protikrále. To se mu však nepodařilo, a tak musel Ludvík vybrat někoho ze svých menších spojenců. Volba nakonec padla na drobného durynského hraběte Günthera ze Schwarzburgu, který byl zvolen římským králem 30. ledna 1349 ve Frankfurtu nad Mohanem hlasy mohučského arcibiskupa Jindřicha z Virneburgu, Ludvíka Braniborského, Ericha Lauenburského a rýnského falckraběte Ruprechta. Jediným nesporným hlasem v tomto čtyřčlenném kolegiu byl však v této chvíli jen hlas rýnského kurfiřta.¹⁶²

V době zvolení bylo Güntherovi asi 45 let. Byl známý jako silný rytíř, který se účastnil mnoha tažení a soukromých válek. Měl ovšem i jisté politické zkušenosti. Ve třicátých letech 14. století byl Ludvíkovým zemským hejtmanem v Braniborsku, v roce 1341 rychtářem zemského míru v durynsku.¹⁶³ Svá drobná panství Arnstadt, Blankenburg a Saafeld na jih od Erfurtu spravoval Günther spolu se svými synovci.¹⁶⁴ Na první pohled bylo zřejmé, jak velký nepoměr sil panuje mezi nově zvoleným králem a Karlem IV. Postoj současníků zachytil kronikář Jindřich ze Selbachu: „Všechna říšská města stála při Karlovi, s výjimkou tří, které leží ve Wetterau, jmenovitě Frankfurt, Friedberg a Gelnhausen, která držela s panem ze

---

¹⁵⁹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 110.

¹⁶⁰ CDBR, II, č. 862, s. 231.

¹⁶¹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 114.

¹⁶² SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 213-214.

¹⁶³ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 144-145.

¹⁶⁴ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 214.

Schwarzburgu. A všem lidem se to zdálo směšné, že se tento odvažoval panovat, neboť nad ním měl Karel převahu v bohatství, vážnosti, i v právu na královský titul.¹⁶⁵

Karel IV. se v reakci na nového nepřítele přesunul do Porýní, ovšem tentokrát bez českého vojska. Jeho mise byla diplomatická. 26. ledna se sešel se strýcem v Balduinem v Bonnu, aby se poradil o nové situaci. Společně se pak vydali do Kolína nad Rýnem, který Karla IV. slavnostně přijal jako krále, za což mu panovník udělil řadu cenných privilegií, mimo jiné i pro podpoření obchodu s českými zeměmi.¹⁶⁶

V Kolíně nad Rýnem se ovšem Karel také setkal s předzvěstí temných událostí, které ovlivňovaly říši a částečně i České království ještě následující dva roky. Šlo o morovou epidemii, která se od začátku roku šířila z Alsaska do Porýní, a její průvodní jev – masovou psychózu nenávisti, která vyústila ve vlnu protižidovských pogromů v takřka celé středověké Evropě. V době Karlova příjezdu na konci ledna se zrovna městská rada snažila přesvědčit obyvatele města, že mor, který město ještě ani nezasáhl, není židovská setba, nýbrž Boží trest seslaný pro lidské hříchy.¹⁶⁷ K židovským pogromům zaujal Karel IV. známý vrcholně pragmatický postoj. Protože nebylo v jeho moci živelným pogromům zabránit, snažil se je alespoň využít ve svůj prospěch a rozhodovat o pozůstalém majetku. Přestože vyjadřoval lítost nad smrtí nevinných Židů, činil tak i anticipačně pro případ pogromů, které ještě neproběhly.¹⁶⁸ V listině z 28. dubna 1349 vydané pro bamberského biskupa Fridricha a würzburgského biskupa Albrechta, Karel IV. například slíbil, že v případě škod způsobených na Židech, nebude prodávat židovské zboží bez jejich vůle.¹⁶⁹ V Karlových listinách se v této době setkáváme také s příkazy k odpuštění dluhu, který měli někteří feudálové u Židů. Jedná se v zásadě o účastníky budoucího tažení, jako byli hrabata z Würtemberka, nebo špýrský biskup Gerhard.¹⁷⁰ Setkáváme se také s omilostněním měst Špýru a Wormsu, ve kterých proběhl pogrom, a jejichž obyvatelé se následně zúčastnili tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu.¹⁷¹ Na druhé straně

¹⁶⁵ GRANDAUR, Gerhard (ed.) *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 75.

¹⁶⁶ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 214.

¹⁶⁷ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 124.

¹⁶⁸ K tématu například SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, s. 191-198; BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a,s. 260-261.

¹⁶⁹ RI VIII č. 896.

¹⁷⁰ Hrabata Eberharda a Ulricha z Würtemberka zbavil Karel IV. všech dluhů u Židů ve Štrasburku, kterým přikázal vrátit hratům všechny úpisy RI VIII č. 6577. Podobně byl „oddlužen“ také biskup Gerhard RI VIII č. 939, který získal 24. května u Eltville také odměnu 5000 funtů haléřů za přivedení 50 přílbic: RI VIII č. 955.

¹⁷¹ Města byla omilostněna z proběhnuvšího pogromu a vypálení židovských čtvrtí ještě před začátkem tažení RI VIII č. 902, 903.

však Karel IV. zároveň vydává také příkazy na ochranu Židů v říši a k výběru pokut za jejich poškozování, přičemž zdůrazňuje, že Židé jsou zabíjeni protiprávně.¹⁷² Je tak možné konstatovat, že probíhající pogromy a jejich důsledky Karel IV. utilitárně využíval jako jeden z ekonomických a politických nástrojů k zajištění vlivu v říši – k zajištění spojenců a k šetření nákladů souvisejících s válečným tažením.

Zřejmě už v Bonnu se Karel IV. s Balduinem rozhodli pro využití mocné diplomatické karty – královského sňatku. Po smrti Blanky z Valois (1. srpna 1348) se stal Karel IV. vdovcem, což znamenalo veliký a dosud nevyužitý politický potenciál. Karlova sňatková dohoda s rýnským falckrabětem Rudolfem II. se stala ohromným diplomatickým úspěchem Lucemburků v zápase o říši. Bratr kurfiřta Ruprechta I., volitele protikrále Günthera, muž, který ještě 7. února 1349 složil Güntherovi ve Frankfurtu hold, se nyní odvrátil od své rodiny a vyjednával sňatek své dcery Anny s Karlem IV. Rudolfův obrat je potřeba vnímat v souvislosti s komplikovaným vztahem obou bratrů, i s tradičním napětím mezi falckou a bavorskou větví Wittelsbachů.¹⁷³ Sňatek římského krále s krásnou dvacetiletou Annou Falckou byl uzavřen ve městě Bacharach na břehu Rýna na počátku března, k velké nelibosti nejen Wittelsbachů, ale také papeže Klimenta VI.¹⁷⁴

Po asi nepřilíh okázalé svatbě pokračoval Karel IV. do Špýru, kde bylo dohodnuto konání říšského sněmu. Do města dorazil někdy před 25. březnem. Na místo se sjelo velké množství významných Karlových straníků jako byli, kromě arcibiskupa Balduina, mohučský arcibiskup Gerlach Nassavský, biskupové špýrský a bamberský, falckrabě rýnský Rudolf, vévoda Fridrich z Tecku, alsaský lantkrabě Jindřich z Öttingenu, hrabě Eberhard z Württemberka a mnozí další.¹⁷⁵ Důležité byly také delegace Porýnských měst Mohuče, Špýru a Wormsu.

Cílem Karlova jednání ve Špýru bylo získat rozhodující podporu pro arcibiskupa Gerlacha Nasavského proti jeho papežem sesazenému protivníkovi (a straníkovi Günthera ze

---

¹⁷² 13. dubna 1349 zplnomocnil Karel IV. Jindřicha z Hohensteinu a další pány, aby každého, kdo Židům v Durynsku ublíží, nebo je poškodí, hnali k odpovědnosti a ke splacení vzniklých škod. RI VIII č. 933.

¹⁷³ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a.s. 240.

¹⁷⁴ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 215.

¹⁷⁵ Gerlach ve Špýru: RIplus Regg. EB Mainz 1,2 č. 6251; Karel ve Špýru RI VIII č. 894, RI VIII č. 9, vévoda Fridrich z Tecku RI VIII č. 6574, Šimon z Lichtenbergu RI VIII č. 894, bamberský biskup Fridrich RI VIII č. 896, Badenský markrabě Rudolf RI VIII č. 912, Markrabě Jindřich Hessenský, kterému platil za služby RI VIII č. 6023, Augsburgu odpustil dluhy RI VIII č. 900, Nördlingen: RI VIII č. 901, nález zde: RI VIII č. 905 kde jako svědkové i další účastníci říšského sněmu.

Schwarzburgu) Jindřichovi z Virneburgu. Sesazený mohučský arcibiskup stále ovládal většinu rozlehlých držav mohučského stolce, což poskytovalo wittelsbašské straně značnou oporu. Výsledkem říšského sněmu byl tedy odhlasovaný nález, zaměřený proti Jindřichovi z Virneburgu, podle kterého není nikdo povinen dodržovat přísahu věrnosti složenou arcibiskupovi nebo biskupovi sesazenému papežem.¹⁷⁶ Jak již upozornil Josef Šusta, nález říšského sněmu měl mnohem větší vážnost, než trvale opakované papežské klatby, které ostatně v průběhu zápasu Ludvíka Bavora s kurií značně ztratily na efektivitě.¹⁷⁷

Důležitá byla pro zápas o arcibiskupství role samotného města Mohuče, které dlouho zůstávalo neutrální, a když se na počátku roku 1348 vyslovalo pro Karla IV., vymínilo si, že arcibiskup Gerlach nevstoupí do města. V srpnu téhož roku ale došlo ve městě ke krvavému boji o úřad probošta, ze kterého vyšel vítězně proponent arcibiskupa Jindřicha, Kuno z Falkensteinu. V průběhu nepokoje však městská rada Mohuče zatkla některé jemu spřízněné kanovníky a Kuno (a s ním také Jindřich) pomalu ztráceli ve městě oporu. Nyní na sněmu město uznalo Gerlacha za pravého arcibiskupa a slíbilo Karlovi IV. pomoc v boji s protikrálem.¹⁷⁸

Dobrou ilustrací poměrů v říši v době zápasu Karla IV. a Günthera ze Swarzburgu je postoj města Dortmundu. Toto říšské město vyslalo oběma nápadníkům trůnu žádost o potvrzení svých privilegií, přičemž se ovšem minimálně v případě listu Güntherovi měšťané k žádosti neodvážili ani přivěsit městskou pečeť. Rozdíl v reakci obou soupeřících stran myslím dobře vypovídá o rozvržení sil. Karel IV. dortmundským promptně odvětil, že žádné potvrzení privilegií nebude, dokud nepřijme od města hold jako římský král. Günther, který se o Karlově podmínce dozvěděl, jim naopak vzkázal, že jim rád jejich výsady potvrdí, a spokojí se dokonce pouze s listem, opatřeným ovšem řádnou městskou pečeti, ve kterém měšťané uznají Güntera za pravého římského krále a slíbí mu poslušnost. A Günter dále pokračuje v přesvědčování – byl prý náležitě zvolen po smrti císaře Ludvíka říšskými kurfiřty a mnoha dalšími pány, kteří seznali, stejně jako většina manů hradu Friedbergu, kde se právě nachází, že jeho dvůr je spravedlivější a užitečnější pro Říši a její přátele, než dvůr českého krále, ke kterému se z hradních manů beztak přidal pouze jediný. Dále se prý dozvěděl (od svého dobrého přítele), že český král, jakmile mu dortmundští složí hold, hodlá město zastavit jiným pánům, zatím co on, Günter je chce nechat v lůně Svaté říše. Günterova poněkud kostrbatá argumentace měšťany nepřesvědčila. Vrátili se ke své vyčkávací pozici a někdy před 16. červencem složili hold

---

¹⁷⁶ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 216.

¹⁷⁷ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 127.

¹⁷⁸ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 126-128.

Karlovi IV.¹⁷⁹

Na říšském sněmu byl Günther ze Schwarzburgu vyzván, aby se podrobil. To ovšem protikrál dlíci ve Frankfurtu nad Mohanem neudělal.¹⁸⁰ Následně bylo tedy rozhodnuto o vojenském zásahu proti všem nepřítelům říše. Karel o tomto rozhodnutí spravil svého bratra Jana Jindřicha, který zřejmě zůstal jako jeho zástupce v Českém království. V dopise také upřesnil, že k 1. květnu svolal vojsko do pole před Frankenthalem, v kraji mezi Wormsem a Špýrem, a že se hodlá osobně postavit do jeho čela a vytáhnout proti nepříteli („in campis fore volumus propria in persona finaliter constituti, adversus praedictos rebelles cum v[i]ctorioso exercitu feliciter processuri“).¹⁸¹

Již Emil Werunsky přesvědčivě prokázal, že převaha v počtu bojovníků byla s největší pravděpodobností na straně Karla IV.¹⁸² Přesné počty vojáků sice neznáme ale můžeme porovnat množství spojenců Günthera a straníků Karla IV., účastnících se střetnutí.

Günther měl na své straně, kromě vlastních durynských lidí, samozřejmě arcibiskupa Jindřicha z Virneburgu. Arcibiskupovými největšími spojenci byli hrabata Jan a Eberard z Neu-Katzenellenbogenu a ovšem také manové arcibiskupství, které neúnavně verboval probošt Kuno z Falkensteinu. K nim je třeba připočítat falcké vojáky kurfiřta Ruprechta I., pětinu hotovosti města Frankfurtu a voje měst Friedbergu a Gelnhausenu.¹⁸³ Naopak podpory od Cách ani od Norimberku se mu nedostalo, a to přesto, že tato města stála vůči Karlovi IV. v nepřátelské pozici.

Karel IV. měl na své straně především arcibiskupa Balduina Trevírského, který byl již celé poslední dva roky ve válce, a rýnského falckraběte Rudolfa, kteří zřejmě přivedli určitý počet ozbrojenců. Dalším spojencem byl samozřejmě mohučský arcibiskup Gerlach, který přivedl do pole přinejmenším 40 těžkých („behelmte“) a 30 polotěžkých („bepanzerte“) jezdců. Dále mohl počítat s pomocí biskupa Gerharda ze Špýru s 50 přílbicemi, lantkraběte Jindřicha Hessenského, bádenského markraběte Rudolfa V., pána na Pforzheimu, s 10 přílbicemi, hrabat Eberharda a Ulricha z Würtemberka, hrabat Jindřicha a Günthera ze Schwarzburgu, nasavských hrabat Adolfa a Jana a hraběte Jindřicha z Hohensteinu. Tažení se zúčastnilo pak také 18 dalších

---

¹⁷⁹ Karlova odpověď RI VIII č. 911, Güntherova odpověď z 1. dubna RI VIII č. 15, o holdu města RI VIII č. 1071

¹⁸⁰ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 126-128. Günther ve Frankfurtu RI VIII č. 10a.

¹⁸¹ RI VIII č. 914.

¹⁸² WERUNSKY, EMIL. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, SV. II., S. , Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 175-176.

¹⁸³ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 176.

říšských pánů, kteří celkem přispěli silou 142 těžkých a 8 polotěžkých jezdců.¹⁸⁴ Výčet Karlových rytířů uvedený E. Werunským je potřeba doplnit ještě dalšími, kterým se dostalo odměny za vojenské služby po skončení tažení. Jednalo se o Kuna, Winthera, Markolva a Jana z Reiffenbergu, kteří za své služby získali celkem 1200 zlatých.¹⁸⁵

Většinu Karlova vojska zřejmě tvořily říšské městské kontingenty, protože kronikáři zmiňují především ty.¹⁸⁶ Do boje na Karlově straně nakonec vytáhli ozbrojenci města Mohuče, Špýru, Oppenheimu, Hagenau, Rosheimu, Ehenheimu, Schlettstadtu, Kolmaru a Mühlhausenu.¹⁸⁷

Již z pouhého výčtu straníků účastnících se boje je jasně patrná převaha na straně Karla IV., která měla vliv i na použitou taktiku. Tvrzení kronikáře Beneše Krabice z Weitmile o tom, že „pan Karel shromáždil vojsko [...] počtem mnohem menší“ a že Günther ze Schwarzburgu měl „mnohem silnější vojsko“ je tedy rozhodně nutné přisoudit kronikářské licenci. Tím spíše, že jiní dva kronikáři, Jindřich z Diessenhovenu a Jindřich ze Selbachu, popisují, že Karel IV. přivedl do boje „velké vojsko“ („magnum exercitum“).¹⁸⁸

Právě toto vědomí početní převahy mohlo, ještě spolu s informacemi o nemoci, která propukla u Günthera ze Schwarzburgu, pohnout Karla IV. k ráznému vojenskému zákroku proti vzdorokráli. Karel se tentokrát rozhodl nečekat na české vojsko a zakročit proti Güntherovi ještě dříve, než se rozejdou účastníci Špýrského sněmu.

Günther ze Schwarzburgu a Ruprecht Falcký, kteří vytáhli 10. května s vojskem k

---

¹⁸⁴ Jednalo se o hrabata Jana z Ziegenhainu, Otu z Waldecku, Walrama ze Zweibrückenu s 30 přílbicemi, Emicha z Leiningenu, Jana z Daun a dále pány Ulricha z Hanau se 30 přílbicemi, Gottfrieda z Eppensteinu se 30 přílbicemi, Filipa z Falkenstein-Minzebergu, Jana a Filipa z Falkenstein-Butzbachu (dohromady se 30 přílbicemi), Eberharda, Konráda a Jindřicha Šenka z Erbachu (dohromady s 12 přílbicemi a 8 polotěžkými jezdci), Filipa ze Schönecku, Petra, Richarda a Ditricha z Oldbrückenu (dohromady s 10 přílbicemi) a konečně Gerlacha z Brunshornu, WERUNSKÝ, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 175.

¹⁸⁵ RI VIII č. 7489.

¹⁸⁶ FRB IV, s. 517 (překlad dle BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 224-225.) „pan Karel shromáždil vojsko z říšských měst, totiž z Mohuče, Špýru a Oppenheimu“; *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 270: „Mohučtí se spojili s Karlem kvůli jejich nechuti k arcibiskupovi Jindřichovi. Jejich úmyslem bylo dobýt městečko Eltvile“, Jindřich Taube ze Selbachu, *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 76 zmiňuje však také mohučského arcibiskupa: „V květnu vytáhnul [Karel IV.], poté, co s pomocí rýnských měst a mohučského arcibiskupa Gerlacha shromáždil velké vojsko u Mohuče, proti svému sokovi, panu ze Schwarzburgu, do pole.“

¹⁸⁷ WERUNSKÝ, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 176.

¹⁸⁸ *Heinricus de Diessenhoven*, s. 73, *Chronica Heinrici Surdi de Selbach*, 535.

Mohuči.¹⁸⁹ Učinili tak přesto, že Günther se už v této době patrně cítil nemocen.¹⁹⁰ Je možné, že doufalo v rychlé obsazení důležitého města, které ještě nedávno lavírovalo mezi Lucemburky a Wittelsbachy. Obsazení bohaté Mohuče představovalo významný vojenský úspěch pro kteroukoli ze stran. Günther však úspěšný nebyl. Měšťané už se pevně rozhodli stát za Karlem IV. a odmítli mu otevřít své brány. Jeho vojsko se tak utábořilo na pravém břehu Rýna, přímo naproti městu, v Kastelu. Günter neměl v úmyslu pokoušet se dobře opevněnou Mohuč dobývat. Podle kronikáře bylo jeho záměrem vyprovokovat Karla IV. k boji.¹⁹¹ I kvůli tomu asi nechal na místě vztyčit, jako pravý římský král, *říšská banderia neboli praporce*.¹⁹² Římský protikrál podle všeho doufal, že se mu podaří Karla IV. nalákat k neuváženému přechodu řeky, při kterém by mohl využít svého obranného postavení a postupně likvidovat přicházející nepřátelské oddíly. Pro tento účel (a jistě také z finančních důvodů) také vydal rozkaz k zadržování lodí s proviantem a se zbožím určeným pro Mohuč, tak jak to již předtím udělali jeho vojáci ve Flörsheimu, kde obsadili opevněnou celní věž.¹⁹³

Karel proti Günterovi vytáhl s vojskem, jehož jádro v tuto chvíli tvořili patrně hlavně ozbrojenci města Špýru, vojáci falckraběte Rudolfa II., oddíl hessenského lantkraběte Jindřicha a vojáci nasavských hrabat.¹⁹⁴ Po cestě do Mohuče se jeho voj spojil se silami dalších

---

¹⁸⁹ Joannes Latomus, *Frankfurter Chroniken und annalistische Aufzeichnungen des Mittelalters* s. 89: „Eodem anno Guntherus rex cum civitatibus Rheni et quinta parte civium Francfordensium ad Henrico archiepiscopo Moguntino VI idus maji [tj. 10. Května] in villam Castell se ponentes Carolum ad Bellum provocabant.“

¹⁹⁰ *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 279 (lat.)

¹⁹¹ Joannes Latomus, *Frankfurter Chroniken und annalistische Aufzeichnungen des Mittelalters* s. 89

¹⁹² Beneš 224-225/FRB 517

¹⁹³ O věži zpravuje Gerlach Nassavský RIplus Regg. EB Mainz 1,2 č. 6274. Gerlach uklidňuje mohučské měšťany, že farní kostely ve Flörsheimu a v Kastelu, mohou měšťané zničit, pokud z nich nepřítel ohrožuje lodní dopravu po Rýnu.

¹⁹⁴ Už prvního dubna získal Karel IV. do služby hessenského lantkraběte Jindřicha, který se zavázal pomáhat králi proti všem nepřátelům, jmenovitě proti Günterovi ze Schwarzburku, městům Arnstadt, Frankfurt a Friedberg a proti arcibiskupovi mohučskému Jindřichovi. Zavazuje se neuzavírat s nimi separátní mír a zaútočit na ně, jakmile vyprší mír uzavřený s arcibiskupem Jindřichem (tedy do 6. května) a ovšem také až poté, co dostane od Karla IV. slíbených 2000 hřiven stříbra. RI VIII č. 6024, Hrabě Adolf a Jan Nassavští dostali také zaplacen za zachovávání zemského míru v porýní. RI VIII č. 908, 9. Května ještě Karel ve Špýru připisuje falckraběti Rudolfovi 7000 hřiven haléřů za jeho službu. RI VIII č. 7488. Dalšími Karlovými spojenci byli biskup Gerhard ze Špýru, který za závazek vojenské pomoci dostal do zástavy říšská města Landau a Waibstadt, a bádenský markrabě Rudolf V., pán na Pforzheimu: WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 170.

porýnských měst, která měla vyslat svoje vojáky k 1. květnu k Frankenthalu.¹⁹⁵

K Mohuči dorazil Karel den po Günterovi, ale do pasti se nechtyl. Věděl totiž velmi dobře, jak riskantní by bylo pokoušet se přecházet řeku a jak velkou výhodu by tím poskytl svému protivníkovi, jehož voje čekaly v defenzivní pozici na druhém břehu. Od zřícení starého karolinského mostu nebyl v Mohuči žádný pevný přechod přes řeku, doložený není ani dřevěný most. Mezi Kastelem a městem tak zřejmě, kvůli zajištění splavnosti řeky, obstarával dopravu jen přívos. Karel IV. si z Itálie dobře pamatoval, jak velkou překážkou se může stát široká řeka, jako byl Rýn. Před 16 lety se dostal do velmi nepříjemné situace na řece Pádu, když nepřátelé Lucemburků potopily všechny lodě a odřízli tak tehdy mladého krále Karla od posil.¹⁹⁶

Není bez zajímavosti, že ani Karel IV. nevstoupil do města a jeho listiny jsou datovány „na bažině při kamenných příkopech u Mohuče“.¹⁹⁷ Zdá se, že přijetí v Mohuči zdaleka nebylo tak triumfální, jako před časem v Kolíně, ovšem to je zřejmě nutné přisoudit válečným okolnostem. Koneckonců, nepřítel dělila v tuto chvíli od města pouze řeka. Karel rozbil tedy tábor u Mohuče a pokračoval ve shromažďování sil.

Události rozhýbala mohučská část Karlova vojska. Podle kronikáře Matyáše z Neuenburgu chovali mohučtí značnou nechuť k arcibiskupovi Jindřichovi, který je urazil a navíc se proti nim spolčoval s nepřátelským Frankfurtem. Vyrázili proto k arcibiskupskému hradu v Eltville, který hodlali dobýt.¹⁹⁸ Jak přesně proběhly následující události není možné rozhodnout. Podle Josefa Šusty a Emila Werunského se Günter pod hrozbou útoku na jeho osamělého spojence rozhodl přesunout k Eltville a poskytnout mu posilu. „Město [Eltville] mělo pro jeho državy na pravém břehu klíčový význam, takže Günther nemohl připustit, aby padlo do protivníkových rukou. Hájiti je však a zároveň čelit nepříteli u Castellu, přesahovalo jeho síly. Raději tedy opustil tuto posici, zničil tu na ústupu uchystaná opevnění, a soustředil své síly v Eltville. Na ústupu tom byl jeho zadní voj, složený hlavně z frankfurtské městské milice, přepaden hrabětem nasavským a zle pohuben.“¹⁹⁹ To však není jediný možný výklad událostí. Je možné, že frankfurtští skutečně věděli o brodu u Eltville a odlákali náhlým útokem na toto městečko část Günterových sil. Je ovšem také možné, že Günter po několikadenním vyčkávání pochopil, že jeho past nesklapne, a tak alespoň vypálil Kastel, aby mu hořící osada

---

¹⁹⁵ FRB IV, s. 517.

¹⁹⁶ BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 25.

¹⁹⁷ RI VIII č. 948.

¹⁹⁸ *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 278-279.

¹⁹⁹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 128.

kyřla ústup, a někdy před 15. květnem zvedl své vojsko na pochod směrem k Eltville.²⁰⁰

Jisté je, že Karel s určitou částí vojska překonal řeku u Kastelu, protože už 15. května zde datuje listinu.²⁰¹ Přechod Rýna se ale ani tak neobešel bez boje, protože právě když Karel překračoval řeku, zaútočilo náhle 200 Günterových jezdců, kteří podle Matyáše z Neuenburgu krále doslova vyděsili („*terruerunt*“). Kde se vzalo oněch 200 jezdců? Šlo o Günterův zadní voj, který poslal v přesně načasované chvíli do boje s nadějí, že se jim podaří zajmout nebo i zabít protikrále? Nebo šlo jen o pouhou shodu náhod a jednalo se o Günterovi posily, které právě dorazily na bitevní pole a spatřily jedinečnou příležitost k útoku? Nevíme, jestli byla situace skutečně tak dramatická, jak ji popisuje kronikář. Pravděpodobnější je, že nebyla napadena přímo králova družina, ale jen předvoj jeho vojska. Katastrofu se každopádně podařilo odvrátit zásluhou jezdců hraběte Eberharda Würtemberka, kteří spolu s některými dalšími nepříteli obrátili na útěk a vysloužili si tak pasování na rytíře.²⁰² Zřejmě teprve poté útok nepříteli oplatil hrabě nasavský, který se dal do pronásledování frankfurtských vojáků. Frankfurtští byli sice „bídne rozprášeni“ („*miserabiliter sunt dispersi*“), avšak (alespoň podle kronikáře) díky boží pomoci nikdo z nich toho dne nezemřel.²⁰³

V Kastelu zůstalo Karlovo vojsko nejméně tři dny a poté se přesunulo před Eltville.²⁰⁴ Josef Šusta kladl do souvislosti s Günterovým ležením v Kastelu také zbudování jistých opevnění. Patrně přitom vycházel z listu Karla IV. popisujícího události Janovskému dožeti a městské radě.²⁰⁵ Formulace Karlova listu je trochu nejasná, protože místo názvu města, u kterého se mu nepřítel poddal, uvádí pouze „*in castris prope Coloniam*“, kde se ocitl „*tváří v tvář nepříteli, který si ze strachu vybudoval příkopy a jiná opevnění*.“ Protože však následně mluví otom, že se nepřítel stáhl k dříveřečenému městečku („*ad praedictum oppidum fugierunt*“), nemůže být tímto místem míněno nic jiného, než právě Eltville, jehož název by benátskému dóžeti nic neřekl.²⁰⁶ Až k událostem na pravém břehu Rýna je také nutné přiřadit

---

²⁰⁰ Joannes Latomus, *Frankfurter Chroniken und annalistische Aufzeichnungen des Mittelalters* s. 89

²⁰¹ RI VIII č. 6592.

²⁰² *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 279.

²⁰³ Joannes Latomus, *Frankfurter Chroniken und annalistische Aufzeichnungen des Mittelalters* s. 89: „sed comite de Nassau persequente Francfordienses miserabiliter sunt dispersi, tamen a periculo, gracia dei, omnes praeservanti.“

²⁰⁴ Poslední Karlova listina datovaná v Kastelu pochází z 18. května: RI VIII č. 952. První listina datovaná před Eltville je z 21. května: RI VIII č. 953.

²⁰⁵ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 128.

²⁰⁶ CDBR, sv. II, s. 254, č. 888.

líčení Beneše Krabice z Weitmile o tom, že obě nepřátelská vojska byla „*tak blízko, že lidé téměř na sebe mohli střílet šípy*.“²⁰⁷

Günter, u kterého tehdy již naplno propukla nemoc, viděl, že v polní bitvě by měl proti Karlovu vojsku jen velmi málo šancí. Ustoupil tedy za městské hradby k Jindřichovi z Virneburgu.²⁰⁸ Následující události můžeme vyložit z Karlova pohledu na základě již zmíněného dopisu benátskému dóžeti. Karel v něm popisuje, jak díky podpoře jeho věrných knížat, hrabat, pánů a říšských měst rozprášil nepřátelské vojsko rebelů, částečně po proudu řeky, částečně do kopců a jak Günter, Ludvík braniborský a falckrabě Ruprecht uprchli do města, které Karel následně „znamenitě oblehl“ („magnifice obsedimus“) „donutil je uznat“ („coegimus manifeste“) v přítomnosti mnoha pánů a rytířů, že je pravým králem, a Güntera zřici se království.²⁰⁹ Skutečnost ovšem byla mnohem složitější.

Někdy před 26. květnem (kdy už obléhání trvalo 5 nebo 8 dní), přišel na bojiště u Eltville Ludvík Bavorský. Podle výkladu dvou kronik se ale dostavil bez vojska („sine gente“).²¹⁰ Zřejmě si velmi dobře uvědomoval nevyváženost situace, a proto tentokrát přišel s Karlem IV. jednat, a ne bojovat. Jsem přesvědčen, že právě jeho smířlivý přístup je důkazem Karlova vojenského úspěchu, který již nemohlo nic zvrátit. Jak naznačil už E. Werunsky, Günther byl odříznutý od možnosti ústupu zpět do Frankfurtu.²¹¹ Část jeho vojska byla při ústupu do Eltville rozprášena a on sám byl v Eltville v podstatě zajat Karlem IV. Je možné, že Karel měl obavy z nákladného dlouhodobého obléhání, jak nadhodil Josef Šusta, ovšem i přesto se zdá králova vojenská převaha v tuto chvíli zřejmá. Karel IV. jí ovšem nedokázal nebo nechtěl využít a přistoupil raději na jednání, které znamenalo smír i za cenu zrady dosavadních spojenců.

Karel přiznal Ludvíkovi držbu všech rodových statků včetně Tyrolska a slíbil mu, že se u papeže přimluví za sejmutí církevních trestů. Jako braniborského markraběte sice Karel Ludvíka v listinách netituluje, ale v tajné smlouvě mu slibuje, že nebude v Braniborsku proti Ludvíkovi nikomu pomáhat a upouští tak od podpory falešného Waldemara. Ještě více šokující

---

²⁰⁷ FRB IV, s. 517.

²⁰⁸ Odpovídá tomu formulace pramenů, například kronika Jindřicha Taubeho ze Selbachu „Qui [Güntherus] cum antiquo archiepiscopo Moguntino et duce Ruperto prescripto et eorum exercitu se tenuit in oppido Althphyl iuxta Moguntiam.“ *Chronica Heinrici Surdi de Selbach*, s. 95.

²⁰⁹ CDBR, sv. II, s. 254, č. 888.

²¹⁰ „Veniens autem marchio de Brandenburg sine gente...“ Matthias Nuewenburgensis, s. 270, Jeho slova potvrzuje také Jindřich Taube ze Selbachu, který použil formulaci „cum pauca gente“, tedy s malým doprovodem, *Chronica Heinrici Surdi de Selbach*, s. 96.

²¹¹ WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. 177.

je pak Karlova dohoda s Jindřichem z Virneburgu, kterému, podobně jako Ludvíkovi, slíbil nepodporovat jeho odpůrce. To asi velmi popudilo arcibiskupa Gerlacha, kterého Karel musel o čtyři dny později v mohuči přesvědčit přísahou na evangelium, že dodrží předchozí slib a bude na arcibiskupský stolec prosazovat naopak jeho! Pozdější vývoj ukázal, že Karel IV. svoje sliby nebral nijak vážně, protože ve skutečnosti nepodpořil ani jednu ze stran, a to ani ve sporu o Braniborsko, ani v zápase o mohučské arcibiskupství. Ludvík jej kvůli tomu později označil za „nenapravitelného lháře“.²¹²

Zdá se, že Karlovi šlo v tuto chvíli nejvíce o pokoření protikrále. Güntherovi bylo jako „odstupné“ přiznáno zástavní držení měst Gelnhausenu, Goslaru a Nordhausenu a další platy v celkové výši 20 tisíc hřiven. Beneš Krabice neopomněl ve svém díle zachytit, že se „*Günther dobrovolně odřekl veškerého svého práva a poddal se milosti pana Karla a ihned na témže místě odstranil říšské znaky*.“²¹³ Günther Už druhého dne se nechal převést do Frankfurtu a 14. června 1349 zemřel. Karel IV. se v rámci jakéhosi rytířského gesta vydal do Frankfurtu zúčastnit jeho pohřbu a při té příležitosti přijal od ještě nedávno nepřátelského města hold.²¹⁴ Přesto se nevyhnul obviněním z otravy svého soka, kterému měl podle několika kronikářů podat jed Karlem nastrčený lékař. Tato pomluva byla velmi populární a řídila se velkou částí říše.²¹⁵

Güntherova porážka znamenala pro Karla IV. definitivní konec bojů o vládu v říši. Karel toto vítězství dokázal náležitě propagandisticky využít, jak jsme to viděli na příkladu jeho dopisu do Benátek, a jak se to koneckonců odráží také v kronice Beneše Krabice z Weitmile. Vítězství mu otevíralo cestu pro druhou říšskou korunovaci, která se odehrála 24. července v Cáchách, a k následnému plnému smíru s Wittelsbachy 16. února 1350 v Budyšíně. Cenou za tento úspěch však byla zrada spojenců, diplomatická neupřímnost, další oslabování centrální moci panovníka v důsledku vydávaných privilegií, a v neposlední řadě také velké Karlovo zadlužení – za první tři roky své vlády zastavil města a práva o celkové hodnotě 1,8 milionu zlatých.²¹⁶

---

²¹² Bobková, Vd, s. 242. ŠUSTA, Josef. České dějiny, s.129-134.

²¹³ Beneš, s. 225/FRB 517

²¹⁴ ŠUSTA, Josef. České dějiny, s. 133.

²¹⁵ O jedu se zmiňuje například Kronika bavorských vévodů: *Bayerische Chroniken des 14. Jahrhunderts* (*Chronicae Bavaricae saec. XIV*), s. 171. Také Jindřich Taube, s. 76, *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*

a další. Tyto zprávy vyvrací jako pomluvy již WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II., s. , s 188

²¹⁶ SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, s. 158.

3. Tažení proti hrabatům z Würtemberka

Bratři Ulrich IV. a Eberhard II. z Würtemberka patřili ve 14. století k nejvyšší šlechtě Svaté říše římské a byli nejmocnějšími pány ve Švábsku. Oba se narodili někdy po roce 1315 (není vyloučeno, že šlo o dvojčata) a patřili tak ke stejné generaci jako Karel IV. Jejich vláda ve Würtemberském hrabství byla lemována neustálými konflikty se švábskými říšskými městy, která však ne vždy stála na straně jejich pána, totiž říšského panovníka. Jak již bylo uvedeno, při boji o říšský trůn stáli oba bratři z Würtemberka pevně na straně Karla IV. a dokonce se jejich oddíl vyznamenal při srážce s vojskem Günthera ze Schwarzburgu u Kastelu. Střet würtemberských bratrů s Karlem IV., ke kterému došlo v roce 1360, je nutno vnímat jako součást těchto konfliktů, stejně tak, jako součást velké evropské politiky. Na lokální úrovni šlo především o různá sporná cla, platy a překrývající se práva, na evropské úrovni pak o neuspokojené ambice rakouského vévody Rudolfa IV. Habsburského.

Rudolf Habsburský se roku 1353 oženil s Karlovou dcerou Kateřinou a o pět let později se, jako devatenáctiletý mladík, ujal vlády ve vévodství. Karel IV. svého zetě podpořil, když mu udělil úřad zemského fojta v Alsasku a následně i ve Švábsku. V polovině roku 1358 však přišla zásadní roztržka. Ctižádostivý Habsburk, který si byl dobře vědom, že je příslušníkem rodu, z něhož vzešli dva římscí králové, se nehodlal spokojit s postavením pouhého vévody. Jisté rozčarování pro něj znamenal už fakt, že jej Karel IV. ve své zlaté bule pro říši z roku 1356 nezařadil mezi římské kurfiřty. Rudolf ale podle všeho pokukoval i po české a říšské královské koruně, které by mohl získat po smrti svého tchána. Prozatím přišel se souborem starých listin, o kterých tvrdil, že byly náhodou nalezeny v habsburském rodovém archivu. Tyto dokumenty měly dokazovat, že staří římscí císařové, včetně Fridricha I. Barbarossy, ale i Julia Caesara a Nerona, udělili rakouskému vládci zvláštní výsady. Šlo samozřejmě o falza, ale byla tak zručně vyvedená, že nebylo snadné je odmítnout. Na základě takto „nalezených“ privilegií si Rudolf začal nárokovat například právo na užívání titulu Lombardského krále, arcivévody císařského paláce či říšského arcilovčího. Nespokojil se ani s úřadem říšského fojta, nýbrž se začal titulovat jako „vévoda Švábska a Alsaska,“ podle starého, dávno zaniklého vévodství. Karel IV. nechtěl zakročit proti zeti přímo a tak se opřel o soud kurfiřtů, kteří se postavili k Rudolfovim nálezům odmítavě. To už si ale Rudolf sháněl spojence pro svůj zápas proti císaři. Pomoc hledal u Karlových tradičních oponentů. Uzavřel spojenectví s uherským králem Ludvíkem a hledal

cestu k bavorským Wittelsbachům. Konečně získal na svou stranu také bratry z Würtemberka.²¹⁷

Ulrich a Eberhard se roku 1359 rozhodli, patrně kvůli svým sporům s městy, nepřistoupit ke Švábskému landfrýdu, který 8. června Karel IV. dojednal za pomoci augšpurského biskupa Markvarta. Tím se Rudolfovi ukázali jako možní spojenci a už 26. září byla uzavřena spojenecká smlouva. Obě strany si vzájemně slíbily podporovat se proti všem nepřítelům s výjimkou císaře. Všem však bylo jasné, že vynětí císaře není nic víc, než jen formule, a že spolek je namířen právě proti němu. Hrabata hledala ve spojení pomoc především proti švábským říšským městům, vévoda Rudolf už dokonce myslel i na podporu jeho nároku na říšský trůn v případě tchánovy smrti.²¹⁸ Pro případ delšího obléhání nebo polního tažení se obě strany slíbily vzájemně podpořit plnou mocí. V případě náhlého útoku (Fehden) měla jedna strana druhé poskytnout na vlastní náklady 50 „Helme“, tedy těžkých jezdců.²¹⁹ Léto roku 1360 přineslo částečné uklidnění situace, když se Karel IV. vzdal svých italských držav Feltre a Belluno, které získal v mladých letech, ve prospěch uherského krále. Ludvík Uherský pak 15. května v Trnavě zprostředkoval dohodu mezi tchánem a zetěm. Všechny pomluvy měly být rozptýleny a Rudolf přijal své země od císaře v léno. Otázka potvrzení falešných privilegií, stejně jako nově vyvstalá záležitost tyrolského dědictví Markéty Pyskaté, které měl Rudolf získat dle její údajné závěti, však zůstaly otevřené. Ještě v průběhu května si tak Rudolf nepřestával zajišťovat spojence. Spolek uzavřel s hrabětem Amadeem VI. Savojským, nebo s hrabaty Vilémem II. a Rudolfem z Montfortu, která měla majetky na břehu Bodamského jezera. Zjistil si i podporu Petra Jelita, biskupa v Churu, a měst Curych, Bern a Solothurn.²²⁰ Jeho spojencem byla i hrabata z Fürstenbergu, bratři Jindřich a Konrád.²²¹

Když získal Karel IV. jistotu, že Rudolf Habsburský nebude moci počítat s podporou uherského krále, rozhodl se zaútočit na Rudolfovy největší spojence v říši, tedy na hrabata z Würtemberka. Četné stížnosti švábských měst mu posloužily jako vhodná záminka. Po 16.

---

²¹⁷Výklad podala Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české*, IVa, Praha — Litomyšl 2003, s. 351 – 353.

²¹⁸Emil WERUNSKY, *Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit*, sv. III, Innsbruck 1892, s. 219; Smlouva v Alfons HUBER (ed.), *Regesta Imperii* (dále jen RI) VIII, Innsbruck 187., č. 321; o landfrýdu František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika* I, Praha 1993, s. 145.

²¹⁹ Výklad tohoto pojmu podávám v kapitole 5.2.

²²⁰L. BOBKOVÁ s. 354; F. KAVKA, *Vláda* I, s. 160.

²²¹Christoph Friedrich von STÄLIN, *Württembergische Geschichte*, sv. III, Stuttgart 1856, s. 262.

červnu vyjel císař z Prahy přes Karlštejn, Žebrák, Plzeň a Sulzbach. Cílem byl Norimberk, kam byl na 24. června svolán říšský sněm.²²² Ulrich a Eberhard byli předvoláni před kurfiřtský a císařský soud. Ještě po cestě, 17. června, psal Karel IV. v listu, určeném patrně norimberské městské radě, aby byli obesláni zástupci říšských měst ve Švábsku, Alsasku a Frankách a zástupci Frankfurtu nad Mohanem, aby se neprodleně dostavili za ním do Norimberku. Je možné, že už v Norimberku měšťané dostali instrukce k chystané výpravě proti hrabatům.²²³ Švábská města žalovala na sněmu hrabata za neoprávněné vybírání celních poplatků v územích náležejících městům a z podpory loupeživých rytířů, kterým měli Würtemberkové poskytovat úkryt. Hrabata prý dokonce i neoprávněně držela některé říšské hrady (Reichsfesten). Především se však provinili uzavíráním spolků škodlivých jak pro císaře, tak pro říši. Nešlo samozřejmě o nic jiného než o spojenectví s Rudolfem Habsburským. Na sněm se dostavil pouze hrabě Eberhard (zato s velkým vojenským doprovodem), avšak odmítl se zodpovídat a podrobit.²²⁴ Podle kroniky současníka událostí Jindřicha z Diessenhofenu chtěl císař po Eberhardovi, aby mu vydal zpět říšské hrady, které měl v držení, aby odškodnil města za křivdy, které způsobil a aby se vzdal spolků namířených proti císařskému majestátu.²²⁵ Někdy před 7. červencem 1360 tak byla nad oběma bratry vyhlášena říšská klatba a Karel IV. jim vypověděl válku.²²⁶ Kurfiřtský souhlas dal Rudolf II. Saský a falckrabě Ruprecht I. - jiní kurfiřtí se do Norimberka z různých důvodů nedostavili. V dopise uherskému králi Ludvíkovi z 8. září 1360 Karel uvedl, že někteří se nemohli zúčastnit pro tělesnou slabost (zde jde asi především o nemocného Boemunda Trevírského) a někteří pro těžkosti spojené s válkou.²²⁷ Přítomna však byla řada říšských biskupů (z Würzburgu, z Bamberku, ze Špýru a z Wormsu), vévodové Rudolf mladší Saský (synovec Rudolfa II.), Kazimír Pomořansko-Štětínský a Bolek Falkenberský, Jindřich a Ruprecht Lehničtí, míšeňský markrabě Vilém, norimberští purkrabí Albrecht a Fridrich, císařský hofmistr Burchard z Hardeggu a Retzu, hrabě Ludvík z Oettingenu, hrabata

---

²²²Císař svou cestu popsal v listě ze 17. června: RI VIII, č. 3187.

²²³RI VIII, č. 3187.

²²⁴E. WERUNSKY, *Geschichte*, sv. III, s. 223; informace pochází z kroniky Jindřicha Taubeho ze Selbachu: Harry BRESLAU (edd.), *Die Chronik Heinrichs Taube von Selbach*, in: Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum germanicarum nova series I. Berlin 1922, s. 116“ *Propter quod idem imperator veniens Nuremberch predictos comites ad se vocavit, quibus cum sollempni comitiva armatorum illuc venientibus imperator premissa et alia quamplura obiecit.*“ RI VIII č. 3188a. Obvinění z nepřátelských spolků v Karlově listě do Frankfurtu z 6. července RI VIII č. 3207.

²²⁵F. STÄLIN, *Wurtembergische Geschichte*, s. 267.

²²⁶RI VIII, č. 3188a. K tomu E. WERUNSKY, *Geschichte*, sv. III, 223 – 224 a F. KAVKA, *Vláda I*, s. 161.

²²⁷RI VIII, 4. 3295.

Jindřich a Günther ze Schwarzburku, lantkrabata Oldřich a Jan z Leuchtenberka, Jindřich z Montfortu a páni Oldřich z Hanau a Rudolf z Wartu.²²⁸

Kromě velkých spojenců, jako byl roku 1360 například Ruprecht I. Falcký, se v říši Karel IV. spoléhal především na města, která měla povinnost v případě potřeby poskytnout určitý počet ozbrojenců. 7. července tak císař psal do Frankfurtu, aby se měšťané vyzbrojili a vytáhli proti hrabatům z Würtemberka, kteří bývali zemskými fojty ve Švábsku. Frankfurtští měli vzít čtvrtinu svých lidí, které jsou schopni poslat do pole, a od 8. srpna být k dispozici falckraběti Ruprechtovi.²²⁹ Patrně ze stejného dne bude nedatovaný, ale velice podobný příkaz pro Štrasburk, který měl připravit čtvrtinu svého vojska dorazit na stejné datum ke Špýru a tam taktéž postupovat dle rozkazů falckraběte.²³⁰

Do boje se chystali i měšťané Norimberka, kteří vytáhli pod velením mindenského biskupa Dětřicha z Portic, který nakonec disponoval plnými 500 jezdci.²³¹ Připojil se také Augšpurk, jehož purkmistr osobně velel polovině městského vojska.²³² Dále na výpravu přispěla Kostnice, a to 40 jezdci a 160 pěšími. Neznámým počtem ozbrojenců přispěla také města Heilbronn, Gallen, Überlingen, Lindau, Memmingen a Kempten.²³³

Karlovým spojencem byl i trevírský arcibiskup Boemund, který již 6. července psal würtemberským hrabatům, že na rozkaz císaře přislíbil pomoc proti nim.²³⁴ 14. července pak Karel urgoval štrasburského biskupa Jana, aby mu neprodleně přišel na pomoc v boji s Würtemberskými.²³⁵ V listě odeslaném patrně do Štrasburku 16. července jsou jako Karlovi spojenci dále zmíněni bamberský biskup Leopold, dva saští vévodové (zřejmě Rudolf II, a jeho

---

²²⁸ RI VIII, č. 3203, 3248.

²²⁹ RI VIII, č. 3207.

²³⁰ Georg WOLFRAM (edd.), *Urkundenbuch der Stadt Strassburg*, Strassburg 1895, č. 515, s. 432.

²³¹ „item anno dom. 1300 und 60 jar an sant Geboltz abent, do raiset dy stat zu Nuremberg aus mit Jugelweyd auf den von Wirtenberg“ s. 352. Karl HEGEL (edd.), *Chronik aus Kaiser Sigmund's Zeit bis 1434*, in: *Die Chroniken der Frankischen Städte – Nürnberg I*, Leipzig 1862, s. 352. Údaj o počtu jezdců (Helme) z RI VIII, č. 338.

²³² *Augsburger Söldnerbuch*, in: Karl HEGEL (edd.), *Die Chroniken der schwäbischen Städte – Augsburg I*, Leipzig 1865, s. 247.

²³³ O výpravě města Kostnice a dalších měst zpravuje kronik Jindřicha z Diessenhovenu: Alfons HUBER (edd.) *Heinricus de Diessenhoven und andere geschichtquellen Deutschlands*, FRG IV. Stuttgart 1868, s. 118, O Heilbronn F. STÄLIN, *Württembergische Geschichte*, s. 268.

²³⁴ RI VIII, č. 337.

²³⁵ RI VIII, č. 3226.

synovec Rudolf mladší, kteří byli přítomní v Norimberku), štětínský vévoda Kazimír a wormsý biskup Ditrich.²³⁶

Výpravu pravděpodobně podpořily i městské kontingenty ze Zemí české Koruny, avšak zprávy se nám o tom zachovaly pouze v případě Žitavy, která dle tamního kronikáře Jana z Gubenu přispěla na tažení 8 jezdců.²³⁷ Jistou náповědou pro účast města Budyšina by mohla být listina, ve které Karel IV. udělil 30. srpna u Schorndorfu budyšínskému měšťanu Janu Ursovi lenní statky v okolí Quatitz (Chwačicy).²³⁸ Byla to snad odměna za přivedení vojenského kontingentu Budyšina k hradbám Schorndorfu? Na účast pražské hotovosti by zase mohla napovědět přítomnost pražského purkrabího Ješka z Vartemberka.²³⁹ Podle zprávy, určené patrně městu Štrasburku, měl císař k dispozici 2000 těžkých jezdců z Čech.²⁴⁰ Velitelem tohoto kontingentu byl nejvyšší mistr komory Zbyněk Zajíc z Hazmburka.²⁴¹

Co se týká říšských pánů, 21. září Karel IV. potvrdil dluh 300 zlatých Rudolfovi z Hohenbergu za jeho služby, 6. září v Esslingenu získal Zikmund z Lichtenbergu jako léno část Dolního Saska a hrabatům z Oetingenu poukázal císař 11. září roční berni z města Nördlingen. Vše mohlo být odměnou za válečné služby.²⁴²

Dle ojedinělé zprávy dochované v kronice humanisty Johanna Nauclera, která ovšem vycházela ze dvou dnes nedochovaných kronik ze 14. století, podpořily Karla IV. v boji proti Würtemberským hrabatům také Litevci a Uhři: „imperator contractis copiis cum regibus Ungariae et Lituanie et pluribus aliis fidelibus et infidelibus“. Emil Werunsky tuto zprávu

---

²³⁶RI VIII, č. 338.

²³⁷Joachim HAUPT et al. (edd.), *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben und einiger seiner Amtsnachfolger*, in: *Scriptores rerum Lusaticarum*. Görlitz 1839 (dále jako *Jahrbücher*), s. 11: „dritten kal. Septembris muste dese stat vz czien mit viij helmen wolbereytis volkis in di heruart vf den von Wirtenberg keyn Swoben vor Nesselung und vor Schornforf; vnd hatte dese stat so vricks iunc volk vz gesant, das dese viij helme dirre stat czu ernstlichen dingen wern gewest alz ander vmmesessen steten xij helme wern gegest, di ouch mitten in der selben heruart worn. Dy selbe herwart stunt dese stat D. Schok; wen is woren vsen in di viij woche.“

²³⁸RI VIII, č. 3281.

²³⁹RI VIII, č. 3283.

²⁴⁰O počtu jezdců z Čech (Helme aus Böhmen) píše neznámý pisatel do Štrasburku: RI VIII, č. 338.

²⁴¹O velitelské roli Zbyňka Zajíce víme díky zápisu za utrpené škody pro Zbyňka Zajíce z 15. září 1360: Bedřich MENDL, Milena LINHARTOVÁ, František GRAUS (edd.) *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* VII/2. Praha 1953 (dále jako RBM), č. 633, s. 389: „*ratione erectionis vexilli nostri nuper erecti, dum adversus comites de Wirtemberg cum valido procederemus milicie solempnis exercitu.*“ F. KAVKA, *Vláda* I, s. 175, pozn. 74 přiřkl listině nesprávné datum.

²⁴²RI VIII, č. 3319; RI VIII, č. 7024; RI VIII, č. 3304.

interpretoval tak, že král Ludvík Uherský a polský král Kazimír poskytl do císařského vojska pomocné oddíly.²⁴³ V případě Uhrů je snad možné si představit, že se do vojska zapojil oddíl Viléma, postulovaného biskupa pětikosteleckého, který byl vyslancem obou králů a potkal se s Karlem IV. 25. července v Norimberku.²⁴⁴ Mohlo však stejně dobře jít i o žoldnéře pocházející z těchto zemí, které si císař jednoduše najal.

Podle Nauclerovy kroniky čítalo císařské vojsko celkem více než 3000 jezdců. Tento počet se zdá být celkem věrohodný, víme-li z jiného pramene, že měl Karel IV. k dispozici 2000 jezdců z Čech a Dětřich z Portic přispěl dalšími 600.²⁴⁵ Zbýlých 400 či více jezdců mohl hravě poskytnout rýnský falckrabě Ruprecht spolu se slezskými vévody a zbylými říšskými městy. Takový počet by korespondoval i s odhadovaným počtem jezdců, kteří se roku 1371 účastnili Karlova tažení do Braniborska.²⁴⁶ Tvrzení mohučské kroniky, že císař měl s sebou na tažení 50 tisíc jezdců a další pěší ozbrojence a kromě toho 1500 vozů, je nutno odmítnout jako naprosto přemrštěné.²⁴⁷ Celkový počet císařských vojáků byl však asi skutečně poměrně veliký. Svědčit o tom mohou kronikářské zprávy i fakt, že hrabata z Würtemberka měla k dispozici sice na jejich poměry jistě úctyhodných, ale proti císaři zoufale nedostačujících 600 jezdců.²⁴⁸

3.1. Průběh vlastního tažení

Již 4. července Karel IV. hrabatům z Würtemberka odňal podíl na ungeltu ve městě Weil a přiřkl jej měšťanům.²⁴⁹ Po zbytek měsíce se pak věnoval potvrzování privilegií a

---

²⁴³Johannes NAUCLERUS, *Iohannis Naucleri prepositi Tubingen Chronica*. Coloniae 1544, s. 257. Dostupné online: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10196487_00005.html; E. WERUNSKY, *Geschichte*, sv. III, s. 224.

²⁴⁴F. KAVKA, *Vláda I*, s. 162.

²⁴⁵RI VIII, č. 338.

²⁴⁶Tedy mohl mít Karel IV. něco přes 2000 „Helme“: STRAKA, Tomáš. *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371–1373*, bakalářská diplomová práce FF UK, Ústav českých dějin, Praha 2014, s. 68.

²⁴⁷„habens quoque I millia galeatorum armatorum excepto vulgo, habens quoque xv millia currum et bigarum.“ Karl HEGEL (edd.), *Chronicon Moguntinum 1347–1406*, in: *Die Chroniken der mittelrheinischen Städte - Mainz II*, Leipzig 1882, s. 163.

²⁴⁸O velikosti císařského vojska, kromě již uvedeného Beneše Krabice z Weitmile, například *Die Chronik Heinrichs Taube von Selbach*, s. 116: „sit collecta maxima multitudine armatorum“ nebo *Chronicon Moguntinum*, s. 163: „Imperator fecit expeditionem pergrandem cum omnibus principibus et civitatibus Alamanie et Bohemie.“

²⁴⁹RI VIII, č. 3202.

shromažďování peněz na financování blízké výpravy.²⁵⁰ 22. července pak upozornil všechny měšťany Horního i Dolního Švábska, že se bratři z Würtemberka postavili otevřeně proti němu i proti říši a zjevně tak porušili Švábský landfrýd. Proto i každý, kdo by se s nimi chtěl spojit nebo jim přispět pomocí, bude posuzován jako rušitel míru a jeho odpor bude zlomen mečem císařského majestátu.²⁵¹

Počátek tažení byl stanoven na 8. srpen. Měšťané Štrasburku se zřejmě dostavili včas a připravení, a tak si vysloužili od císaře zvláštní poděkování.²⁵² Karel IV. se ale s vojskem hnul z Norimberka až někdy po 17. srpnu, kdy ještě obesílal v záležitosti tažení město Frankfurt, možná proto, že se jeho vojáci opozdili.²⁵³ Kolem 22. srpna se císařské vojsko nacházelo poblíž města Bopfingenu, kde se na několik dní utábořilo a kde se připojily voje města Heilbronn a pravděpodobně i dalších dolnošvábských měst.²⁵⁴ U Bopfingenu Karel IV. potrestal hejtmana Rudolfa Habsburského, Fridricha z Tecku, kterému odňal fojtství a roční berni města Kempten a přiřkl obojí hraběti Jindřichovi z Montfortu, možná jako odměnu za vojenské služby.²⁵⁵ V souvislosti s výživou vojska utrpěl během tažení velké škody klášter v Heilbronn, který byl poté na příští dva roky osvobozen od povinnosti hostit na své náklady císařovy dvořany či vojáky.²⁵⁶ Na severozápad od Würtemberských držav se mezitím scházelo vojsko hornošvábských říšských měst. 12. srpna vyrazili Kostniční se 40 jezdci a 160 pěšími, aby se u Hagenau na severním břehu Bodamského jezera sešli s vojsky měst Gallen, Überlingen, Lindau a dalších a vyrazila dále k Ulmu, aby se připojili k měšťanům z Memmingen a Kempten.²⁵⁷ 24. srpna se připojil Augšpurk pod velením purkmistra s polovinou městského vojska.²⁵⁸ Začátek tažení tohoto vojska byl sice poznamenán neblahou událostí, když do jednoho domu v Buchornu u Kostnice udeřil blesk a způsobil požár, což kronikář neopomněl zmínit, avšak na úspěch výpravy to asi ve skutečnosti mělo jen malý vliv, protože hornošvábskému vojsku včele s Kostnicí a Augšpurkem se vbrzku podařilo na císařův rozkaz oblehnout würtemberské město Göppingen a dobýt a zničit hrad Klingenberg. Tento hrad, kdysi sídlo jednoho z věrných rytířů

---

²⁵⁰RI VIII, Diplomata, č. 4808 – 4812.

²⁵¹RI VIII, č. 3241.

²⁵²RI VIII, č. 3263.

²⁵³RI Diplomata, č. 4844.

²⁵⁴RI VIII, č. 3271 – 3272; o Heilbronn F. STÄLIN, *Württembergische Geschichte*, s. 268.

²⁵⁵RI VIII, č. 3272.

²⁵⁶RI VIII, Diplomata, č. 5080.

²⁵⁷O výpravě města Kostnice *Heinricus de Diessenhoven* s. 118.

²⁵⁸*Augsburger Söldnerbuch*, s. 247.

Jana Lucemburského Jana z Klingemberka, který padl v bitvě u Kresčaku, se během posledních let proměnil v loupežnické doupě. Reinbot z Klingemberka odsud podnikal především výpravy proti švábským městům a tak stál ve válce přirozeně na straně Eberhada a Ulricha z Würtemberka, což se jeho hradu stalo osudným. Po válce povolil Karel IV. Heilbronnským měšťanům použít kameny ze zbořeného Klingemberka na stavbu domů a Reinbotovi nedovolil vystavět už nic víc, než dřevěný příbytek.²⁵⁹

Druhá část armády pod velením falckraběte Ruprechta I. mezitím dobyla a zničila hrad Zabergau, vypálila 30 vesnic a obklíčila Markgröningen (západně od Ludwigsburgu).²⁶⁰ O výživu „své“ části císařského vojska se staral sám falckrabě, který nakupoval oves, hovězí a vepřové maso i víno.²⁶¹ Vzniklé škody mu po skončení tažení císař nahradil částkou 3000 hřiven stříbra.²⁶² Poté se falckrabě uchýlil do hradů Streichenbergu a Gemmingenu, které mu otevřeli Albrecht z Enzbergu a Ditrich z Gemmingenu.²⁶³

Třetí vojsko, které bylo pod přímým velením Karla IV., respektive nejvyššího mistra komory Zbyňka Zajíce z Hazenburka, mezitím oblehlo a dobylo město Aalen, které drželi Würtemberští jako zástavu od hrabat z Oettingenu. Dobyty byly také hrady Achalm a Hohenstauf a někdy v průběhu tažení se vojsko dostalo i před Nesselwang u Kempten.²⁶⁴ Některá část císařského vojska zaútočila také na městečko Kleingartach, možná omylem, protože z pozdější zprávy falckraběte Ruprechta vyplývá, že měšťané byli k boji donuceni a pouze se bránili, aby uhájili své životy a majetek a nikdo je tudíž z toho nemá vinit.²⁶⁵ Následně došlo k obléhání hlavního hraběcího města – Schorndorfu (asi 30 km východně od Stuttgartu), jehož hradby bránil sám hrabě Eberhard. Útok na město započal 28. srpna a Karel jej vedl „se svými Čechy“.²⁶⁶ O tom, že by do bojů vstoupily nějaké síly würtemberských spojenců,

---

²⁵⁹Zdrojem informací je tu *Heinricus de Diessenhoven*, s. 118. O dobytí Klingemberka Eugen KNUPFER (edd.), *Urkundenbuch der Stadt Heilbronn* I. Stuttgart 1907, č. 250, s. 106.

²⁶⁰*Heinricus de Diessenhoven*, s. 118. O dobytí Zabergau a vypálení vesnic Johannes NAUCLERUS, *Chronica*, s. 257 a Adolf KOCH (ed.) *Regesten der Pfalzgrafen am Rhein 1214-1400* (dále jako RIplus Regg. Pfalzgrafen 1) Innsbruck 1894, č. 3235: „Interea Rupertus, per vallem comitis Zabergau dictam com civitatibus Rheni ascendit, quaedam castra destruxit, xxx vicos dispoliatos incendit. Item Palatinus Groeningam obsedit.“

²⁶¹RIplus Regg. Pfalzgrafen 1, č. 3236.

²⁶²RI VIII, Diplomata, č. 3000.

²⁶³RIplus Regg. Pfalzgrafen 1, č. 3237, 3239.

²⁶⁴O Achalmu a Hohenstaufu F. KAVKA, *Vláda I*, s. 165 (RBM VII, č. 1057, s. 635 - 637); o Nesselwangu Jan z Gubenu: *Jahrbücher*, s. 11, kde je město uvedeno jako „Nesseling“.

²⁶⁵RIplus Regg. Pfalzgrafen 1, č. 3243

²⁶⁶O Aalen RI VIII 3273., Obléhání Schondorfu RI VIII, č. 7023; o Čechích *Heinricus de Diessenhoven* s. 118.

například würzburgského biskupa Albrecht II. z Hohenlohe nebo Rudolfa Habsburského, nemáme žádné zprávy.²⁶⁷ Patrně však zasáhli Rudolfův hejtman ve Švábsku, vévoda Fridrich z Tecku a Konrád z Limpurgu, protože jim později byla udělena císařská milost ještě dříve, než Rudolfovi.

Po třech dnech obléhání, dne 1. září 1360, se město Schorndorf vzdalo a oba bratři se vydali císaři na milost. Zřekli se spojenectví s Rudolfem a naopak slíbili veškerou pomoc proti komukoli. Slíbili také vrátit říšské hrady Hohenstauf a Achalm a vzdát se úřadu zemských fojtů.²⁶⁸ Za to jim byly vráceny zpět všechny jejich výsady, města a hrady, ovšem s výjimkou Aalen, které museli vyplatit. Milosti měli dojít i spojenci hrabat vévoda Fridrich z Tecku a Konrád II. Schenk z Limpurgu, avšak ne Rudolf Habsburský, který se o ni měl ucházet osobně. Protože obě strany získaly během války zajatce, měli být všichni tito propuštěni. Ve würtemberském zajetí se ocitl například Hesmarn Stammler z Kaiserbergu, kterého později císař odškodnil částkou 100 hřiven stříbra. Hrabata se nadále měla také dle práva zodpovídat před švábskými městy, respektive před landfrýdem.²⁶⁹

S porážkou hrabat přišel, alespoň prozatím, čas pokory i pro Rudolfa Habsburského. Dostavil se proto ještě do císařova vojenského tábora v Esslingen (jihovýchodně od Stuttgartu), aby požádal o milost. Poté, co se Rudolf zavázal, že se vzdá všech neoprávněných titulů a insigniím mu ji Karel IV., na přímlovu přítomných knížat a pánů, udělil. Pak mohla být opět obnovena spojenecká smlouva mezi Karlem, jeho bratrem Janem Jindřichem a Rudolfem a jeho bratry a bylo zpečetěno několik listin deklarujících smír a konec nepřátelství.²⁷⁰

Válka s würtemberskými hrabaty byla konfliktem menšího rozsahu, ve kterém nedošlo k žádné větší bitvě. Přesto za ní zůstalo mnoho zničených hradů, měst, vsí a dvorů. Dle mohučské kroniky Karlovo vojsko državy würtemberských hrabat těžce zpustošilo („miserabiliter devastarunt“). O velkých škodách mluví i Beneš Krabice z Weitmile: „Když [císař] zpustošil jeho země ohněm, vzal si to onen hrabě k srdci a došel milosti, ačkoli pozdě a po mnoha škodách. Podobně učinil i rakouský vévoda. A císař jim pak zlo neoplatil zlem. Přece však, protože se čte, že Švábové kdysi zpustošili Čechy, Čechové jim nyní cestou tam i zpět

---

²⁶⁷Údaj o 600 jezdech viz RI VIII, č. 338.

²⁶⁸Národní Archiv, fond Archiv české koruny (1158 – 1935), č. 739. Dostupný online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/739/charter>

²⁶⁹RI VIII, č. 3304.

²⁷⁰F. KAVKA, *Vláda I*, s. 163.

způsobili preveliké škody.²⁷¹ O rozsahu škod hovoří kromě kronikářských záznamů, kde se ovšem může samozřejmě jednat o klišé, také císařovo povolení ze 17. září pro bratry z Würtemberka obnovit a znovu vystavět všechny zničené a vypálené pevnosti, dvory a osady.²⁷²

Kraj byl patrně po válce ještě nějakou dobu neklidný a plný menších potyček loupeživých rytířů s městy. Fridrich z Tecku měl osvědčit svojí věrnost a zasloužit si nově získanou císařovu důvěru velice záhy, když jej 31. října 1360 císař Karel poslal vojensky zakročit proti lidem, kteří páchali škody měšťanům Augšpurku.²⁷³ Pravděpodobně šlo o pány z Vilibachu, na které augšpurští podali žalobu kvůli plenění ohněm a zajímání jejich sousedů-měšťanů. Také již zmíněný císařův zákaz z února 1361 obnovit hrad Klingenberg dobře tuto situaci dokresluje.²⁷⁴

Své vítězství nad hrabaty z Würtemberka dokázal Karel IV. řádně využít. Nejen, že nadobro připravil Rudolfa Habsburského o mocné podporovatele, ale opět zužitkoval své umění dělat z nepřátel spojence.²⁷⁵ Na podzim roku 1361 získal Karel IV. od nedávného nepřítele a straníka Rudolfa Habsburského hraběte z Montfortu jeho hrad Alten-Montfort, možná i jako pokutu za spojenectví proti němu. Hrabata z Würtemberka mu zase vzdala hrad a město Neuenburg, hrad a město Beistein a hrady Gross-Botwar a Lichtenberg (vše na sever od Stuttgartu) jako léno se závazkem služby s 50 jezdci.²⁷⁶ Roku 1365 se hrabě Eberhard objevil jako host na pražském dvoře a při válce s Otou Braniborským roku 1371 už vystoupil jako císařův věrný spojenec. Karel IV. se tehdy na Eberharda, říšského fojta v dolním Švábsku, obrátil s rozkazem zakročit společně s městem Augšpurkem proti císařovu někdejšímu spojenci a nynějšímu „zjevnému nepříteli“, falckraběti Ruprechtovi.²⁷⁷ Eberhard z Würtemberka se už nikdy proti císaři nepostavil a naopak mu byl dobrým spojencem v boji proti odbojným švábským říšským městům v 70. letech 14. století.

Krátká válka s hrabaty z Würtemberka z roku 1360 může sloužit jako příklad vojenského řešení konfliktu v politice Karla IV. na území Svaté říše římské. V mnohém se totiž

---

²⁷¹Kronika Beneše Krabice z Weitmile: Josef EMLER (ed.), *FRB IV*, Praha 1884, s. 527, překlad dle: Marie BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 233.

²⁷²RI VIII č. 3307. O škodách kromě Beneše Krabice také *Chronicon Moguntinum* s. 163 „.....adversus comitem de Wertenberg, cujus territorium et terras circumsitas miserabiliter devastarunt.

²⁷³RI VIII č. 7032.

²⁷⁴RI VIII č. 7033; RI VIII č. 7041.

²⁷⁵Úvahu v tomto směru rozvinul již Jiří SPĚVÁČEK, Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378). Praha 1979, s. 324.

²⁷⁶F. KAVKA, *Vláda I*, s. 185.

²⁷⁷T. STRAKA, *Císař*, s. 30.

podobá pozdější válce proti Otovi Braniborskému (1371 - 1373). Karel IV. nejprve své nepřátele cílevědomou diplomacií izoloval od mocných spojenců, zejména od uherského krále. Poté převzal iniciativu na válečném poli a rychle udeřil na osamělého protivníka a donutil jej ke kapitulaci a ke smíru. Co je však nejdůležitější, Karel IV. dokázal vyhrávat nejen válku, ale také mír. Nebylo mu líto vynaložit úsilí na to, přivést bývalé oponenty do tábora svých spojenců. Pro Karla IV. nebyl žádný konflikt tak vážný, aby se nedal urovnat. Pokud však bylo potřeba použít vojenskou sílu (a pokud to bylo v nastalé situaci výhodné a ne příliš riskantní), pak Karel dokázal, že je schopen si prosadit svou autoritu nad říšskými velmoži. Své vítězství si však, ve snaze nepokoušet příliš válečné štěstí, raději pojistil pečlivou přípravou a značnou převahou. Z vojenského hlediska se přitom, jak vyplývá z listinných i narativních pramenů, spoléhal na hlavně své korunní země, tedy především na České království, které mu bylo schopné poskytnout početnou a spolehlivou vojenskou sílu. Dva tisíce těžkých jezdců z Čech, schopných se poměrně rychle shromáždit a stát věrně za svým panovníkem, to byla značná strategická výhoda. Čím dál více se profesionalizující říšské městské kontingenty už jistě neznamenal zanedbatelnou sílu. Zdá se však, že to stále byli především čeští páni a vladykové s jejich ozbrojenými družinami, kdo Karlovi IV. poskytoval skutečnou vojenskou moc.

4. Válka o Braniborsko

Válka Karla IV. o Braniborsko v letech 1371 – 1373 byla největším konfliktem Karlovy císařské vlády.²⁷⁸ Konflikt Karla IV. s braniborským markrabětem Otou V. Bavorským má svůj počátek v dědických dohodách z roku 1363, uzavřených po smrti Otova nejstaršího bratra Ludvíka Braniborského († 1361). V těchto smlouvách Ota, společně se svým starším bratrem Ludvíkem II. Římanem, vyloučili po rodinných neshodách v rodě Wittelsbachů dědické nároky dolnobavorské větve tohoto rodu na braniborské markrabství. Braniborští Wittelsbachové přiměl Karel IV. k zahrnutí jeho syna Václava (budoucího krále Václava IV.) do společné držby Braniborska s tím, že pokud nezanechají Ludvík ani Ota mužské potomky, stanou se Lucemburkové jejich pravými dědici v Braniborsku i v Dolní Lužici a dědici kurfiřtského hlasu.²⁷⁹

Po smrti Ludvíka Římana roku 1365 byl Ota ve vleku Karlovy politiky a žil prakticky trvale na pražském dvoře. Roku 1366 se oženil s Karlovou dcerou Kateřinou, vdovou po rakouském vévodovi Rodolfovi IV. († 1365). Během druhé římské jízdy Karla IV. v roce 1368, na kterou se s císařem Ota, na rozdíl od své manželky nevydal, měl tento braniborský markrabě příležitost naslouchat jiným rádcům a pustit se do samostatné politiky. Jeho bavorští příbuzní, především vévoda Štěpán II. Bavorský, jej přemluvili, aby nepohodlné smlouvy porušil a nechal braniborské stavy holdovat svému synovci, Štěpánovu synovi Fridrichovi, což se stalo 15. dubna 1371.²⁸⁰ Fridrich přišel markrabství někdy s vojskem v květnu oklikou přes Rakousko, Uhry (kde jednal o podpoře s uherským králem Ludvíkem) a Polsko a začal se titulovat braniborským markrabětem.²⁸¹ Ve svém vyhlášení nepřátelství z 10. června 1371 vysvětloval pětadvacetiletý Ota své porušení závazků tím, že jej císař při svatbě svého syna Václava a Johany Bavorské, konané v Norimberku 29. září 1370, nutil k postoupení Braniborska ještě za jeho života. Podle F. Kavky se však spíše mohlo jednat o nějaký návrh koupě markrabství, jako se to předtím stalo roku 1367 s Dolní Lužicí.²⁸² T. Lindner přišel s

---

²⁷⁸ Dobyetí Braniborska Karlem IV. jsem se věnoval již ve své bakalářské práci STRAKA, Tomáš. *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371 – 1373*. Bakalářská práce. Ústav českých dějin FFUK. Praha, 2014. Zde uvádím popis války především pro potřeby komparace a doplňuji jej některými novými dílčími poznatky.

²⁷⁹ František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, I., Praha 1993, s. 195.

²⁸⁰ L. BOBKOVÁ, *Markrabství*, s. 165; listina viz CDBR, B, II, s. 508-509, č. 1114.

²⁸¹ P. SCHOLZ, *Die Erwerbung*, s. 39.; Fridrich je doložen v Marce 7. 5. 1371 viz CDBr A, IX, č. 42, s. 382. Listina s markrabčím titulem CDBr, A, IV, č. 37, s. 64–65.

²⁸² L. BOBKOVÁ, *Markrabství*, s. 165–166; F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 114.

názorem, že Karel IV. mohl trvat na setrvání císařské správy markrabství, která trvala od roku 1363 a měla vypršet právě v roce 1371.²⁸³ Karlova odpověď na Otovo nepřátelské prohlášení následovala o jedenáct dní později. V lakonickém listě z 21. června 1371 císař markraběte jednoduše obvinil z porušení dědických přísah a vypověděl mu válku.²⁸⁴

Braniborsko patřilo k dlouhodobým cílům územní politiky Karla IV. Cesta k získání kontroly nad markrabstvím se Karlovi otevřela roku 1370 díky úmrtí jeho oponenta, polského krále Kazimíra III. Jeho nástupcem na polském trůnu byl uherský král Ludvík, taktéž účastník spolku namířeného proti císaři, který ovšem musel pro udržení obou království obětovat velké množství energie i prostředků.²⁸⁵

Od roku 1370 se Karel IV. připravoval na možné válečné střetnutí s Wittelsbachy o Braniborsko také vojensky. Města, která mohla být ohrožena braniborským útokem tehdy obdržela dodávky stovek kusů zbrojí, které nechal Karel IV. na začátku 60. let objednat v Norimberku a v Sulzbachu.²⁸⁶ Budyšin získal 136 kusů plátové zbroje (*thoraces, platen*), město Pirna 33 kusů. Zbroje byly zaslány také do Slezska, kde měly zřejmě posílit hrady na slezsko-polské hranici jako Kluczbork či Namysłów.²⁸⁷ Důležitým strategickým tahem byla z císařovy strany koupě města Fürstenbergu nad Odrou, ležící při hranicích Dolní Lužice s Braniborskem. Poloha města totiž poskytovala ideální možnost rychlého vojenského postupu do Braniborska i do Polska. Brzy po koupi města od kláštera Neuzelle zde začal Karel IV. stavět „velmi pevný hrad, to městečko opevnil a přes řeku postavil most“.²⁸⁸ 14. května 1371 pak

---

²⁸³Theodor LINDNER, *Karl IV. und die Wittelbacher*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, 12, 1891, s. 64–100.

²⁸⁴ Karlovo vyhlášení války viz: CDBR, B, II, č. 116, s. 511 – 512.

²⁸⁵ L. BOBKOVÁ, *Územní politika*, s. 128.

²⁸⁶ STRAKA, Tomáš: *Vojenské zajištění české Horní Falce. Příspěvek k vojensko-historickému studiu doby Karla IV.* in: *Historie a vojenství* 65, 2016/2. Praha 2016, s. 34 – 48.

²⁸⁷ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, IV a, s. 583; Mateusz GOLIŃSKI – Rościsław ŻERELIK, *Czeskie przygotowania do wojny z Polską w 1370 r. W świetle nieznanego źródła śląskiego*, in: *Studia i materiały do historii wojskowości* 35, 1993, s. 3–17.

²⁸⁸L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, IV a, s. 411; citát z kroniky Beneše Krabice z Weitmile, FRB IV, s. 541, překlad dle: Marie BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 242. Stavba nového mostu musela být trnem v oku hlavně měšťanům z Frankfurtu nad Odrou, kteří těžili z výhod vlastnictví jediného pevného mostu přes Odru v celém Braniborsku (další pak byly ve Slezské Vratislavi a pomoranském Štětíně). Stížnost na stavbu mostu byla i součástí Otova pozdějšího vyhlášení nepřátelství.

zakoupil od lužického šlechtice Jindřicha z Kitlitz jako další opěrný bod vodní hrad Lieberose (Luboraz) v Dolní Lužici, opět nedaleko braniborských hranic.²⁸⁹

4.1 Tažení roku 1371

O průběhu bojů roku 1371 nás prameny zpravují sice jen zlomkovitě, ale i přesto si o nich lze učinit určitou představu.²⁹⁰ Zřejmě krátce po císařově vyhlášení nepřátelství Otovi se chopili příležitosti pomořansko-štětínští vévodové Kazimír III., Svantobor III. a Bogislav VII. a společně s meklenburským vévodou Albrechtem II. zaútočili na Braniborsko ze severu, ve snaze přinutit markraběte bojovat na více frontách zároveň. Všichni jmenovaní měli s Otou nevyřízené účty z roku 1368, kdy se Ota pokusil dobýt zpět území, která byla dána do zástavy Albrechtovi II. Meklenburskému.

Kazimír III. Pomořansko-Štětínský začal boj s Otou vojenským obsazením Uckermarky a donutil Otu k uzavření příměří. Meklenburská vojska zase oblehla Liebenwalde, které však Ota ubránil.²⁹¹

Někdy po 4. červenci 1371 vytáhl císař, ve svých 55 letech, v čele značného vojska do pole.²⁹² První doloženou vojenskou akcí z císařské strany bylo obsazení města a hradu Görzke (západně od Magdeburku), které zajistili oddíly magdeburského arcibiskupa Albrechta ze Šternberka 13. července 1371. Den předtím se Otovi podařilo v Arnswalde (Choszczno) uzavřít obranný spolek s vévody pomořansko-wolgastskými Bogislavem VI. a Wartislavem VI.²⁹³ V den pádu Görzke se pak už nacházel ve Frankfurtu nad Odrou.²⁹⁴ O sedm dní později, 20. července, dobyl Ota na pomořanských vévodech zpět Nörenberg.²⁹⁵

---

²⁸⁹ F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 127, pozn. č. 109. O Lieberose: *Lieberose. Burgen in Brandenburg und Berlin* [online] Deutsches historisches Museum [cit. 2014-5-1]. Dostupné z: <http://www.dhm.de/ausstellungen/burg-und-herrschaft/brandenburg/Lieberose/>

²⁹⁰ Není tedy pravdou, že by se o bojích roku 1371 nedochovaly žádné zprávy, jak uváděl ještě Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*, Praha 1979, s. 431.

²⁹¹ Příměří mělo trvat do velikonoce roku 1370: L. BOBKOVÁ, *Markrabství*, s. 164–165. O zástavách F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 108.

²⁹² Císař byl v Praze naposledy 4. července: RI VIII, č. 4980. O velikém vojsku mluví kronika *Annales Matseenses*: Wilhelm WATTENBACH (ed.), *Annales Matseenses*, in: Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in Folio, IX, Hannover 1851, s. 823–837, s. 835: „cesar congregato ingenti exercitu inpuignavit Fridricum ducem.“

²⁹³ P. SCHOLZ, *Die Erwerbung*, s. 47.

²⁹⁴ CDBr, A XXIII, s. 315–317, č. 372.

²⁹⁵ CDBr, B, II, s. 514–516, č. 1119.

Císař se nacházel 30. července v dolnolužickém Luckau.²⁹⁶ O den později se hnula část císařského vojska ze Žitavy, poté co toto město dodalo na výpravu podle kronikáře Jana z Gubenu sto ozbrojenců a množství vozů. Tato vojenská síla, pravděpodobně ještě spolu s dalšími jednotkami, pak pronikla hluboko do markrabství, kde bylo, podobně jako v roce 1348, dobyto opevněné město Müncheberg.²⁹⁷ Těžiště braniborských válečných akcí v roce 1371 však zřejmě leželo spíše v rozsáhlém pustošení kraje. I kronikář Beneš Krabice z Weitmile tentokrát zvolil pro popis řádění vojska jeho císařského patrona nezvykle ostrá slova: „*Téhož roku v měsíci červenci a srpnu táhl náš pán císař s vojskem proti svému zeti, braniborskému markrabímu Otovi, jež uzavřel proti našemu panu císaři spolek a spiknutí s Uherským králem Ludvíkem. A při tažení na tuto výpravu způsobili poddaným lidem neslýchané a neobyčejné škody. Nikdy totiž cizinci nebo cizozemci, když přitáhli do země, nezpůsobili poddaným tak veliké škody. Dobývali nepřátelsky i kostely Kristovy, k nimž se utíkali poddaní se svým majetkem, a ty, které nemohli dobýt, zapalovali a loupili, co mohli. Ženy a chudičké vdovy olupovali o jejich šaty, poddané rolníky mučili pro peníze.*“²⁹⁸ Podobný kronikářský nářek je třeba vždy chápat především jako topos. Jde obvykle mnohem spíše obecnou ilustraci válečných hrůz, než o popis konkrétních událostí. Benešova slova však potvrzuje i žitavský kronikář Jan z Gubenu, který do městské kroniky poznamenal, že „město i země byly velmi zničeny a vypleněny od Čechů, kteří táhli do marky.“²⁹⁹ Další zpravodaj, autor soudobé části Magdeburské arcibiskupské kroniky, pak podobně píše o velkých škodách, které císař spolu s magdeburským arcibiskupem Albrechtem ze Šternberka způsobili v Braniborsku, když ohněm a loupežemi zničili mnoho vesnic („*per incendia et rapinas multas villas dicti marchionatus devastavit*“).³⁰⁰

---

²⁹⁶ RI VIII, č. 4980.

²⁹⁷ Joachim HAUPT et al. (edd.), *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben und einiger seiner Amtsnachfolger*, in: *Scriptores Rerum Lusaticarum*, Görlitz 1839, s. 1–104 (dále jen *Jahrbücher*), s. 53: „Ouch in den selben iare an sente Petirs abende ad kathedram czog dyse stat vz noch geheisse keissirs Karls mit. C. Werhaftygen und mit vil wain in dy hervart in dy Marke vf den markreven von Brandenburg; vnd czu der czeit wart Monchberg gewonnen“. Müncheberg získal privilegium na stavbu hradeb roku 1319: CDBr A, XX, č. 11, s. 132–134.

²⁹⁸ FRB IV., s. 544, překlad dle M. BLÁHOVÁ, *Kroniky*, s. 244.

²⁹⁹ *Jahrbücher*, s. 53: „vnd wart stat vn diz lant sere vorhert vnd vorterbet von den Bemen, dy hy vor czogen in dy Marcke.“

³⁰⁰ *Gesta*, s. 445

Ota s Fridrichem se přesunuli do Berlína, kde si zástavami a udílením privilegií snažili získat spojení.³⁰¹ Mezitím přispěchal markraběti na pomoc polský a uherský král Ludvík, který někdy mezi 8. srpnem a 27. zářím vyslal na Moravu expediční vojsko. Uherské oddíly pod velením palatina Vladislava II. Opolského a bána Zudara těžce zpustošily moravské pohraničí. Vzhledem k tomu, že v Brně ani v Olomouci tou dobou nezasedaly městské soudy, se zdá, že situace nebyla brána na lehkou váhu a zemi zřejmě bránilo moravské vojsko.³⁰² To mohlo být vedeno osobně markrabětem Janem Jindřichem, byl následně zahrnut do listiny o příměří.³⁰³ Tento útok však nebyl jediným ohrožením území České koruny.

Na západě se shromažďovaly oddíly bavorských vévodů s úmyslem vpadnout do českých držav v Horní Falci. Někdy kolem poloviny srpna vyslal salcburský arcibiskup Pilgrim, přesně v souladu s ustanovením nedávno uzavřené spojenecké smlouvy s Fridrichem Bavorským, do Ingolstadtu 200 mužů.³⁰⁴ Útoky na území české Koruny však zabránil pražský arcibiskup a zemský správce Jan Očko z Vlašimi, který se zrovna vracel přes Norimberk z Mohuče.³⁰⁵ Arcibiskup povolal do boje lantkrabata z Leuchtenberka, würzburgského biskupa Albrechta I. z Hohenlohe a další spojence, s nimiž okamžitě vytáhl do pole. Jeho zásluhou prý byla v České Falci vypálena jen jediná vesnice. Zpravodajem o tomto bavorském útoku je sám Karel IV., který popsal tyto události ve zprávě papeži z roku 1372. V tomto dokumentu císař odmítá omluvy salzburského arcibiskupa u papeže a uvádí, že vojáci útočící na české území v Hírní Falci vytáhli do pole pod arcibiskupskými prapory. Přínosná může být také zmínka císaře o tom, že jeho vojsko v Braniborsku bylo tehdy desetkrát silnější, než vojsko bavorských vévodů („*Exercitus imperatoris potencior et copiosior in decuplo Bavaris et eorum fautoribus*“). Může jít samozřejmě o pouhý řečnický obrat, avšak čítalo-li bavorské vojsko 200 mužů, pak Karlova síla operující v Braniborsku mohla mít okolo 2000 jezdců. To se nezdá jako

---

³⁰¹ Albrechtovi VI. z Lindau-Ruppinu a jeho synům potvrdil všechna práva, výsady a zboží. CDBr, A, IV, s. 64–65, č. 37. O pět dní později pak zastavil zboží Dramburg mocnému domácímu rodu Wedelů za 600 marek, zřejmě z důvodu získání dalších finančních prostředků pro vedení války CDBr, A, XVIII, s. 229–230, č. 25.

³⁰² O vpádech na Moravu RI č. 4993a a dále Samuel STEINHERZ, *Die Beziehungen Ludwigs I. von Ungarn zu Karl IV. II. Die Jahre 1358–1378*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 9, 1888, s. 529–637, s. 588; O moravském vojsku Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 2001, s. 175.

³⁰³ Přítomnost Jana Jindřicha na Moravě v této době dokládá listina Vincenz BRANDL (ed.), *Codex diplomaticus Moraviae*, sv. X, Brno: 1878. (dále jen CDM), s. 156–157, č. 126.

³⁰⁴ Arcibiskup přislíbil poskytnout Fridrichovi na jeho přání 200 mužů sdružených do 100 „kopí“. S. STEINHERZ, *Die Beziehungen*, s. 589.

³⁰⁵ Jan Očko byl jmenován zemským správcem 22. června: RI VIII, č. 7323.

nepravděpodobné číslo, uvážíme-li, že při tažení proti hrabatům z Würtemberka přivedl Karel IV. 2000 jezdců z Čech.³⁰⁶

Možná právě výše popsané útoky na českou Korunu donutily císařské vojsko se z Braniborska stáhnout, aniž by bylo dosaženo nějakého významnějšího politického nebo vojenského úspěchu. Do Prahy se Karel IV. vrátil někdy před 1. zářím 1371.³⁰⁷ Jistou roli mohly sehrát také nepříznivé zprávy o neúspěchu Karlova nevlastního bratra, lucemburského vévody Václava, který byl 22. srpna poražen vévodou Vilémem VI. z Jülichu v bitvě u Baesweileru a padl do zajetí.³⁰⁸ Po císařově odchodu se Otovi podařilo úspěšně zatlačit meklenburské vévody, se kterými 4. září 1371 uzavřel v Prenzlau výhodný separátní mír a zcela si tak uvolnil ruce k případným bojům na jihu.³⁰⁹

Opatrná taktika (a zřejmě také rychlé vyčerpávání finančních prostředků) přivedly na podzim oba protivníky k uzavření příměří. To bylo zpečetěno v české. Ota Braniborský, Štěpán II. Bavorský a jeho synové Štěpán, Fridrich a Jan na jedné straně a císař Karel IV., jeho bratr Jan Jindřich a Albrecht ze Šternberka na straně druhé, se na jednání Pirně 16. října 1371 zavázali dodržovat příměří do svatodušních svátků (5. června) roku 1373. Karlem dobytá města, (Müncheberg a Görzke), měla být dle dohody mezitím spravována míšeňskými markrabími. Do příměří byli zahrnuti salcburský arcibiskup Pilgrim a uherský král, avšak zřejmě bez jejich osobní přítomnosti u jednání. O několik dní později pak bylo příměří rozšířeno i o míšeňské Wettiny, kteří, ač bývalí spojenci, se nechali Otou Braniborským zviklat a stáli nyní proti císaři.³¹⁰

Je obtížné určit, kdo mohl být iniciátorem jednání o příměří. Ota Braniborský byl zřejmě alespoň zpočátku konfliktu tvrdě zatlačen a donucen k jistě velice nepříjemnému boji na dvou frontách. Jeho země byla vyplněna na jihu i na severu a markrabímu rychle docházely finanční prostředky.³¹¹ Nakonec si však mírem s meklenburskými vévody dokázal zajistit severozápadní

---

³⁰⁶ Dokument otiskl Johann LOSERTH, *Beiträge zur Geschichte der Erwerbung der Mark Brandenburg durch Karl IV.*, *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 16, 1878, s. 173–176. O tažení proti Würtembergu viz výše.

³⁰⁷ RI VIII, č. 4981

³⁰⁸ O tématu podrobně Jana FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, *Říšská ceremonie smíření 1372 podle Jeana Froissarta: pojetí míru ve Svaté říši římské za vlády Karla IV.*, in: *Všední a sváteční život na středověkých dvorech* (= *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/2009, Supplementum 3), Praha 2009, s. 105–127.

³⁰⁹ P. SCHOLZ, *Die Erwerbung*, s. 41.

³¹⁰ F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 132., o tom, že byl Ludvík zahrnut neprávem T. LINDNER, *Karl IV.*, s. 94.

³¹¹ Ota využil podpory brandenburského biskupa Děťicha a jeho příbuzných z rodu Schulenburgů, od kterých si vypůjčil 450 marek a zastavil jim plat z měst Starého a Nového Salzwedelu: CDBr, A, V, č. 12, s. 347. P.

hraci. Císař také čelil útokům ze tří stran a navíc ho opustili jeho dlouhodobí spojenci Wettinové. Navíc jeho bratr utrpěl porážku na západě říše, což rozhodně poškodilo veřejný obraz Lucemburské moci.

S ohledem k dalšímu vývoji událostí, i ke stylu politiky Karel IV., se zdá nejpravděpodobnější, že císař byl opatrný. Nechtěl (prozatím) riskovat na válečném poli a raději se spoléhal na své osvědčené diplomatické metody. Karel IV. s největší pravděpodobností kalkuloval. Viděl možnost Otu diplomaticky přehrát dohodou s uherským králem, který vpádem na Moravu dosvědčil, že je Wittelsbachy ochoten podpořit také činy. Tato možnost si značně usnadnit vítězství Karlovi IV. stála za odklad získání markrabství o necelé dva roky.

4.2 Období příměří

Čas, který Karlovi IV. poskytlo uzavřené příměří, dokázal císař využít k nebyvalé diplomatické aktivitě. Ta ve svém důsledku znamenala v podstatě naprostou diplomatickou izolaci Oty a jeho pád jako braniborského markraběte. V Karlových jednáních hrála zásadní úlohu neutralizace uherského krále Ludvíka jako Otova spojence. Naštěstí pro císaře začal mít uherský panovník vážné problémy na jižních hranicích, když 26. září turecké vojsko v bitvě u Adrianopole porazilo srbského krále Vukašina Mrnjavčeviće (který sám v boji našel smrt) a proniklo tak až k uherským hranicím. Když pak došlo v Bosně k povstání uherského vazala Štěpána Tvrdka, ocitlo se vzdálené Braniborsko na periferii panovníkovy zájmu.³¹² Uherský král přesto dlouho lavíroval a snažil se získat výměnou za ústup od spojení s Wittelsbachy co nejvíce výhod. Karel IV. reagoval tím, že se pokusil vyvolat intervenci papežské kurie ve svůj prospěch. Na papeže Řehoře XI. zapůsobila především výstraha, že pokud se uherský král zaplete do velké války s císařem, budou z toho mít prospěch především Turci, kteří dostanou nejlepší příležitost k útoku na Uhry. Připustit rozsáhlejší konflikt mezi oběma mocnými panovníky rozhodně nebylo v zájmu kurie. Také vzhledem k italské papežské politice, jejíž problémy ztělesňoval především milánský pán Bernabo Visconti.³¹³ Ke zlomu ve vztazích Karla IV. s uherským králem však došlo až na počátku roku 1373. Císař ustoupil v Itálii a nabídl Ludvíkovi, že zprostředkuje spolek Habsburků proti jeho

---

SCHOLZ, *Die Erwerbung*, s. 46–47, viděl uzavřené příměří jako doklad Karlovy nouze a slabosti. Převahu na Karlově straně dokládal již T. LINDNER, *Karl IV.*, s. 94.

³¹² F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 132–133.

³¹³ *Tamtéž*, s. 89.

nepříteli – Benátkám. V císařův prospěch pak zasáhl přímo také papež, když se odhodlal apelovat na krále Ludvíka, aby se zřekl spojení s Wittelsbachy.³¹⁴

Mezi jednáními s Ludvíkem se Karel IV. vydal na cestu do Lucemburska, kde za cenu finančních a politických ústupků vysvobodil svého zajatého nevlastního bratra.³¹⁵ 20. května se císař sešel také s Ruprechtem I. Falckým a se čtyřmi duchovními kurfiřty. Výsledek rokování není znám, ale pravděpodobně Karel nabídl jisté ústupky falckraběti Ruprechtovi za upuštění od podpory bavorských příbuzných.³¹⁶ V Pirně pak bylo dokončeno diplomatické obklíčení Braniborska. Karel IV. nejprve v rozhodčím sporu o lüneburské dědictví přisoudil Karel IV. s konečnou platností tuto zemi lünebursko-wittenberské větvi saských vévodů, aby tak získal jejich podporu v nastávajícím boji.³¹⁷ Poté se sešel s míšeňskými Wettiny, aby obnovil ztracené přátelství. Za přechod zpět na jeho stranu je Karel odměnil fojtstvím ve Wetterau, které získal markrabě Fridrich III. Míšeňský, a příslibem dopomoci Ludvíkovi Míšeňskému, toho času bamberskému biskupovi, k mohučskému arcibiskupskému stolci. Obnovená aliance měla být podpořena také svatbou. Šestiletá císařova dcera Anna se měla do osmi let vdát za Fridricha, syna markraběte Fridricha III..³¹⁸ Nakonec císař zlomil i salcburského arcibiskupa Pilgrima, který se, když mu hrozili jak císař, tak papež, pokoril.³¹⁹

Wittelsbachové věřili, zřejmě z nedostatku informací o proběhlých jednáních, v podporu uherského krále a zcela vsadili na válečnou kartu. Markrabě Ota se však zatím dostával do hluboké krize. Už na počátku roku 1372 Nová marka opět trpěla vpádem pomořanských vojsk. Při obléhání hradu Königsberg (Chojna) byl smrtelně raněn sám pomořanský vévoda Kazimír III., což vyvolalo v jeho mladších bratrech touhu po pomstě. Ota, který přitáhl ke Königsbergu, aby město osvobodil od obléhatelů, byl pomořanskými voji napaden a mnoho jeho rytířů padlo do zajetí. Město se sice Otovi podařilo ubránit, ale brzy na to čelil dalšímu vpádu. Vévoda Albrecht II. Meklenburský dobyl město Marnitz, jeho bratr Jan zabral Fürstenwerder. S Otovými nepřáteli se navíc spojili saští vévodové Václav a Albrecht.³²⁰ Ke konci roku 1372 pak začal markrabě Ota udělovat jako léna velké množství měst i hradů se

---

³¹⁴ Tamtéž, s. 145–146.

³¹⁵ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, IV a, s. 415–416.

³¹⁶ F. KAVKA, *Vláda sv. II*, s. 139.

³¹⁷ Tamtéž, s. 146.

³¹⁸ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, IV a, s. 419.

³¹⁹ F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 147.

³²⁰ O saských vévodech F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 116. J. SCHULTZE, *Die Mark*, II, s. 156; o touze po pomstě P. SCHOLZ, *Die Erwerbung*, s. 56.; o Soldinu CDBr, XVIII, s. 480, č. 61.

snahou získat si další spojení.³²¹ Aby kompenzoval své jistě ohromné válečné náklady, rozhodl se Ota zastavit svému synovci Fridrichovi za 200 000 zlatých celé dvě braniborské země, Altmark a Prignitz, v podstatě polovinu markrabství.³²²

4.3. Tažení roku 1373

Dohodnuté příměří vyprošelo o svatodušní neděli, 5. června 1373. Markrabě Ota Braniborský se v této době nacházel v podstatně horší situaci než v době začátku konfliktu. Vedle bavorských příbuzných, vévodů Štěpána a Fridricha, patřili k jeho straníkům už pouze biskupové Filip z Kaminu, biskup v Brandenburku Dětrich a lebuský biskup Petr z Opole.³²³ Pomoc uherského krále Ludvíka i rýnského falckraběte Ruprechta už však byla v této chvíli prakticky jen hypotetická. Ota navíc opět vedl kvůli meklenburskému vpádu opět válku na dvou frontách.

Karel IV. oproti tomu spojení jen získával. S Albrechtem II. Meklenburským uzavřel hned první den po vypršení příměří spolek „k dobytí a získání braniborského markrabství.“³²⁴ Za odměnu mu byla následníkem Václavem jako markrabětem Braniborským udělena v léno téměř celá země Priegnitz.³²⁵ Kromě toho Karel IV. i Václav ještě též den přislíbili Albrechtovi, že pomohou jeho synovi Albrechtovi III. udržet švédské království a jeho vnukovi Albrecht IV. získat dánský trůn.³²⁶

Od května 1373 se císař připravoval na budoucí tažení také vojensky. V Horní Lužici nechal vyrobít dobývací stroje – vahadlové praky, tzv. blidy („bleyden“), jakési „kožené mosty“ („lederin brucke“) a další náčiní.³²⁷ „Kožené mosty“ budou zřejmě představovat nějaký druh provizorního pontonového mostu. Pramen zvaný *Brut of England* zmiňuje, „bridges of

---

³²¹ P. SCHOLZ, *Die Erwerbung*, s. 59.

³²² F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 149.

³²³ Listiny z doby tažení, kde se kolem Oty vyskytují řečení prelátů např.: CDBr, A, XX, s. 239–240, č. 75, CDBr, A, XXIII., s. 111–112, č. 160, CDBr A, XVIII, s. 147–148, č. 83. Smlouva s biskupem z Kaminu: CDBr, B, II, s. 522, č. 1125.

³²⁴ („zu erkrigen und zu erwerben uns di Marke zu Brandenburg“, CDBr, B, II, s. 535–536, č. 1133.

³²⁵ CDBr, B, II, s. 534–535, č. 1132.

³²⁶ F. KAVKA, *Vláda*, sv. II, s. 150. Příslib: RI VIII, č. 571.

³²⁷ *Jahrbücher*, s. 54: „Do noch in dem selbin jare mccccxxiij vme sente Johannes tag muste dese stat mit andirn stethen, Budissin Gorlicz etc., keyser Karl dy seibin bleydin furn von Gubin ju dy Marc, bis gegyn Monchberg, vnd czu Monchberg nomen sy dy lederin brucke vnd ander gerethe.“ O blidách Eduard WAGNER – Jan DURDÍK – Zoroslava DROBNÁ, *Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské: (1350–1450)*. Praha 1956, s. 80.

leather“ vezl spolu s trebuchety (tedy velkými obléhacími praky), žebříky a dalším náčiním na svém tažení anglický král Jindřich V. v roce 1417. Toto náčiní možná lze ztotožnit se „skládacími loděmi ze dřeva a promazané kůže,“ které Jindřich V. použil na tažení roku 1415.³²⁸ Tedy by mohlo jít buď o pontonové mosty určené k překonávání vodních toků, kterých je v Braniborsku poměrně velké množství, nebo o provizorní přemostění vodních příkopů užívané pro potřeby obléhací války. V Mühlbergu pak v květnu přijal císař do služby hornofalcké šlechtice Hanse z Waldau a Jindřicha z Wildenfelsu, kteří mu slíbili sloužit po dobu šesti měsíců počínaje svátkem sv. Jana Křtitele (tj. 24. červnem 1373).³²⁹

V červnu slavil úspěch pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, toho času Karlův vyslanec na uherském dvoře v Budíně. Král Ludvík složil v jeho přítomnosti příslib, ve kterém potvrdil sňatkovou smlouvu mezi císařovým synem Zikmundem a svojí dcerou Marií a slíbil, že vyšle posly k papeži pro apoštolské stvrzení této smlouvy.³³⁰ Právě tento Ludvíkův krok zřejmě definitivně přesvědčil Karla IV. o tom, že uherský panovník je odhodlán se více do války v Braniborsku nevměšovat, a stal se tak pro něj podnětem dát povel k pochodu. Vojsko se hnulo z opevněného Fürstenbergu a vydalo se směrem do Braniborska někdy po 22. červnu.³³¹

Smluvený den začátku tažení byl téměř bez pochyby 24. červen 1373. Uvedené smlouvy s Jindřichem z Wildenfelsu a Hansem z Waldau byly již v květnu uzavřeny na dobu počítanou právě od tohoto dne. Jan z Gubenu navíc uvádí, že ve stejný den musela Žitava spolu s Budyšínem a dalšími městy vézt obléhací praky z Gubenu do Braniborska.³³² Karlův příkaz vratislavským měšťanům, aby se dobře vyzbrojili a pod velením hejtmana Těmy z Koldic dorazili do Fürstenbergu či Müllrose do svátku Jana Křtitele (tedy 24. června), je pak třeba, vzhledem k předchozím dvěma dokladům, datovat do roku 1373.³³³

Čtvrtého července 1373 císař dorazil do městečka Müllrose, nacházejícího se takřka na dohled od Frankfurtu na Odrou.³³⁴ Odtud se Karel IV. vydal znovu po necelých 25

---

³²⁸ Desmond SEWARD, *Henry V as Warlord*, London 1987, s. 98, 60.

³²⁹ Národní archiv, Archiv České koruny (dále jen AČK), č. 1085, 1086. „Kopí“ (*glewe*) je název pro soudobou vojenskou jednotku, kterou tvoří obvykle 2–4 muži: Věra BERÁNKOVÁ - Denko ČUMLIVSKI (edd.), *Archivum Coronae regni Bohemiae: editio diplomatum phototypica*, IV/5, 6, Praha 2006, s. 9.

³³⁰ F. KAVKA, *Vláda*, sv. II, s. 151.

³³¹ Tohoto dne potvrdil Karel IV. Albrechtovi Meklenburskému jeho vévodský titul RI VIII, č. 5215.

³³² Jan z Gubenu viz *Jahrbücher*, s. 54.

³³³ V rámci studia osoby Těmy z Koldic si tohoto pramene povšimla Mlada HOLÁ, *Vratislavští hejtmané. Reprezentanti královského majestátu prvních Lucemburků na českém trůně (1355–1378)*, in: Lenka Bobková – Mlada Holá (edd.), *Lesk královského majestátu ve středověku*. Litomyšl 2005, s. 161–175, s. 166. .

³³⁴ RI VIII, č. 7386; Müllrose je od Frankfurtu vzdáleno asi 15 km.

letech oblehnout dobře opevněný Frankfurt nad Odrou, kde se opět nacházel jeho hlavní nepřítel z rodu Wittelsbachů, tentokrát nejmladší z bratrů, Otta.³³⁵ V táboře před městem přijal Karel IV. 13. července do služeb anhaltského šlechtice Meinecka ze Schierstädtu, který slíbil sloužit císaři se sto „kopími“.³³⁶

Je možné, že se císařské vojsko pokusilo na Frankfurt nad Odrou zaútočit, ale nebylo úspěšné. Markrabě Ota se ve městě nacházel ještě o osm dní později, načež se mu nějakým způsobem podařilo prorazit obležení a dostat se do Berlína.³³⁷ Když se Karlovu vojsku nepodařilo dobýt Frankfurt takzvaně „z pochodu“, vydalo se na biskupské město Lebus, které muselo být lákavým cílem. Jak totiž vyplývá z listu biskupa Petra z Opole z 9. září 1373, město nebylo opevněno hradbami.³³⁸ Císař dorazil před Lebus 15. července, kdy psal purkmistrovi a radě města Luckau, že klášter Dobrilugk (Dobraluca) je povinen v případě války vypravit pouze tři ozbrojence a žádné jezdce a přikazoval měšťanům v Luckau, aby do ničeho jiného klášter nenutili.³³⁹ Tento příkaz by mohl poukazovat na to, že v této době ještě nebylo císařské vojsko zcela shromážděno, což mohlo způsobit i odklad konečného útoku na Frankfurt.

Jak víme z dopisu biskupa Petra, Lebus byl dobyt císařskými jednotkami 22. července 1373. V Lebusu se nacházel starý markraběcí hrad z 12. století, který Ludvík Říman v roce 1354 daroval lebuskému biskupovi.³⁴⁰ V darovací listině si však Ludvík vymínil právo markraběte mít hrad pro své potřeby kdykoli otevřen a v době války jej kdykoli a proti komukoli obsadit a bránit. Wolbrück z toho usuzoval, že hrad byl v době tažení obsazen markraběcí posádkou, a proto na něj také císař zaútočil.³⁴¹ Že se Lebus postavil císařskému vojsku na odpor se zdá pravděpodobné taktéž na základě následných zpráv o vyplenění města. Obvykle

---

³³⁵ Ota Braniborský byl ve Frankfurtu od 29. června. Rozdáváním úřadů měšťanům a majetku šlechticům a lebuské kapitule se snažil zavázat své spojence. Listina z 13. července pro lebuskou kapitulu CDBr, A, XX, s. 239-240, č. 75. Oblnění Jindřicha ze Schulenburku CDBr, A, XXIV, s. 86, č. 144. Listiny měšťanům CDBr, A, V, s. 349, č. 106; CDBr, A, XXIII, s. 112–113, č. 161.

³³⁶ CDBr, B, II, s. 539, č. 1136. Pojmu „kopí“ se budu věnovat v 5. kapitole.

³³⁷ CDBr, A, XXIII, s. 112–113, č. 161. Otova listina z 24. července datovaná v Berlíně: CDBr, A, XVIII, s. 147-148, č. 83.

³³⁸ „Iterum ecclesia Lubucens cathedralis ex argilla et luto fuit edificata, omni munimento et muro carens et firmitate“ Sdělení biskupa Petra z Opole vydal W. WOHLBRÜCK, *Geschichte*, s. 506. (= CDBr, A, XX, s. 240-241, č. 76).

³³⁹ RI VIII, č. 5216: „Convent des klostere Dobrluk drey gewapnete Manne und nich reysige, als werre des not geschee, haben solten.“

³⁴⁰ CDBr, A, XX, č. 64, s. 224–227. O hradu W. SPIEKER, *Geschichte*, s. 12.

³⁴¹ WOHLBRÜCK, *Geschichte*, s. 510.

zachovávaným postupem při vedení války totiž bylo povolit vojsku plnit pouze ta místa, která kladou ozbrojený odpor.³⁴²

Lebuský biskup Petr v již uvedeném dopise kapitule popsal, co se při obsazování města dělo. „Císařští vojáci vtrhli 22. dne měsíce července do města a znesvětili katedrální kostel svatého Petra, který použili jako stáj pro koně. Poté celé město i s okolím zapálili, přičemž lehly popelem domy kanovníků, vikářů a jiných biskupských služebníků. Dva kanovníci a několik lebuských vazalů a služebníků se dostalo do zajetí. Město samotné bylo vypáleno a okolí s dvory, vesnicemi a vinicemi bylo zcela zničeno a zpustošeno“.³⁴³ Jsem přesvědčen, že již uvedené líčení kronikáře Beneše Krabice popisující chování císařských vojsk na braniborském tažení souvisí právě s dobytím a vypálením Lebusu a s vyplněním tamější katedrály: „Dobývali nepřátelsky i kostely Kristovy, k nimž se utíkali poddaní se svým majetkem, a ty, které nemohli dobýt, zapalovali [...] na dvorech kostelů a klášterů vymlacovali obilí a posílali je domů i s vozy, koňmi a dobytkem.“³⁴⁴ Kronikář sice ve svém díle toto líčení umístil již k prvnímu braniborskému tažení roku 1371, avšak důvody pro uskutečnění tažení a popis holdování braniborských stavů Fridrichovi Bavorskému z 15. dubna 1371 zase umísťuje až do pasáže s událostmi 1373, takže je možné, že pouze nebyl přesný. Zda se tyto události v Lebusu děly za přítomnosti Karla IV., nebo jestli k nim došlo bez jeho vědomí, nelze rozhodnout. Císař je naposledy doložen u Lebusu 15. července a jeho další jistý pobyt známe až z listiny z 10. srpna, kdy byl v ležení před Fürstenwalde.

Někdy mezitím byl znovu (za života Karla IV. již potřetí) dobyt také Müncheberg, který zřejmě Ota obsadil po vypršení stanovené wettinské správy během příměří. Stalo se tak s pomocí žitavských ozbrojenců a jejich obléhacích strojů, neboť ti dle kroniky Jana z Gubenu po svátku svatého Jana (24. června) museli „s dalšími městy Budyšínem, Zhořelcem etc. císaři Karlovi vézt [...] blidy [tj. obléhací praky] z Gubina do marky, až k Münchebergu, a k

---

³⁴² CONTAMINE, Philippe. *Válka ve středověku*, s. 126.

³⁴³ Parafráze dopisu pochází z mé bakalářské práce STRAKA, Tomáš. *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska*, s. 68. CDBr, A, XX, s. 240–241, č. 76.

³⁴⁴ FRB IV s. 544–545, Překlad dle BLÁHOVÁ, *Kroniky*, s. 245.

Münchebergu vzít kožené mosty a další náčiní.³⁴⁵ Právě u Münchebergu, obehnaného vodními toky, se mohly dobře uplatnit již zmíněné kožené mosty.³⁴⁶

V neznámou dobu, určitě však po 21. červenci, kdy se na místě ještě zdržoval markrabě Ota, se podařilo Karlovu vojsku konečně dobýt také Frankfurt nad Odrou.³⁴⁷ Jediným pramenem popisujícím dobytí města je latinsky psaná mohučská kronika *Chronicon Moguntinum*, kde se v souvislosti braniborskou válkou dočítáme „roku 1373, někdy v této době [červenec, pozn. autor] císař Karel, také král český, vstoupil s velkým vojskem do marky Braniborské a zmocnil se s vojskem města Frankfurtu.“³⁴⁸ Pro Karla IV. musel být pád tohoto města, o které se již tolikrát pokoušel, vytouženým úspěchem.

Válka měla ovšem své dějiště i tentokrát také v Bavorsku. Podle augsburské městské kroniky vytáhl kolem 25. července hejtman českých držav v Horní Falci Boreš z Rýzmburka s velkým vojskem franského landfrýdu do boje proti bavorským vévodům. Vojáci se dostali až ke Spaltu, kde čekali osm dní. Protože se však nepřítel neukázal, odtáhli zase zpět, přičemž pan Boreš se vydal, pravděpodobně s jistou částí vojska, za císařem do Braniborska.³⁴⁹

V době pádu Frankfurtu se v něm již Ota Braniborský několik dní nenacházel. Přemístil se do Berlína a poté někdy po 24. červenci do silně opevněného města Fürstenwalde, kde jej Karel IV. někdy před 10. srpnem oblehl.³⁵⁰ Obranné stavby tohoto města známe dobře díky dopisu biskupa Petra z Opole z 9. září 1373. Podle něj je nutno, vzhledem k událostem, jež se staly v Lebusu, přesunout sídlo biskupství do města Fürstenwalde, které je „silně a dobře

---

³⁴⁵ *Jahrbücher*, s. 54: „Do noch in dem selbin jare mcccclxxiij vme sente Johannes tag muste dese stat mit andirn stethen, Budissin Gorlicz etc., keyser Karl dy seibin bleydin furn von Gubin ju dy Marc, bis gegyn Monchberg, vnd czu Monchberg nomen sy dy lederin brucke vnd ander gerethe vnd furthen daz mit en andir bis czu der Lobruss. das kost dysse stat je schok vnd xxx schok.“

³⁴⁶ Město je dodnes obehnáno věncem vodních příkopů jako Diebsgraben, Bullengraben, Fliessgraben a Molkereigraben. Jejich stáří však není zcela jasné.

³⁴⁷ CDBr, A, XXIII, s. 112–113, č. 161.

³⁴⁸ Karl HEGEL (ed.), *Chronicon Moguntinum 1347–1406*, in: *Chroniken der deutschen Städte*, XVIII. Die *Chroniken der mittelhheinischen Städte*. Mainz, II., Leipzig 1882, s. 131–250 (zde s. 189): „Anno lxxiii circa idem tempus imperator Karolus ampliando regnum Bohemorum intravit cum magno exercitu marchiam de Brandenburg et possedit opidum Franckeforte cum potencia.“

³⁴⁹ Karl HEGEL (ed.), *Chronik von 1368–1406 mit Fortsetzung bis 1447*, I, in: *Chroniken der deutschen Städte* IV. *Chroniken der schwäbischen Städte*. Augsburg, sv. I., Leipzig 1865 (dále jen *Chronik von 1368–1406*), s. 3–128 (zde s. 34). O Borešovi Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české*, IV b, Praha – Litomyšl 2003.

³⁵⁰ Otova listina z 24. července datovaná v Berlíně: CDBr, A, XVIII, s. 147–148, č. 83. Karel u Fürstenwalde RI VIII, č. 5217.

chráněno zdmi, věžemi, opevněními a příkopy“ („opidum nostrum Fürstenwalde dicte nostre dioces. sollempne et populosum, muris turribus propugnaculis et fossatis fortiter et bene munitum.“).³⁵¹ Zda se do tohoto města Ota s Fridrichem uchýlili dobrovolně, jako do jejich nejlepší pevnosti, nebo sem byli zatlačeni, například z Berlína, není jisté.

Zatímco císař obléhal Fürstenwalde, přišel nečekaný protiútok ze strany bavorských vévodů, patrně s cílem znovu otevřít česko-bavorskou frontu a ulevit tak obleženým příbuzným. Mladý bavorský vévoda Štěpán vytáhl z Chamu a zaútočil spolu se svými vojáky přes Český les do Čech.³⁵² Jak svědčí Beneš z Weitmile: „V témže roce a čase, zatímco císař dlel se svým vojskem v Braniborsku, využili vévodové bavorští vhodné chvíle a vtrhli u Domažlic náhle a tajně do Čech, spálili předměstí tohoto města a třináct vesnic a ještě toho dne odtáhli z Čech.“³⁵³ Následující děj pak přibližuje augsburský kronikář: „vévoda Štěpán mladší pálil v Českém lese jeden den, utrpěl velké škody na rytířích i pěšácích a odtáhl zpátky domů.“ Pohotovou odpověď na bavorský vpád prý poté nařídila sama císařovna Alžběta: „Poté císařovna vyslala přes les rytíře a vojáky a Češi pálili v Bavorsku a požár dosáhl i na pány ze Zengeru a způsobil jim veliké škody.“³⁵⁴ Tak skončil poslední pokus wittelsbašské strany o zvrácení vývoje války.

Ota s Fridrichem kapitulovali 15. srpna. Vyšli před město do císařova tábora, kde se, alespoň dle dokumentu nazvaném *Expositio*, který je zřejmě dílem Jana ze Středy, „s důstojností pokořili“ před císařem.³⁵⁵ Fridrich Bavorský se vzdal za sebe, svého strýce Otu Braniborského, otce Štěpána II. a bratry Štěpána mladšího a Jana všech nároků na Braniborsko ve prospěch císaře Karla, českého krále Václava a jejich dědiců. Karel IV. však nepřevzal dobytou zemi jako válečnou kořist. Naopak se zachoval s až zarážející velkorysostí. Otovi byl ponechán na doživotí úřad arcikomorníka, a co více, i kurfiřtský hlas, a to v rozporu s ustanovením Zlaté buly vydané Karlem IV. roku 1356. Dále pak byli Ota Braniborský a jeho příbuzní odškodněni hrady, městy, platy a peněžní hotovostí v celkové hodnotě astronomických půl milionu zlatých.³⁵⁶ Tato skutečnost pak vedla většinou historiků k názoru, že zisk braniborského markrabství pro lucemburský rod byl výsledkem koupě. Je však důležité si uvědomit, že k podobné transakci

---

³⁵¹ CDBr, A, XX, s. 240–241, č. 76.

³⁵² O Chamu (Kouba) mluví kronika *Annales Matseenses*: Wilhelm WATTENBACH (ed.), *Annales Matseenses*, in: Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in Folio, sv. IX. Hannover 1851, s. 823–837 (zde s. 835). Zprávu o útoku přinesl již P. SCHOLZ, *Die Erwerbung*, s. 63–64.

³⁵³ FRB IV. s. 547, překlad dle M. BLÁHOVÁ, *Kroniky*, s. 246.

³⁵⁴ *Chronik von 1368–1406*, s. 36.

³⁵⁵ *Expositio* otiskl F. RIEDEL, *Die Erwerbung*, s. 39–43. Dokument identifikoval F. KAVKA, *Vláda*, II, s. 155.

³⁵⁶ KAVKA, *Vláda*, II, s. 151–152.

by jen těžko došlo bez předchozího užití válečného násilí. Ota by rodové dědictví a zemi spojenou s kurfiřtským hlasem jen sotva prodal. Odmítnutí podobného návrhu bylo možná důvodem roztržky Karla IV. s Otou Braniborským v Norimberku v září roku 1370. Koupě markrabství mohla přijít v úvahu až poté, co byl Ota po druhém císařově tažení tvrdě vojensky zatlačen a v podstatě mu nezbývalo než přijmout císařovy podmínky, ať by byly jakékoli. Karel IV. mu pak nabídl velkorysou částku především proto, aby získání země plně legalizoval a zachoval ji, pokud možno bez možnosti budoucího zpochybnění, svým dědicům.

5. Struktura a organizace Karlových vojsk

Budeme-li řešit otázku složení vojska Karla IV. při jednotlivých taženích, můžeme jej částečně rekonstruovat pomocí prosopografické metody ze svědečných řad vydaných listin a dále podle vydavatelů, kteří datují své listiny se ve stejný čas a na stejném místě spolu s panovníkem. Tato metoda nám může poskytnout sice spolehlivé, ovšem zdaleka ne úplné údaje o císařově doprovodu. Svědečná řada se bohužel v listinách tohoto období vyskytuje už pouze zřídka a nejčastěji zachycuje pouze členy panovníkova dvora a nejdůležitější osoby v jeho okolí (vévody, preláty apod.). Pokud chceme zjistit i další osoby, popřípadě instituce, které se výprav účastnily, je třeba brát v potaz také příjemce listin, a to nejen v průběhu, ale také před začátkem a po konci tažení. Přesto však bude takto získaná suma účastníků jednotlivých tažení nutně torzovitá. Proto je nutné věnovat pozornost také narativním pramenům, které mohou poskytnout obecnou představu o složení vojska. Pokusím se nyní ukázat, jak svědectví narativních pramenů, které u většiny tažení přisuzují vojsku Karla IV. český charakter, koreluje s hojným výskytem českých šlechticů v listinném materiálu a předložím soupis doložených účastníků Karlových tažení pocházejících ze zemí Koruny české.

V případě tyrolského tažení roku 1347, máme ke zhodnocení účastníků v Karlově vojsku jen velmi málo údajů. Ve svědečné řadě listiny vydané 27. dubna v Tridentu se objevují především duchovní jako olomoucký děkan Mikuláš (Luckův), kancléř Ješek, probošt kaple všech Svatých na pražském hradě, Petr z Limy, olomoucký kanovník, Bohuš z Pardubic, pražský kanovník, Mikuláš Sortes, laonský kanovník. Zřejmě šlo o členy Karlovy kanceláře.³⁵⁷ Ze světských pánů se objevuje na prvním místě vévoda Mikuláš Opavský a Ratibořský a dále Smil z Bítova, Zbyněk Zajíc z Valdeka, komoří Bušek mladší z Velhartic a Purkart Mnich z Basileje. K nim je ještě třeba přičíst Viléma z Landštejna z listiny datované v Tridentu 25. května.³⁵⁸ Naopak je potřeba poopravit Josefa Šustu, protože dalším svědkem není Ota z Bergova, jak se historik domníval, ale Ota z Pergamu („Ottone de Pergaw“).³⁵⁹ Ojedinělým narativním pramenem, který náznakem zmiňuje českou účast v bojích o tyrolsko je pak kronika

---

³⁵⁷ RI VIII n. 319; k tomu ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 18.

³⁵⁸ Listina je otištěna v ZEUMER, Karl et, SALMON Richard (edd.), *Monumenta Germaniae Historica. Legum sectio IV. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum inde ab a. MCCCXLV usque ad a. MCCCXLVIII* (1345-1348). Hannover (1910 - 1926), č. 232, s. 290. Dostupné online:

<https://archive.org/details/monumentagermani08geseuoft>

³⁵⁹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 18, šlo o město Bergamo, které měli Lucemburkové kdysi v moci, ale ztratili ho roku 1333. K tomu zpěvák 89

Matyáše z Neuenburgu: „episcopus, ipse cum adiutorio Boemi et Mediolanensis marchionem fugavit“.³⁶⁰

V případě Karlovy výpravy proti císaři Ludvíkovi Bavorovi, je z pramenů mnohem zřetelnější, že se panovník spoléhal především na české vojsko. O „mocném vojsku šlechticů českého království, které velice rozšířili měšťané pražští i jiných měst,“ mluví kronikář František Pražský.³⁶¹ Jeho slova potvrzuje Jindřich Taube ze Selbachu, který popisuje Karlův vpád do Karla IV. Bavor „cum multitudinem Bohemorum“.³⁶² V diplomatickém materiálu jsou jako účastníci doloženi Čeněk z Lipé, Jindřich Berka z Dubé, Jindřich z Hradce, Vilém z Landštejna, Beneš z Vartemberka, a pražský purkrabí Hynek Berka z Dubé.³⁶³

Čeští vojáci tvořili většinu Karlova vojska také při tažení proti markraběti Ludvíkovi Braniborskému roku 1348, jak dokládá Matyáš z Neuenburgu, který píše, že Karel IV. přispěchal do marky „cum magno exercitu Bohemorum“.³⁶⁴ V Karlově listině, datované 2. října v Tempelbergu u Fürstenwalde se objevuje kromě Jana Jindřicha, titulovaného jako vévoda korutanský a hrabě tyrolský a arcibiskupa Arnošta z Pardubic zástup české šlechty. Mezi české (či v Čechách usedlé) pány účastníci se tažení patřili Ondřej z Dubé, Půta z Turgova, Ješek z Michalovic, moravský pán Tas ze Skuhrova, Ješek z Vartemberka na Veselí, nejvyšší číšník Vaněk z Vartemberka, Hynek ze Žlebů, nejvyšší komorník Jošt z Rožmberka, Fridrich z Bibrštejna a kladský purkrabí Albrecht z Křenovic.³⁶⁵ Příjemcem listiny se stal 1. října u Münchebergu také vladyka Albert Havránek z Vlkova.³⁶⁶

Při tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu roku 1349 je naopak patrná nápadná absence většího množství českých šlechticů. Kronikáři popisují, že Karlovy voje tvořily především oddíly říšských měst.³⁶⁷ S tím korelují také zjištění o účastnících, která jsem předložil již ve 4. kapitole. O české účasti na tomto tažení máme jen slabé a nepřímé důkazy. Poslední Karlova listina, která obsahuje svědečnou řadu, pochází ze 4. března 1349 ze svatby

---

³⁶⁰ *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 225 - 226

³⁶¹ FRB IV, s. 425, překlad dle BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 146.

³⁶² *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 89.

³⁶³ Jde o listinu vydanou 21. října v Řezně, RI VIII č. 375, kde je Hynek Berka z Dubé nesprávně uveden jako Čeněk. (Schenyk). Jako Hynka jej uvádí editor listiny v RBM č. 243, s. 129. O jeho postavení jako pražského purkrabí v této době ŽALUD, Zdeněk, *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského*, s. 315.

³⁶⁴ *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 261.

³⁶⁵ CDBR č. 853, s. 222.

³⁶⁶ RBM, V., č. 485.

³⁶⁷ *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 75; FRB IV., s. 517, překlad dle BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 224-225; *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 270.

Bacharach. Jmenováni jsou zde komorníci Zbyněk Zajíc z Hazmburka a Bušek z Velhartic, hofmistr Bernard z Cimburka, a protonotář Jan ze Středy.³⁶⁸ Po skončení tažení, ovšem ještě stále v Mohuči pak zaznamenáváme 1. června jako příjemce listiny Jindřicha z Hradce.³⁶⁹ Příjemcem další listiny je pak komorník Jošt z Rožmberka, který získal za svojí službu mimo jiné právo vystavět hrad Dívčí Kámen.³⁷⁰ Nic však nenasvědčuje tomu, že by na tomto tažení Karla IV. doprovázelo větší množství české šlechty.

V případě tažení proti hrabatům z Würtemberka roku 1360, vnímali němečtí kronikáři Karlovo vojsko opět jako výrazně české. Jindřich z Diessenhofenu nás zpravuje, že útok na Schorndorf vedl císař „se svými Čechy“ („*cum suis Bohemis*“).³⁷¹ Podobně i kronika dalšího současníka událostí, Jindřicha Taubeho ze Selbachu, vidí v císařově vojsku především české vojáky: „*imperator fortem et ferocem multitudinem armatorum de regno Bohemie et circumquaque*“.³⁷² Podle zprávy, určené patrně městu Štrasburku, měl císař k dispozici 2000 těžkých jezdců z Čech.³⁷³ Velitelem tohoto kontingentu byl nejvyšší mistr komory Zbyněk Zajíc z Hazmburka.³⁷⁴ Některé české účastníky výpravy máme přímo doložené jako svědky listiny pečetěné 4. července v Norimberku. Jsou to, Hynek z Lipé, maršálek království Českého, Bohuslav ze Švamberka, chebský hejtman a Vilém Švihovský ze Skály.³⁷⁵ Na samém konci tažení jsou pak 5. září v Esslingen doloženi jako svědkové purkrabí pražský Ješek z Vartemberka, mistr komory Hašek ze Zvířetic, Jan z Rožmberka, Jindřich z Hradce, Drslav z Kravař, a Ojř z Landštejna.³⁷⁶ Přítomni byli také kancléř Jan ze Středy, olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi a zvěřinský biskup Albrecht ze Šternberka.³⁷⁷ Tažení se kromě panstva a vysokých úředníků ovšem účastnila také nižší šlechta, a to jak z Čech, tak z Moravy. Dne 19.

---

³⁶⁸ CDM, č. 914, s. 647. Úřady dotyčných v této době dle ŠUSTA, Josef. *České dějiny*, s. 137.

³⁶⁹ RBM, V, č. 652.

³⁷⁰ Listiny mají dataci 1. června v Mohuči: RI VIII č. 982, RI VIII č. 980.

³⁷¹ *Heinricus de Diessenhoven*, s. 118.

³⁷² *Die Chronik Heinrichs Taube von Selbach*, s. 116.

³⁷³ O počtu jezdců z Čech (Helme aus Böhmen) píše neznámý pisatel do Štrasburku: RI VIII, č. 338.

³⁷⁴ O velitelské roli Zbyňka Zajíce víme díky zápisu za utrpěné škody pro Zbyňka Zajíce z 15. září 1360: RBM, č. 633, s. 389: „*ratione erectionis vexilli nostri nuper erecti, dum adversus comites de Wirtemberg cum valido procederemus milicie solempnis exercitu.*“ F. KAVKA, *Vláda I*, s. 175, pozn. č. 74 přiřkl listině nesprávné datum.

³⁷⁵ RI VIII, č. 3203.

³⁷⁶ RI VIII, č. 3283.

³⁷⁷ RI VIII, č. 3248.

července byl v Norimberku příjemcem lenní listiny Václav z Hoholic.³⁷⁸ O tři dny později dostal za své zásluhy Heršek ze Zdislavic povolení zřít krčmu v nedalekých Všebořicích.³⁷⁹ Ve vojenském táboře před Schorndorfem dostal stejné právo Valtr z Valtérova a ve stejný den přijal od panovníka léno i Litold Hájek z Chrástu.³⁸⁰ Dalším příjemcem pak byl vladyka Beneda z Volfštejna, jemuž je přisána listina 6. září u Schorndorfu.³⁸¹ František Kavka dával do souvislosti s tažením proti hrabatům z Würtemberka také vladyky, kteří se objevují v listinném materiálu císařské kanceláře od října 1360 do února 1361 jako příjemci různých drobných zboží a platů. Zda však skutečně šlo o odměny pro účastníky tažení nelze prokázat, neboť listiny žádné podrobnější informace o zásluhách neobsahují.³⁸²

K prvnímu tažení braniborské války roku 1371 nemáme bohužel v období od začátku výpravy, tedy 4. července, do návratu císaře do Prahy, tedy 1. září 1371, k dispozici žádnou Karlovu listinu, jež by obsahovala svědečnou řadu. Naproti tomu ovšem máme zprávy o účasti měst. K roku 1371 je to zpráva kronikáře Jana z Gubenu, že 31. července pomáhalo mnoho vozů a 100 ozbrojenců vyslaných Žitavou s dobýváním Münchebergu.³⁸³ Je pravděpodobné, že stejnou povinnost na vlastní náklady vyslat určité množství vojáků plnila tehdy i další města Šestiměstí – Budyšín, Zhořelec, Kamenec, Lubáň a Lobava (Löbau). Roku 1370 obdržela na příkaz Karla IV. města v Lužici dodávku zbrojí, konkrétně plátových kabátců („Thoraces“, „Platen“). Budyšín tehdy obdržel 136 kusů zbrojí, Pirna 33 kusů.³⁸⁴ Města Guben a Luckau se pak zaručila za dodržování příměří ze strany císaře v Pirně 16. října 1371.³⁸⁵

---

³⁷⁸RI VIII, č. 3235.

³⁷⁹RBM, č. 583, s. 362.

³⁸⁰RMB, č. 615 – 616, s. 378.

³⁸¹RMB č. 628, s. 387.

³⁸²F. KAVKA, *Vláda I*, s. 175, pozn. č. 75. Jde o soubor listin z RBM, ve kterých se objevují Půta z Častolovic (č. 657, s. 401), Bohuněk z Chřeštic (č. 658, s. 401), Markvart z Příboru (č. 659, s. 401), Markvart z Malkovic (č. 660, s. 402), Markvart a bratři z Hlivojed (č. 661, s. 402), Ješek a Boreš z Modřejovic (č. 665, s. 404), Boček z Velhartic (č. 678, s. 409), Bernard, Mikuláš a Petr z Sedlce (č. 679, s. 410), Bedřich (Fridrich) z Pětipes (č. 680, s. 410), Michal z Prahy, purkrabí na Svojanově (č. 703, s. 426) a Epík (Epiconi) z Krucemburka (č. 756, s. 456). Dne 22. září pak ještě získal Ješek z Rotštejna právo týdenního trhu ve vsi Klokočí u Turnova. (RI VIII, č. 3322).

³⁸³ *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben*, s. 53.

³⁸⁴ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české IV.a*, s. 583; GOLÍŇSKI, Mateusz, ŻERELIK Rościsław, *Czeskie przygotowania do wojny z Polska w 1370 r. W świetle nieznanego źródła śląskiego*, in: *Studia i materiały do Historii Wojskowości*, roč. 35, Białystok: Muzeum Wojska. Ośrodek Badań Historii Wojskowej, 1993, s. 3 – 17, s. 9 – 11.

³⁸⁵ CDBR, B, II, č. 1123, s. 519 – 521.

Podstatně lepší představu můžeme z dochovaných pramenů získat o účastnících tažení roku 1373. Od začátku června 1373 do uzavření míru 15. srpna, víme o celkem čtyřech císařových listinách se svědečnou řadou. Z pánů se objevují hofmistr Petr z Vartemberka na Kosti, mistr komory Beneš z Vartemberka na Veselí a hejtman Dolní Lužice a Kladska Půta z Častolovic.³⁸⁶ Ve Fürstenbergu jsou 16. června 1373 zachyceni Petr a Beneš z Vartemberka.³⁸⁷ 22. června se pak objevuje navíc ještě vévoda Přemek Těšínský a za ním řada českých pánů: kromě některých již jmenovaných Jan z Vartemberka, pražský purkrabí, jeho bratr Václav z Vartemberka, Vilém Zajíc z Hazmburka a Jindřich Berka z Dubé.³⁸⁸ V další listině svědčí pak slezští vévodové Jindřich VI. Zaháňský a Ruprecht Lehnický.³⁸⁹ Zcela jistě byl na tažení přítomen také Ješek zvaný Čelistka, který obdržel jako léno ves Prochod.³⁹⁰ Augsburský kronikář zachytil v Braniborsku také Boreše z Oseka, který se po 25. červenci vydal za císařem do Braniborska.³⁹¹

Jen díky náhodě se ze soudního sporu dvou moravských šlechticů, Tomáše z Rezu a Smila ze Šternberka, dozvídáme o účasti moravské šlechty na tomto tažení. Vladyka z Rezu byl v Braniborsku roku 1373 zřejmě ve službě Smila ze Šternberka (na Hoštejně). V průběhu boje utrpěl škodu na svých koních a na dalších věcech ve výši 50 hřiven grošů. Protože mu za tuto škodu měl ručit Smil ze Šternberka, ale žádné peníze mu nedal, dostali se oba do sporu, který skončil u násilného zabrání dvou vladykových dvorů.³⁹²

I této výpravy se účastnila některá města. Žitava musela na své náklady vést dva vahadlové praky (*bleyden*) ze Zhořelce do Gubenu a poté do Braniborska k Münchebergu. O přepravu těchto válečných strojů se pak musela postarat také města Budyšin, Zhořelec a další.³⁹³

---

³⁸⁶ KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. II, s. 134; RI VIII č. 5023.

³⁸⁷ CDBR, B, II, č. 1135, s. 537 – 538.

³⁸⁸ RI VIII č. 5215.

³⁸⁹ RI VIII č. 7386.

³⁹⁰ RI VIII č. 5218.

³⁹¹ Augsburská městská kronika *Chronik von 1368-1406 mit Fortsetzung bis 1447*, s. 34

³⁹² BRANDL, Vincent (ed.) *Libri citationum et sententiarum*, sv. I. Brno, 1872, č. 202, s. 40. Na pramen upozornil ŠTĚPÁN, Václav, Závět' Smila ze Šternberka na Hoštejně jako pramen poznání bojových družin na severní Moravě. Štěpán, Václav. In: *Vlastivědný věstník moravský*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 47, č. 2, (1995,) s. 146-155, s. 146.

³⁹³ *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben*, s. 54.

Patrně k roku 1373 se váže také nedatovaný příkaz Karla IV. hejtmanovi Těmovi z Koldic, aby přišel v čele vratislavských oddílů vyslaných do Braniborska.³⁹⁴

Opět i v případě války o Braniborsko narativní prameny svědčí o převažujícím českém charakteru císařova vojska. Neznámý autor kroniky *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium* zapsal, že arcibiskup Albrecht ze Šternberka „svolal schopné vojsko a s Čechy [cum Boemis]” dobyl město Görzke.³⁹⁵ Žitavský kronikář Jan z Gubenu k roku 1371 popisuje, že „město i země byly velmi zničeny od Čechů [von den Bemen], kteří tudy táhli.“³⁹⁶ K roku 1373 pak podobně opakuje, že tehdy „přitáhli Češi do Marky, kde páchali veliké škody“.³⁹⁷

5.1. Podmínky účasti české šlechty na taženích

V případě vojenských tažení za hranice království, neměli čeští a moravští páni a vladkové povinnost účastnit se tažení na panovníkův účet. Alespoň tomu tak mělo být podle ustanovení tzv. inauguračních diplomů Jana Lucemburského z roku 1310 (1311 pro Moravu), která Karel IV. potvrdil roku 1348.³⁹⁸ Rozdílná situace nastávala pak ovšem při napadení hranic království nebo v situaci, kdy by nepřítel již do země vstoupil. *Majestas Carolina*, ve shodě se staršími ustanoveními, stanovuje, že v takovém případě všichni bez rozdílu – knížata, páni, mešťané i prostý lid – „musí být podle královského příkazu a rozkazu po čtyři týdny přítomni ve zbrojích podle svých sil na hranicích, na své vlastní náklady a vydání, aby svou vlast statečně bránili. Pakliže by byl boj delší než čtyři týdny, mohou si vojáci vzít z královských statků a práv tolik, ale ne více, kolik jim a jejich koním stačí se stravě.“³⁹⁹

---

³⁹⁴ HOLÁ, Mlada. *Vratislavští hejtmané. Reprezentanti královského majestátu prvních Lucembursků na českém trůně (1355 – 1378)*, s. 166. Autorka navrhla jako dataci tohoto příkazu rok 1371. Vzhledem k mnohem většímu rozsahu druhého braniborského tažení se však zdá pravděpodobnější, že se příkaz vztahuje k roku 1373.

³⁹⁵ *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium*, s. 445.

³⁹⁶ *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben*, s. 53.

³⁹⁷ „[...] czoge dy Bemen mit hers craft jn dy hervart jn dy Marc vor disse stat und tothen grossin schadin in dem lande.“ *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben*, s. 54.

³⁹⁸ Václav CHALOUPECKÝ, *Inaugurační diplomy krále Jana z roku 1310 a 1311*, in: Český časopis historický 50 Praha, 1949, s. 69-102.

³⁹⁹ Karel IV., Státnické dílo, č. XLV, s. 200.

O tom, že Karel IV. tuto praxi respektoval, svědčí formulace v zachovalém zápisu o vyplacení finančních náhrad za účast na výpravě proti württemberským hrabatům, určeném pro nejvyššího Zbyňka Zajíce z Hazmburka. Nejvyššímu mistru komory Karel IV. za „nedávné vztyčení našeho praporu“ („erexionis vexilli nostri nuper erecti“), vyplatil 60 kop pražských grošů „podle obřadu a zvyklostí od nás dosud chvalitebně zachovávaných“ („iuxta ritum et consuetudinem per nos hucusque laudabiliter observatos“). Zbyněk Zajíc navíc získal dalších 40 kop grošů za utrpěné škody.⁴⁰⁰

Bohužel, odměny pro jednotlivé účastníky tažení jsme schopni sledovat jen výjimečně. Je pravděpodobné, že nějaký druh odměny dostala valná většina účastníků, avšak vzhledem k dočasnému charakteru významu podobných listin, je šance na jejich komplexní dochování jen malá. Listina pro Zbyňka Zajíce je výjimečná tím, že přesně specifikuje, za co byla odměna udělena. Jinak se ovšem setkáváme s listinami udělující účastníkům tažení různá práva, cla či jiné platy, která mohou být odměnou za služby prokázané ve válce.⁴⁰¹

Karel IV. se zřejmě pokoušel získat k účasti na taženích především české královské leníky, kteří mu měli podle formulace lenních listin sloužit jako vazalové, tj. podporovat jej vší svou mocí. V případě českých leníků šlo především o tzv. ušlechtilá léna, to znamená o hrady, často i s příslušenstvím, z jejichž lenního držení vyplývala vazalovi ve vztahu k lennímu pánovi povinnost vojensko-politického charakteru. V lenních listinách se v lucemburské době už většinou neuvádějí konkrétní počty ozbrojenců, které by měl leník svému pánovi dodat, ale jen obecný závazek „věrné pomoci“. Povinností leníka bylo účastnit se vojenských tažení, lennímu pánovi otevřít hrad, který měl v držení, (tj. dát jej k dispozici na pánovu zodpovědnost a útraty), v případě války jej bránit, věrně a oddaně lennímu pánu sloužit a nic proti němu nepodnikat.⁴⁰²

---

⁴⁰⁰RBM č. 634, s. 390. Překlad druhé věty přinesl F. KAVKA, *Vláda I*, s. 162 – 163.

⁴⁰¹ Jako příklad lze uvést odměnu pro hofmistra Petra z Vartemberka na Kosti, který získal už 1. září roku 1371 za věrné služby některé platy a cla: RI VIII č. 4981, nebo komorník Jošt z Rožmberka, který získal za svojí službu ihned po skončení tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu právo vybírat berně v osmi jihočeských krajích a právo vystavět hrad Dívčí Kámen: RI VIII č. 982, RI VIII č. 980.

⁴⁰² M. LAŠŤOVKA, *Křivoklátská léna*, s. 60. K tématu dále zejména František KAVKA, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních přemyslovců a za Jana Lucemburského*. Český časopis historický 88/3. Praha 1990, s. 225-251. Pro německé prostředí podal souhrnnou studii problematiky Karl H. SPIESS: *Das Lehnswesen in Deutschland in hohen und späten Mittelalter*. Franz Steiner Verlag, Idstein 2002.

Největší význam měli v tomto ohledu slezští vévodové, kteří drželi svá vévodství jako léna českého krále, a skutečně některé z nich vidíme jako účastníky tažení po králově boku (viz výše).⁴⁰³

Z celkového počtu 44 výše uvedených českých šlechticů, kteří se účastnili se svými družinami zkoumaných tažení, bylo přinejmenším 14 v době tažení královskými leníky.⁴⁰⁴ Jedná se o Smila z Bítova,⁴⁰⁵ Viléma a z Landštejna a jeho syna Ojře,⁴⁰⁶ Půtu z Turgova, který roku 1316 slíbil sloužit králi Janovi Lucemburskému se 40 ozbrojenci,⁴⁰⁷ Jana z Michalovic,⁴⁰⁸ Hynka ze Žlebů,⁴⁰⁹ Jindřicha Berku z Dubé,⁴¹⁰ Beneše z Vartemberka na Děčíně,⁴¹¹ Fridricha ze Šumburka,⁴¹² Litolda Hájka z Chrástu⁴¹³ Boreše z Rýzmburka,⁴¹⁴ Těmu z Koldic,⁴¹⁵ Ješka Čelistku,⁴¹⁶ a Hynka z Bergova.⁴¹⁷

Ani leníci se však nemuseli účastnit králových tažení pouze z povinnosti dané lenním závazkem. Svědčí o tom smlouvy se dvěma českými hornofalckými leníky Jindřichem z Wildenfelsu a Hanušem z Waldau, kteří se účastnili Karlova tažení v Braniborsku roku 1373.

---

⁴⁰³ K lenním závazkům slezských knížat viz L. BOBKOVÁ, *Územní politika*, s. 110.

⁴⁰⁴ Páni nastupovali do boje se svými družinami: Klučina, *Vojenské dějiny*, s. 116.

⁴⁰⁵ ŽALUD, Zdeněk, *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského*, s. 193.

⁴⁰⁶ Vilém z Landštejna vzdal roku 1341 lénem všechny své jihočeské statky, ŽALUD, Zdeněk, *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského*, s. 177-178.

⁴⁰⁷ Roku 1316 vzdal jeho otec Půta králi své hrady Hostinný s městem a hrad Hradiště, F. KAVKA, *Západoevropský lenní institut*, s. 234.

⁴⁰⁸ KAVKA, František, *Západoevropský lenní institut*, s. 230.

⁴⁰⁹ Hynek měl v lenním držení od krále Jana Lucemburského Poděbrady, ŽALUD, Zdeněk, *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského*, s. 295

⁴¹⁰ Jindřich získal od Karla IV. roku 1353 jako léno hrad Hohnštejn v dnešním Sasku. BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, s. 280.

⁴¹¹ KAVKA, *Západoevropský lenní institut*, s. 230, pozn. č. 37.

⁴¹² HEROUTOVÁ, Kateřina. *Páni ze Šumburka. Historie rodu v království českém*. Diplomová práce. Ústav českých dějin, Filozofická fakulta univerzity Karlovy v Praze. Praha, 2009, s. 52-53.

⁴¹³ RMB, č. 615 – 616, s. 378.

⁴¹⁴ Boreš držel majetek kolem hradu Rýzmburka u Duchcova, stejně jako Bečov nad Teplou jako královské léno, viz: BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.b, s. 35.

⁴¹⁵ JIRSÍK, Tobiáš. *Česká větev rodů pánů z Koldic na dvoře Lucemburků*. Bakalářská práce. Ústav českých dějin, Filozofická fakulta univerzity Karlovy v Praze. Praha, 2015, s. 34.

⁴¹⁶ RI VIII č. 5218.

⁴¹⁷ Hynek z Bergova je zřejmě jedním z příbuzných Albrechta z Bergova, kterému císař 26. června 1371 potvrdil lenní držení Starého a Nového Žeberku a Bíliny: AČK č. 1059. O rodu BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a, s. 81.

První slíbil sloužit králi s dvaceti kopími, druhý s deseti, přičemž oba měli za přivedení těchto ozbrojenců sjednanou odměnu 18 zlatých za každé kopí měsíčně. Jejich smlouvy podrobně rozeberu v následující kapitole.⁴¹⁸

Z královských úředníků je potřeba si v souvislosti se zkoumáním vojenské organizace všimnout zejména těch, kteří se uplatnili jako vojenští velitelé. Tuto roli v době Karla IV. většinou zastávali především purkrabí královských hradů a zemští hejtmané.⁴¹⁹ Lze konstatovat, že prozkoumání účastníků tří Karlových konfliktů v říši tento poznatek potvrzuje. Roku 1373 velel vojskům ve Francích Boreš z Rýzmburka, který byl hejtmanem české Horní Falce.⁴²⁰ Hejtmanem v Dolní Lužici a Kladsku byl zase od roku 1372 jiný český šlechtic, Půta z Častolovic, který se také účastnil tažení roku 1373.⁴²¹ Kladským purkrabím byl roku 1348 Albrecht z Křenovic, který zřejmě přivedl do boje v Braniborsku také kladské many.⁴²² Královská vojska ze Slezska zase vedl roku 1373 vratislavský hejtman Těma z Koldic, uváděný jako hejtman polské země („*capitaneus terrae nostrae Poloniae*“).⁴²³ Důležitá je také častá účast pražských purkrabí. Hynek Berka z Dubé se jako pražský purkrabí účastnil tažení proti Ludvíkovi Bavorovi. Od roku 1357 byl pražským purkrabím Ješek z Vartemberka na Veselí, který se zúčastnil tažení proti hrabatům z Würtemberka. V roce 1365 převzal úřad po strýci Benešovi Ješek z Vartemberka, který se roku 1373 zúčastnil tažení do Braniborska.⁴²⁴ Jako

---

⁴¹⁸ AČK č. 1085, 1086. Jindřich z Wildenfelsu byl leníkem českého krále na základě závazku hradu Wildenfelsu v Horní Falci, který společně se svými bratry Dětrichem, Fridrichem, Albrechtem a Otou vzdal jako léno Koruny české roku 1356: RI VIII č. 7386.. Hornofalcký rod pánů z Waldau, jmenovitě Konrád a od roku 1357 jeho bratr Oldřich měli v lenním závazku k českému králi v držení hrad Schellenberg při česko-bavorské hranici a asi od roku 1361 ještě hrad Waldthurn. Hans byl pravděpodobně Oldřichovým synem. KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. I., s. 48.

⁴¹⁹ KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*, sv. I., s. 118.

⁴²⁰ Augsburská kronika. *Chronik von 1368-1406 mit Fortsetzung bis 1447*, s. 34, KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. II., s. 117.

⁴²¹ KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. II, s. 134.

⁴²² CDBR č. 853, s. 222. Ke kladskému manskému systému MUSIL, František. *Vznik manského systému v Kladsku a jeho vývoj do doby husitské*, Kladský sborník, sv. III, Hradec Králové, 1999, s. 37-60.

⁴²³ RI VIII č. 5023.

⁴²⁴ KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. II, s. 89 jej nesprávně uvádí jako Jana Veselského z Vartemberka. Ten byl skutečně pražským purkrabím, ale zemřel roku 1362, má náhrobek v Hradišti nad Jizerou, viz: HORÁKOVÁ, Ivana. *Vartenberkové, Nástin dějin panského rodu v době předhusitské*, s. 46), roku 1362 byl pražským purkrabím Beneš Veselský spolu s Benešem z Děčína a to nejméně do roku 1364 (HORÁKOVÁ, s. 47). Od roku 1367 byl Jan z Vartemberka (z Vartemberské větve rodu) spolu s bratrem

velitel se roku 1360 uplatnil také nejvyšší mistr komory Zbyněk Zajíc z Hazmburka.⁴²⁵ V neposlední řadě pak působili ve velitelských rolích také někteří preláti. Roku 1360 máme v této roli doloženého mindenského biskupa Dětřicha z Portic, roku 1371 Arnošta z Pardubic.⁴²⁶

Pomineme-li úředníky, kteří byli stabilní součástí Karlova dvora, jako byl Bušek z Velhartic, Petr z Vartemberka a na Kosti, Zbyněk Zajíc z Hazmburka a další, zbývá několik šlechticů bez (zřetelné) vazby na královský dvůr, kteří se mohli účastnit tažení z nejrůznějších příčin. Zdá se, že některým z nich se dostalo odměny ve formě udělení léna, jako Ješkovi Čelistkovi nebo Litoldu Hájkovi z Chrástu. Podcenit ovšem nesmíme ani prostou touhu šlechticů následovat ideál středověkého rytíře, který by se podle dobrého tónu měl účastnit vojenských výprav po boku svého pána a krále.⁴²⁷ To ostatně také radí starý rytíř svému mladému synovi ve staročeské básni z 2. poloviny 14. století: „*stój po počestnej sěči [...] k věčnej paměti i k rytieřství [...] kdež kniežata, mocní páni, táhnú k sobě širú plání.*“⁴²⁸ Motivací pro šlechtice byla jistě také možnost získat v průběhu tažení rytířské pasování. V průběhu zkoumaných tažení došlo, dle zpráv kronikářů, k obřadu pasování nejméně dvakrát. Poprvé při obléhání Frankfurtu nad Odrou roku 1348, kde Karel IV. podle Františka Pražského „*učinil mnoho bojovníků rytíři a opásal je rytířským pásem.*“⁴²⁹ Podruhé pak došlo k pasování po šarvátce u Kastelu, kde si tuto poctu vysloužili zejména rytíři hrabat z Würtemberka, kteří zahnali nepřitele na útěk.⁴³⁰

5.2. Žoldnéři

Kromě kontingentů říšských měst a velkých spojenců, využíval Karel IV. také oddíly najatých ozbrojenců. Doložené najímání žoldnéřů probíhalo především v rámci tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu v roce 1349 a při druhém tažení do Braniborska roku 1373. Na úvod je ovšem nutné zmínit, že označení těchto vojáků za „žoldnéře“ je poměrně značně nepřesné. Žoldněř je totiž definován tím, že „je profesionální voják, jeho chování je především

---

Václavem jmenován nejvyšším číšníkem, a také v letech 1365 – 1378 nejvyšším purkrabím (HORÁKOVÁ, s. 57).

⁴²⁵ RBM, sv. VII/2, č. 633, s. 389.

⁴²⁶ Viz výše.

⁴²⁷ IWAŃCZAK, Wojciech. *Po stopách rytířských příběhů*, s. 90.

⁴²⁸ PETRŮ, Eduard (ed.) *Ezopovy bajky / Katonova dvojverší / Rada otce synovi*. Praha: Atlantis, 1999, s. 215.

⁴²⁹ BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 148.

⁴³⁰ „in qua fugacione multi milites sunt creati“ *Chronica Mathiae de Nuwenburg*, s. 279.

diktováno nikoli jeho náležitostí k politickému společenství, nýbrž vnadidlem výdělku.⁴³¹ Pro zjištění motivace jednotlivých najatých ozbrojenců však, obávám se, nemáme k dispozici dostatek pramenů. Navíc je velmi složité odlišit „najatého žoldnéře“ od „momentálního spojence“, který si za vojenskou pomoc nechá dobře zaplatit, ať už ve formě hotových peněz, nebo různých zástav.⁴³²

Je zřejmé, že v obsahu vojenských kontraktů dochází během vlády Karla IV. k určitému vývoji. Ve čtyřicátých letech se objevují smlouvy pro dodání určitého počtu těžkých jezdců („helm“). Měli nejlepší výzbroj, který tvořil kromě kroužkové košile také plátový kabátec, a bojovali jako jezdci s dlouhým kopím.⁴³³ Kromě nich se pak v listinách objevují vojáci označení jako „bepanzerte“. Tito vojáci měli kvalitativně o něco horší výstroj, jejíž základ tvořila především kroužková košile („pancer“, v českých pramenech „pancier“).⁴³⁴ Lze je označit jako „polotěžkou jízdu“.⁴³⁵ Tito vojáci dostávali polovinu částky, která se platila za „helm“.⁴³⁶

V případě Karlovy války o Braniborsko pak můžeme pozorovat jistý posun ve struktuře těchto smluv. V první řadě se objevuje nová jednotka zvaná „kopí“ („Lanze“, „Spiess“, „Gleve“), která se v říši poprvé objevila jako jednotka pro výpočet žoldu v Porýní roku 1366.⁴³⁷ „Kopí“ bylo synekdochickým označením pro těžkého jezdce vyzbrojeného touto zbraní (obvykle urozeného). Posléze se tento termín stal označením nejmenší taktické a organizační jednotky vojska. Složení této jednotky se dynamicky proměňovalo v závislosti na čase i místě, a tak není divu, že pokusy o zodpovězení této problémové otázky skončily u značně obecné definice: „kopí“ znamená jednotku, kterou tvoří těžkooděný jezdec a jeho ozbrojený doprovod.⁴³⁸ Na základě smluv dochovaných z doby braniborské války Karla IV. se však můžeme pokusit poněkud poodhalit strukturu této jednotky v Karlově době.

---

⁴³¹ CONTAMINE, Philippe. *Válka ve středověku*, s. 123

⁴³² K problematice žoldnéřů v říši např. GRAVETT, German Medieval Armies, s. 6.

⁴³³ P. KLUČINA, *Vojenské aspekty*, s. 797, 804. Kontrakty německých šlechticů s Karlem IV. např. RI VIII č. 948, RI VIII č. 6029, RI VIII č. 991.

⁴³⁴ E. WAGNER – J. DURDÍK – Z. DROBNÁ, *Kroje*, s. 45.

⁴³⁵ Tento termín používám pro tyto vojáky ve shodě s KLUČINA, Petr. *Vojenské dějiny Československa*, s. 119.

⁴³⁶ Vyplývá to ze závazku Jana ze Schnebergu RIplus Regg. EB Mainz 1,2 č. 5477.

⁴³⁷ P. KLUČINA, *Vojenské aspekty*, s. 805.

⁴³⁸ K problematice Uwe TRESP, *Söldner aus Böhmen*, s. 378, 381; Andrzej NADOLSKI et al., *Polska technika wojskowa do 1500 roku*. Polska akademia nauk, Warszawa 1994, s. 125, 192-193; Christopher GRAVETT – Angus McBRIDE, *German Medieval Armies 1300 – 1500*, Osprey Military Publishing, London 1996, s. 6-7; P. KLUČINA, *Vojenské aspekty*, s. 801.

Výjimečným pramenem nejen pro poznání složení „kopí“, je smlouva Karla IV. s Meineckem ze Schierstädtu z roku 1373.⁴³⁹ Tento anhaltský šlechtic, (nebo jeho stejnojmenný otec) byl v roce 1355 hejtmanem markraběte Ludvíka Římana.⁴⁴⁰ Poté sloužil jako leník magedurským arcibiskupům.⁴⁴¹ Ještě 13. ledna 1371 na prvním místě (!) na listině Oty Braniborského.⁴⁴² Následné války o Braniborsko se ovšem zúčastnil na straně císaře Karla IV. Jeho nový lenní pán, magdeburský arcibiskup Petr Jelito, jej 22. ledna 1372 jmenoval svým hejtmanem.⁴⁴³

Meineck doprovázel císařovo vojsko již od června 1373.⁴⁴⁴ Před hradbami obleženého Frankfurtu nad Odrou pak 13. července vstoupil se svým oddílem do služeb Karla IV., který jej již předtím jmenoval hejtmanem hradů Plaue, Sandau, Jerichow a Görzke.⁴⁴⁵ Jeho smlouva představuje skutečný žoldnéřský kontrakt s přesným vymezením podmínek, za kterých budou Meineck a jeho lidé císaři sloužit. Anhaltský pán sliboval sloužit císaři „v této válce s markrabětem Ottou Braniborským“ se „sto muži s kopími“. Každé „kopí“ mělo čítat pak čítat kromě samotného těžkooděnce s kopím také buď jednoho ozbrojence v kroužkovém brnění, nebo jednoho střelce, a tři koně.⁴⁴⁶ Počet často byl vyšší, než počet bojovníků, protože těžkooděnci obvykle využíval jednoho koně na přepravu a jiného na boj.⁴⁴⁷ Jako odměnu si Meineck vyhradil 18 zlatých za každé „kopí“ měsíčně, tedy „takový žold, jaký dostávají jiní jeho [tj. císařovi] žoldnéři“ („solchen Solt, als andern seinen Soldenern“). Přesné podmínky byly stanoveny také pro případ zajetí nebo náhradu vzniklých škod. Všechny „spravedlivé škody“, které by Meineckovi nebo jeho lidem během tažení vznikly, měl císař nahradit, přičemž oprávněnost těchto nároků měl posuzovat čtyřčlenný sbor, ve kterém zasedali císařův hofmistr Petr z Vartemberka na Kosti, hofmistr svídnické vévodkyně Mikuláš Boltz a dva Meineckovi

---

⁴³⁹ CDBR, B, II, č. 1136, s. 539.

⁴⁴⁰ CDBR, B, II, č. 995, s. 372 – 374.

⁴⁴¹ Meineck skládal lenní přísahu Dětrichovi z Portic i leníkem jeho nástupci Albrechtovi ze Šternberka CDA č. 354, 408.

⁴⁴² CDBR, A, XII, č. 4, s. 3 – 4.

⁴⁴³ CDA č. 427.

⁴⁴⁴ Jako svědek je doložen na Karlově listině datované 4. června v Luckau: RI VIII č. 7384.

⁴⁴⁵ CDBR, B, II, č. 1136, s. 539. Listinu přikládám jako přílohu k této práci.

⁴⁴⁶ „hundert Mannen mit Glefen, also das yederman mit Glefen zu Im haber sol einen gewapenten in einem Pantzer, oder einen Schutzen und drey Pferde.“

⁴⁴⁷ Stefan M. KUCZYŃSKI, *Wielka wojna z Zakonem krzyzackim w latach 1409 – 1411*. Wojskowy instytut historyczny, Warszawa 1987, s. 276-278. P. KLUČINA, *Vojenské aspekty*, s. 801; C. GRAVETT – A. McBRIDE, *German Medieval Armies*, s. 7.

přátelé. Pokud by byli Meineck, nebo někdo z jeho lidí, v boji zajati, měl je císař na své náklady vykoupit.

Podmínky pro dělení získaných zajatců a kořisti jsou poněkud zamlžené formulací, která císaři přisuzuje „důstojné zajatce a jinou kořist“ („alle erber Gafangen und ander Vortel“), zatímco vše ostatní měl získat hejtman Meineck, „jak je v otevřené válce obvyklé“. ⁴⁴⁸ Co bylo myšleno oněmi „důstojnými zajatci“ a „obvyklými“ podmínkami, může napovědět listina hradních manů Karlova hradu Rothenbergu v Horní Falci z roku 1363, která obdobně stanoví velice konkrétní podmínky dělení kořisti. Podle této listiny mají být všichni zajatci z řad „knížat, hrabat nebo pánů“, které by manové v boji získali, nejprve předvedeni před krále (respektive jeho úředníka), který určí, jak s nimi bude naloženo. Pokud však manové zajmou rytíře („rittermezzig lute“), kteří jim budou postavením rovni, můžou si je (a tedy i výkupné za ně) ponechat. ⁴⁴⁹

Listina Meinecka ze Schirstädtu je velmi vzácnou památkou pro poznání praktické stránky fungování nájemných žoldnéřských houfů. Protože v těchto případech šlo o smlouvy krátkodobého charakteru, které nemělo smysl zachovávat pro budoucí generace, je velmi pravděpodobné, že obdobných listin vzniklo při příležitosti Karlova tažení mnohem více, avšak nedochovaly se. Nasvědčovala by tomu i formulace Meineckovy listiny o „obvyklé výši žoldu, jaký dostávají jiní [císařovi] žoldnéři.“

Podobnými nájemnými smlouvami, které se shodou okolností zachovaly také z doby Braniborského tažení roku 1373, jsou již zmíněné listiny hornofalckých pánů Jindřicha z Wildenfelsu a Hanuše z Waldau. ⁴⁵⁰ Přestože byli oba dva leníky českého krále, vykazují jejich listiny vysokou míru podobnosti s uvedenou smlouvou Meinecka ze Schierstädtu. Jindřich z Wildenfelsu slíbil sloužit s deseti, Hanuš z Waldau s dvaceti kopími. Jejich listiny jsou prakticky totožné. Každé kopí mělo mít kromě těžkého jezdce také jednoho dalšího ozbrojence a tři koně („yedié glewen sol habn zu im eynen gewapenden man und drey pfert“). Za to měli oba dostávat 17 zlatých za každé kopí. Další jeden zlatý pak dostával každý z pánů jakožto organizátor houfu („zu besserung meines soldes“). Vše, co by ve válce vydobyli jako kořist, měli prodat císaři a nikomu jinému, zvláště ne nepříteli. Své zajatce měli právo sami propouštět,

⁴⁴⁸ „als in offenbaren Krige gwonlich ist.“

⁴⁴⁹ RBM, č. 1336, s. 806-809. Listiny už si všimla L. BOBKOVÁ, *České panství*, s. 14. Její rozbor z vojensko-historického hlediska jsem podal v článku STRAKA, Tomáš: *Vojenské zajištění české Horní Falce. Příspěvek k vojensko-historickému studiu doby Karla IV.* in: *Historie a vojenství* 65, 2016/2. Praha 2016, s. 34 – 48.

⁴⁵⁰ AČK č. 1085, 1086.

avšak pokud by do zajetí padli členové jejich houfu, měli se vykoupit sami. Taktéž měli sami nést odpovědnost za své škody.⁴⁵¹

Nápadná je ve všech třech uvedených smlouvách shodná částka 18 zlatých, která se vyplácí za jedno „kopí“ měsíčně. Zřejmě jde o obvyklou cenu. Za stejnou částku totiž najímal roku 1394 vévoda Jan Zhořelecký Otu z Koldic a další české šlechtice, kteří mu sloužili v tažení za osvobození krále Václava IV. ze zajetí.⁴⁵² Kromě měsíčního žoldu byla pánům přislíbena náhrada všech „spravedlivých a obvyklých škod“ („rechtliche und gewonliche schaden“). Každý jízdní kopiník měl k sobě mít jednoho střelce („iglichen spis mit einer gewopenck schutzen“). Zdá se, že jízdní střelci se ve druhé polovině 14. století v rytířském „kopí“ široce prosazovali. Že byli tito vojáci schopní i v bitevní vřavě střílet ze sedla, a k boji tedy nemuseli sesedat, jak se někdy soudilo, dokazuje miniatura ze německého rukopisu Světové kroniky, kterou přikládám v příloze k této práci.⁴⁵³

Jak vidíme, měly smlouvy hornofaleckých vazalů velice podobnou strukturu, jako kontrakt Meinecka ze Schirstädtu. Všechny smlouvy přesně upravují podmínky pro případ zajetí a dělení kořisti. Ve všech se mluví o žoldu („sold“), jehož výše je také totožná. Jediné, co by snad mohlo poněkud odlišit listiny vazalů, jsou formulace „meinem liebn gnedigen herren“ ve vztahu ke Karlovi IV., popřípadě by na jejich podřízenější postavení mohl poukazovat fakt, že jejich podmínky služby jsou o něco horší, než podmínky Meineckovy, který ovšem také přivedl do Karlova vojska podstatně více mužů. Ukazuje se tedy, že ani vazaly české Koruny nebylo možné nutit k vojenské službě za hranicemi země bez příslušné finanční náhrady, jejíž dojednání získávalo formu nanejvýš podobnou žoldněřským kontraktům.

---

⁴⁵¹ „und was ich auch derkripte, derrite und gewinne, das sol mein seyn, und sol das meine vorgennanten herren verkauffen umd sein gelt und nyemand andirs ab er es losen und kauffen wil, so sol ich es ouch in der vynde hande nicht gebn noch verkauffen und was ich auch schaden neme des got nicht gebe den sol ich selb tragen und mein egen[ante] here der keisr und sein erbn sulln von mir meinen gesseln und dyenern dorumb ungemant haben bleiben yenge ouch ich dheine gevangen, die sulln mein lediclichn sein wurde odir ich, meine gesseln und dyener gevangen do got fur sey, die sulln sich selbir ledigen und lozen mit urkund dicz briefs. Versigelt mit meinem anhandengen Insigle. Geben zu Molberg am dinstag nach dem Suntag Cantatz nach Crists geburde dreytzenhundirt jar dornach in dem drey und sybenczigsten jare.“ AČK č. 1085, Národní archiv Archiv České koruny (1158-1935) 1085, in: monasterium.net, URL <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1085/charter>>, navštíveno 10. 7. 2017.

⁴⁵² Národní archiv Archiv České koruny (1158-1935) 1300, in: monasterium.net, URL <<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1300/charter>> navštíveno 10. 7. 2017.

⁴⁵³ Za upozornění děkuji Michalu Kaclovi.

5.3. Účast a role měst

Říšská i česká královská města měla, na rozdíl od šlechticů, povinnost účastnit se tažení i za hranicemi. Činila tak buď přímou účastí měšťanů, nebo přispěním peněžní částkou či jinými službami.⁴⁵⁴ Velmi pozoruhodné jsou v tomto ohledu výsady, které si na Karlovi IV. vymohla krátce před tažením proti Güntherovi ze Schwarzburgu roku 1349 říšská města Worms a Špýr. Tato města na tažení sice přispěla svými ozbrojenci, avšak zároveň si nechala od Karla IV. potvrdit, že veškerá pomoc, kterou mu poskytují proti jeho nepřátelům a odpůrcům je poskytována „pouze z lásky a z přátelství“ a nikoli ze zákonné povinnosti.⁴⁵⁵

Ve štrasburské městské knize se k roku 1360 dochoval zápis rozhodnutí městské rady o vyslání vojenského kontingentu proti hrabatům z Würtemberka, který je zajímavým svědectvím o praktické stránce městského vojenství. Město vystrojilo na svoje náklady 40 těžkých jezdců („gekrönten helmen“), kterým zaplatilo žold, koně, těžkou zbroj s tzv. plátovým kabátcem („platten gantz harnesch“) a varkoče („woffenröcke“), tedy látkovou (případně i koženou) suknicí, která se navlékala přes zbroj a patrně nesla barvy nebo i znak města. V zápisu jsou uvedeny ceny za pořízení všeho potřebného, stanoveny podmínky pro případ škod a ustanoven velitel oddílu, hejtman Reinbolt Spender, který má nést prapor města a jehož mají být všichni poslušní.⁴⁵⁶ K roku 1360 se pro město Štrasburk dokonce dochoval předpis vojenského vybavení, které mají měšťané poskytovat. Každý měšťan, vlastníci městské právo s vojenským závazkem, měl zajistit, a to i když by sám nebyl schopen vojenské služby, kroužkovou zbroj

---

⁴⁵⁴ Aspektům městského vojenství v době Karla IV. se věnoval Matrusz GOLINSKI, *The Individual Participation of the Burghers of Wroclaw in Military Expeditions*. Fasciculi Archaeologiae Historicae 15. Łódź 2002; dále P. KLUČINA, *Vojenské aspekty*, s. 802, GRAVETT Christopher et McBRIDE Angus, *German Medieval Armies 1300 – 1500*, Osprey Military Publishing, London 1996, s. 6-7.

⁴⁵⁵ RI VIII č. 898, podle listiny dochované v opisu v kronice LEHMANN, Christoph. *Chronica Der Freyen Reichs Statt Speyr*, 1612. Dostupný z: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10002937_00007.html

⁴⁵⁶ Pramen je přístupný v přepisu ze 17. století: Jakob WENCKER, *Bericht von den Gleven-Burgern*, in: *Tractatus de pfalburgeris, usburgeris et glevenburgeris*. Strassburg 1698, s. 56. K varkočům Eduard WAGNER – Jan DURDÍK – Zoroslava DROBNÁ. *Kroje*, s. 47. K plátovým kabátcům T. STRAKA, *Vojenské zajištění*, s. 37.

(„Panzer“), kroužkový oboječek („Koller“), prošívanici („Joppe“, přilbu („Haube“, česky šlap), podbíjenou koženou zbroj na ruce („Armleder“) a rukavice.⁴⁵⁷

Z měst Koruny české máme doloženou účast Prahy (1347), Žitavy (1360, 1371, 1373) Budyšínu a Zhořelce (1373) a konečně Vratislavi (1373). Tažení se však jistě určitě účastnila také další města, což potvrzuje kronikář František Pražský.⁴⁵⁸ Hornolužická města přispívala na tažení kromě dodání vojenských kontingentů také převozem obléhacích strojů, které zde byly uskladněny. Žitava kromě toho také dodávala pro potřeby tažení vozy.⁴⁵⁹

Je zajímavé, že ještě žádný historik, pokud jsem si vědom, neupozornil na souvislost vydání tzv. staroměstského vojenského řádu s Karlovým tažením do Braniborska roku 1371. Jsem přesvědčen, že vznik tohoto dokumentu je přímým následkem právě skončeného tažení. Zápis byl totiž vepsán do městské knihy 26. srpna roku 1371, nedlouho po návratu vojska (Karel IV. poprvé vydává listinu datovanou v Praze 1. září⁴⁶⁰). Na souvislost s právě skončeným tažením pak poukazují také formulace textu. Ustanovení přináší nový řád organizace městského vojska pro potřeby výpravy mimo království („herfart auswendig des landes“), které si prý vynucuje častá válečná situace.⁴⁶¹ Jednání rady mělo zřejmě do budoucna vyjasnit podmínky svolávání městské hotovosti, možná s ohledem na nedorozumění, která vznikla v souvislosti s tažením.

Staroměstský řád stanovuje, že v případě výpravy mimo království, mají pokaždé vytáhnout dvě čtvrti, tedy buď Týnská a Linhartská, nebo Mikulášská a Svatohavelská, mezi kterými se mělo rozhodnout losem. Ze čtvrtí, které by takto byly určeny k tažení, mají vytáhnout všichni bez rozdílu osobně a na své náklady. Za to pak budou osvobozeni od dvou následujících berní, které za ně zaplatí příslušníci zbylých dvou čtvrtí, které zůstaly ve městě. Toto osvobození se pak mělo opakovat každý měsíc, po který by měšťané museli zůstat v poli. Kdo z měšťanů by doložil řádnou překážku, která by mu bránila ve výkonu vojenské

---

⁴⁵⁷ LIEBE, Georg *Vermögensstand und Ausrüstung in den Städten des Mittelalters*, in: Zeitschrift für historische Waffenkunde 5. München 1909 – 1911, s. 71. Výklad vojensko-historických pojmů jsem podle pramenů z 60. let 14. století z české Horní Falce podal v článku Tomáš STRAKA, *Vojenské zajištění*, s. 34 – 48.

⁴⁵⁸ BLÁHOVÁ, Marie et al. (ed.). *Kroniky doby Karla IV.*, s. 146.

⁴⁵⁹ *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben*, s. 53-54.

⁴⁶⁰ RI VIII č. 4981.

⁴⁶¹ „[...] Das wir durch ehaftiger not von vnsern gnedigen herren wegen des keyzers vnd kuniges zu Beheim, dy in vnd sein land vnd vns mit herfarten von kriges wegen ofte an trit [...]“ JIREČEK, Hermenegild (ed.) *Codex Juris Bohemici*, sv. II/3. Praha 1889, s. 104-106. K tomu TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy*, sv. II. Praha 1892, s. 371-372.

služby, tomu měla městská rada stanovit podmínky, za kterých za sebe může vyslat náhradníka. Každá ze čtvrtí měla mít v poli svého vlastního hejtmana, z nichž jeden měl být vždy konšel, jeden z obce. Hejtmanům bylo přikázáno měsíčně 50 kop grošů (nejspíše ne jen pro jejich osobu, ale pro čtvrt', kterou vedli do boje, jak poznamenal Václav Vladivoj Tomek). Tuto částku však město hejtmanovi nepřisovalo v případě, že vojenská výprava měla nastat uvnitř zemských hranic. V takové situaci mělo být teprve posléze určeno městskou radou, jaké náklady se proplatí.⁴⁶²

---

⁴⁶² JIREČEK, Hermenegild (ed.) *Codex Juris Bohemici*, sv. II/3. Praha 1889, s. 104-106. K tomu TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy*, sv. II. Praha 1892, s. 371-372.

6. Vojenská strategická koncepce Karla IV.

Co můžeme na základě představených tažení říci o vojenské strategii Karla IV.? Domnívám se, že ve srovnání uvedených konfliktů vystupují do popředí znaky určité Karlovy vojenské strategické koncepce.

Karel IV. byl pragmatik. Chladný kalkulátor, který si velmi dobře uvědomoval všechna rizika, která s sebou nesl vojenský konflikt. Pokud mohl, užíval raději diplomatické nástroje.⁴⁶³ Slova, která vložil Karlovi do úst metský kronikář Jaique Dex (Jacques d'Esch) dobře tuto realitu odrážejí. Podle něj prý císař na námitky proti jeho nedostatečnému využívání vojenské moci v souvislosti s osvobozováním bratra Václava Lucemburského z jülišského zajetí roku 1372 odpověděl: „Mlčte, pošetilci, kdyby došlo k válce, jen koně a jejich vybavení by mě stáli víc než toto a musel bych své rytířstvo ohrozit na životě a vystavit nebezpečí a byl bych možná nedosáhl svého; a takto to šlo dobře a dobře je lepší než příliš dobře, protože rytířstvo se má ohrozit až v nejzazší situaci.“⁴⁶⁴

V případě konfliktu Karel IV. vždy začíná zápas diplomatickou ofenzivou, která má za cíl připravit protivníka o aktuální nebo potenciální spojení. Účinnou diplomacií se snažil Karel IV. vždy zabránit především rozvinutí širší protilucemburské koalice, která by mohla těžit z podpory velkých okolních zeměpanů – uherského krále Ludvíka, polského krále Kazimíra, či rakouského vévody Rudolfa IV. Snaha neutralizovat potenciální nepřátele je zřetelnější, než snaha získávat spojení vlastní. Diplomatická jednání předcházející válečnému tažení sloužila také k potřebnému zajištění týlu, což se Karlovi IV. podařilo roku 1348 při jednání s míšeňským markrabětem Fridrichem a polským králem Kazimírem. Naopak v roce 1371 se projevil nedostatek podobného zajištění, který umožnil vpád uherského vojska na Moravu.

Při samotném průběhu bojových operací se Karlův postup vyznačuje především osobní účastí panovníka v čele vojska. Jak uvedl již Uwe Tresp, Karlova bezprostřední účast na taženích nebyla nutností, avšak Karel IV. se této role ujímal velmi často. Jednak proto, aby vyhověl ideálnímu obrazu panovníka, který osobně trestá pomocí válečných nástrojů své odpůrce, jednak proto, aby si udržel přímou kontrolu nad veškerým děním.⁴⁶⁵

Kronikářské zprávy často zmiňují škody, které páchalo Karlovo vojsko postupující krajinou. Rozsáhlé plenění krajiny bylo součástí postupu zvaného „strategické plenění“, při

---

⁴⁶³ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*, s. 556-560.

⁴⁶⁴ J. FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, *Říšská ceremonie*, s. 114.

⁴⁶⁵ TRESP, Uwe, *Pacis Amator*, s. 306-307.

kterém se útočník pokoušel krutým vypleněním krajiny donutit protivníka k přijetí svých podmínek.⁴⁶⁶ Tento postup Karel zřejmě použil v případě prvního tažení do Braniborska roku 1371, protože z tohoto tažení máme zprávy pouze o dvou dobytých městech (Görzke a Müncheberg), ovšem několik kronikářů zmiňuje těžké škody spáchané na okolním zboží. Není bez zajímavosti, že nejrozsáhlejší popis krutého plenění, které prováděly císařovy vojáci, pochází z pera Karlova dvorního kronikáře Beneše Krabice z Weitmile.⁴⁶⁷ To je však jediné tažení, ze všech výše uvedených, ve kterém by tento strategický postup připadal v úvahu.

Daleko častěji uplatňoval Karel IV. postup, v rámci kterého se snažil rychle a cílevědomě vyhledat samotného politického protivníka, a donutit jej k jednání. Vidíme to už v případě tažení do Tyrolska, kde Karel oblehl přímo hrad Tyrol, ve kterém se nacházela Markéta Maultasch.⁴⁶⁸ Tehdy ovšem nebyl úspěšný a jeho vojsko bylo od hradu odehnáno nepřátelským oddíly Ludvíka Braniborského. Stejně tak byl tento postup využit v tažení do Braniborska roku 1348, kde Karel spolu se spojenci oblehl markraběte Ludvíka ve Frankfurtu. Ani tehdy se ovšem nepodařilo nepřítele přesvědčit k jednání. V dalších taženích však tento postup slavil úspěchy. Günther ze Schwarzburgu byl roku 1349 po krátké šarvátce zatlačen do Eltville, odříznut od ústupové cesty a po několika dnech obléhání donucen k jednání. Při tažení proti hrabatům z Würtemberka zatlačil Karel taktéž oba bratry do jejich sídelního města Schorndorfu, které se po třech dnech obléhání vzdalo. Konečně roku 1373 se Karel IV. pokusil na počátku taktéž oblehnout markraběte Otu ve Frankfurtu, ovšem Otovi se podařilo se z Frankfurtu někdy v průběhu obléhání stáhnout do Berlína a následně do Fürstenwalde. Tam už ovšem úspěšný nebyl a Karel IV. jej po krátkém obléhání donutil k přijetí pro něj nevýhodného smíru. Karlova cílevědomost, se kterou se v téměř všech uvedených taženích snaží pokud možno co nejrychleji obklíčit protivníka a donutit jej k jednání, vynikne například ve srovnání s tažením Jana Lucemburského do Polska roku 1345. Na rozdíl od postupu Karla IV. totiž jeho otec ve sporu s polským králem Kazimírem zaútočil na Krakov záměrně v momentě, kdy se ve městě panovník nenacházel, a bylo tak ponecháno bez ochrany.⁴⁶⁹

---

⁴⁶⁶ KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*, sv. I. Praha: Naše vojsko, 1985, s. 146.

⁴⁶⁷ FRB IV. s. 544, překlad dle BLÁHOVÁ, Marie et al. (ed.). *Kroniky doby Karla IV.*, s. 244.

⁴⁶⁸ *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben*, s. 53.

⁴⁶⁹ Vyplyvá to z líčení Beneše Krabice z Weitmile, BLÁHOVÁ et al. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 207: „Tehdy král Jan s řečenými svými syny, ačkoliv byli znepřáteleni se všemi okolními zeměmi, shromáždili veliké vojsko a táhli proti Krakovu, pálice a vyhlazující do základů země vsi i městečka polského krále. Předvídaje jejich příchod, král Kazimír, jenž se svým a uherským vojskem odešel z města, utíkal se svým vojskem k městu Krakovu a snažil se ochránit jeho hradby proti útoku nepřátel.“

Karlův vojensko-strategický postup se vyznačuje absencí velkých bitev. Tato absence polních krvavých střetnutí je pravděpodobně jedním z důvodů, proč je v historiografii vláda Karla IV. někdy mylně považována za dobu prakticky bez válek a Karel IV. za vojensky slabého panovníka. Je ale nutné si uvědomit, že řádná bitva byla obecně ve vrcholném středověku považována za krajní, takřka radikální způsob řešení konfliktu.⁴⁷⁰ Je nutné zdůraznit, že sám Jan Lucemburský, považovaný ve své době za velkého bojovníka, se ve skutečnosti zúčastnil za celý svůj život pouze dvou bitev – bitvy u Mühldorfu roku 1322 a u Kresčaku (1346).⁴⁷¹ Karel IV. se sice po bitvě u San Falice (1332) a po bitvě u Krasčaku již žádné „velké bitvy“ nezúčastnil, ale to rozhodně neznamená, že by nebojoval. Je důležité si uvědomit, že středověká válka se vyznačovala především sérií obléhání, provázených výpady a pustošením krajiny. Na každou středověkou bitvu připadaly stovky obléhání.⁴⁷² Bitvu navíc lze svést pouze v případě, že ji obě strany přijmou. Tedy, že jedna ze stran neustoupí před nepřátelským vojskem do opevněného bodu. Právě takový ústup nepřítele se však v případě zkoumaných Karlových tažení několikrát opakoval.

Nejblíže polní bitvě byla zřejmě situace v květnu roku 1349, kdy se Güntherovo vojsko shromáždilo na břehu Rýna a druhý den dospěl na protilehlý břeh se svým vojskem také Karel IV. Güntherův následný ústup a zaujetí defensivního postavení v Eltville však bitvu znemožnilo. Podobně ustupovalo početně slabší vojsko Ludvíka Braniborského roku 1348 do Frankfurtu a také hrabata z Würtemberka se, v zřejmé početní nevýhodě, uzavřela ve svém sídelním městě. I markrabě Ota omezil své aktivity ve válce o Braniborsko prakticky pouze na obranu svých měst před Karlovým vojskem. Je nasnadě, že Karel IV. ani kdyby chtěl, nemohl vést bitvy v situaci, kdy zřejmá početní nevýhoda nutila jeho protivníky polní střet nepřijímat.

Že absence bitev je zapříčiněna taktickými okolnostmi, a ne malým rozsahem válečných operací, o tom může svědčit srovnání počtu vojáků účastnících se tažení Karla IV. a jeho předchůdce, císaře Ludvíka. V poslední velké bitvě, která se odehrála na území říše, v bitvě u Mühldorfu, čítalo vojsko Ludvíka Bavora podle zbraslavské kroniky 1800 jezdců.⁴⁷³ Karel IV. operoval, jak jsme viděli, ve válce proti hrabatům z Würtemberka a poté proti Otovi Braniborskému se srovnatelným počtem 2000 jezdců.

---

⁴⁷⁰ KLUČINA, Petr. *Vojenské aspekty*, s. 799

⁴⁷¹ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny země Koruny české*, sv. IV.a., 210-212.

⁴⁷² CONTAMINE, Philippe. *Válka ve středověku*, s. 125, BRADBURY, Jim. *The Medieval Siege*. Suffolk, St. Adburry Press, 1992, s. xiii.

⁴⁷³ FIALA, Zdeněk et al. (edd.). *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976, s. 334.

Závěr

V předložené práci jsem se snažil s pomocí pramenů odhalit a vysvětlit postupy, které vedly k řešení tří velkých ozbrojených konfliktů Karla IV. na území Svaté říše římské.

Boj o vládu nad územím Svaté říše je nutné vnímat jako rozsáhlý diplomaticko-vojenský konflikt, který probíhal de facto od okamžiku zvolení Karla IV. římským protikrálem 11. července 1346 v Rhenes. Strategická situace přitom byla na počátku novému králi velmi nepříznivá. Kromě podpory jeho volitelů dosáhl Karel IV. roku 1347 pouze poměrně vágního příslibu neutrality rakouského vévody Albrechta II. Habsburského. Karlovo tažení do Tyrolska a pokus o vojenskou akvizici tohoto hrabství je nutno vnímat především v kontextu dlouhodobého zápasu o hrabství, který ožil na jaře roku 1347 a proměnil se v počínající válku. V Tyrolsku se Karel IV. snažil využít nepřítomnosti císařova syna a pána Tyrol Ludvíka Braniborského. Vojenský zásah v Tyrolsku a Tridentsku byl však neúspěšný a Karel IV. následně, po upevnění pozice v českém království mimo jiné královskou korunovaci, aktivoval vojenskou sílu zemí české Koruny se záměrem utkat se se sesazeným, nicméně dále vládnoucím císařem Ludvíkem Bavořem. Z retrospektivního historického pohledu nemělo toto tažení velký význam kvůli náhlé smrti Karlova protivníka. Vědomí toho, že ke střetu nakonec nedošlo, by nám však nemělo bránit docenit význam a rozsah tažení, ani Karlovy ochoty osobně se postavit do čela vojska a riskovat tak porážku, zajetí, ne-li přímo vlastní život, ve střetnutí s nejmocnějším sokem.

Smrt císaře Ludvíka Bavora ovšem neznamenal ukončení bojů o uznání Karla v říši. Vojenské tažení roku 1347 pokračovalo přes Řezno až k hrozbě učiněné městu Norimberku. Konflikt mezi straníky Karla IV. a příznivci Wittelsbachů pak dále probíhal ve Švábsku a v Porýní. Po ztroskotání jednání v Pasově v červenci roku 1348 se Karel IV. rozhodl využít úskoku založeného na „návratu“ falešného braniborského markraběte Waldemara k opodstatnění vojenského tažení do Braniborska, které ovládal syn zesnulého císaře Ludvík Braniborský. Ve spojení s magdeburským arcibiskupem Otou a s pomořanskými vévody (a díky úspěšné neutralizaci míšeňských Wettinů), připravil falešný Waldemar Ludvíka vojenskou silou o většinu markrabství. Do boje zasáhl také Karel IV., který přivedl české vojsko k branám Frankfurtu nad Odrou. Ludvíkovi Braniborskému i se však podařilo, i přes nápor několika útoků, strategický Frankfurt ubránit až do začátku zimy. Královo vojsko tak bylo nuceno se stáhnout, ovšem vláda Ludvíka v Braniborsku zůstala ohrožena falešným Waldemarem ještě několik dalších let.. Diplomatickým úspěchem pak bylo obnovení přátelské smlouvy s polským králem Kazimírem. Tažení do Braniborska je nutno vnímat jako součást širší války

s Wittelsbachy o kontrolu nad říší. Snaha o expanzi českého státu severním směrem se zde pak uplatnila v pokusu o získání Dolní Lužice od falešného markraběte.

Poslední dějství války nastalo po zvolení protikrále Günthera ze Schwarzburgu. Karel IV. proti němu vojensky zakročil po zajištění Mohuče a po sesazení jeho spojence, arcibiskupa Jindřicha II. z Virneburku na říšském sněmu ve Špýru. Důležitým diplomatickým průlomem do wittelsbašského tábora byl Karlův sňatek s Annou, dcerou falckraběte Rudolfa II. Absence českých oddílů v tomto boji a rychlost s jakou k němu došlo, naznačuje, že střetnutí bylo výsledkem spíše okamžitého Karlova rozhodnutí využít příznivou situaci. Součástí tohoto předpokladu je pravděpodobná vojenská převaha na straně Karla IV., a to v rozporu s výkladem narativních pramenů (kronika Beneše Krabice z Weitmile). V nastalém střetnutí u Eltville, Karel IV. vojenskou převahu uplatnil a po krátké šarvátce zatlačil nepřítele za městské hradby arcibiskupské rezidence Jindřicha II. Obležené město, odříznuté od možnosti ústupu, se o několik dní později vzdalo. Sám Karel IV., a ve shodě s ním i kronikář Beneš Krabice, interpretovali tuto událost jako vojenské zatlačení nepřítele, který byl donucen přijmout Karlovy podmínky. Říšské prameny, ačkoli zcela nepopírají Karlovy vojenské úspěchy, mluví především o vlivu Güntherovy nemoci, na kterou později zemřel (nezřídka zmiňují také podezření na otravu) a o zprostředkující roli Ludvíka Braniborského. Faktem je, že Karlovo vítězství bylo vykoupeno de facto zradou momentálních spojenců (falešného Waldemara a mohučského arcibiskupa Gerlacha Nassavského) a roztržkou s papežem Klimentem VI. Úspěšné jednání však zajistilo Karlovi IV. úplnou vládu nad Svatou říší a otevřelo cestu k následné korunovaci v Cáchách a dohodám v Budyšině v únoru roku 1350.

Vzhledem k okolnostem, za kterých probíhal boj Karla IV. s Wittelsbachy o říši je nutno konstatovat, že výsledek tohoto zápasu spočíval nejen na diplomatických, ale také na vojenských akcích Karla IV. Po počátečním neúspěchu v Tyrolsku se mu podařilo politicky i vojensky rozvrátit braniborské markrabství a následnou agresivní vojenskou akci u Mohuče donutit protivníka v těžké defensivě přijmout ukončení boje o říšský trůn. Bez úspěšného vojenského nátlaku, včetně skutečně proběhnuvšího boje, si tento výsledek nelze představit. Je tak rozhodně nutné odmítnout tezi Ferdinanda Seibta, že Karel IV. dosáhl trůnu, „aniž by musel tasit meč“.⁴⁷⁴

Rázné vystupování pak otvíralo Karlovi IV. cestu k římské jízdě, již ale z mnoha dalších důvodů, včetně osobních, mohl nastoupit až v září roku 1354.

V roce 1360 se Karel IV. střetl se svým ctižádostivým zetěm, vévodou Rudolfem IV.

---

⁴⁷⁴ SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, s. 154.

Habsburským. Karel IV., tehdy již římský císař, se rozhodl řešit spor vojenským zákrokem proti Rudolfovým spojencům v říši, hrabatům z Würtemberka. Císař využil sporu hrabat se švábskými městy a po diplomatickém zajištění neutrality uherského krále Ludvíka, potenciálního mocného člena protilucemburské koalice s Habsburky, na hrabata zaútočil jako na rušitele zemského míru. Vojenské tažení vedl Karel IV. se značnou přesilou a rychle se mu podařilo získat několik měst a hradů würtemberských bratrů, kteří neměli vojenskou sílu na to postavit se císaři v poli. Zvláště, když je prakticky nijak nepodpořil jejich spojenec, Rudolf Habsburský. Hrabata byla zatlačena do města Schorndorfu a třetího dne obléhání se vydala císaři na milost. Tím byl poražen i vévoda Rudolf, který byl donucen vzdát se svých neoprávněně užívaných titulů a insignií. Krátká válka ukázala ochotu Karla IV. prosadit svou autoritu nad říšskými velmoži i silou zbraní, byť šlo spíše o demonstraci (především české) síly, efektně zakončené slavnými křtinami královice Václava. Karel IV. se po skončení tažení ocitl na vrcholu svého života, politického i osobního..

Největším konfliktem, který Karel IV. za své vlády v rámci říše vedl, byla válka o Braniborské markrabství v letech 1371 – 1373. První tažení začalo s ukončením smlouveného císařova správcovství v Braniborsku roku 1371 a se zdá být z vojenského hlediska ze strany Karla IV. pouze jako jakési „zkušební,“ se snahou zjistit jaké jsou možnosti obrany markraběte Oty Braniborského z rodu Wittelsbachů a jaké je jeho vůle o markrabství bojovat. Činnost Karlova vojska v tomto tažení spočívala spíše v rozsáhlém plenění kraje. Ota naopak úspěšně odrazil útoky meklenburských a pomořanských vévodů a vybojoval příměří i s císařem.

Následné období přerušení bojových akcí dokázal Karel IV. využít k uplatnění své politické a diplomatické převahy. Zatímco Ota spojence ztrácel, císař je získával. Jako zcela zásadní byla Karlova úspěšná izolace Wittelsbachů od jejich nejmocnějšího spojence – uherského krále Ludvíka, který byl nucen po smrti Karlova velkého oponenta, polského krále Kazimíra III., soustředit síly na své polské nástupnictví, a zároveň bránit uherskou jižní hranici před expandujícími Turky.

Ve druhém tažení roku 1373 již Karel IV., podpořen příslibem Ludvíka Uherského o sňatkové alianci Karlova syna Zikmunda s jeho dcerou Marií Uherskou, hodlal využít všechny své síly k dosažení konečného cíle. Tím bylo dědičné a nezpochybnitelné získání Braniborska pro Lucemburský rod. Aktivita císařských vojsk byla v průběhu druhého tažení o poznání větší. O vážnosti situace svědčí příkazy ke zhotovení obléhacích strojů v Horní Lužici, které zřejmě posloužily k dobytí několika markraběcích měst. Dobyť byl mimo jiné také Frankfurt nad Odrou, který Karlovi IV. vzdoroval v roce 1348. Ota Braniborský byl těžce vojensky zatlačen a po několika dnech se císaři vzdal v obleženém městě Fürstenwalde. Následný Otův odprodej

Braniborska je tak nutno, vnímat především jako výsledek tohoto vojenského nátlaku.

Srovnání průběhu a charakteru tří vojenských konfliktů Karla IV. na území Svaté říše římské dává prostor k opatrnému vyslovení obecnějších závěrů o povaze využití vojenské moci Karlem IV. Sledování struktury a organizace Karlova vojska přineslo některé ne zcela očekávané poznatky. Potvrdil se předpoklad, že Karel IV. opíral svou sílu především o země Koruny české. Šlo přitom nejen o využití finančního potenciálu, který tato rodová doména Karlovi nabízela, ale také o osobní nasazení českých a moravských šlechticů, slezských knížat a českých a lužických měšťanů v boji. Převaha českých účastníků ve vojsku Karla IV. je dobře patrná nejen z narativních pramenů, ale potvrzuje ji také prosopografická analýza pramenů diplomatických, samozřejmě s vědomím nedostatečnosti těchto pramenů pro odvážná zobecnění. Jistá, blíže nespecifikovaná, česká síla doprovázela Karla IV. zřejmě už na tažení do Tyrolska. Velké české vojsko sebral Karel IV. na tažení proti Ludvíkovi Bavorovi v roce 1347 i proti jeho synovi Ludvíkovi Braniborskému o rok později. České vojsko tvořilo většinu císařových sil v tažení proti Württemberským hrabatům roku 1360, i proti Otovi Braniborskému v letech 1371-1373. V tomto kontextu vyniká výjimečnost tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu roku 1349, kde tvořila vojska Karla IV. především švábská a porýnská města. Neméně důležité je v této souvislosti zmínit také Karlovu roli vrchního velitele, které se panovník osobně ujímal a ve všech třech zmíněných konfliktech stál v čele vojska. Zřetelně vystupuje také velitelská role pražského purkrabího, který byl přítomen u většiny tažení. Z konkrétních velitelů vyniká dlouholetý mistr komory Zbyněk Zajíc z Házmburka, který byl Karlovým vojenským velitelem již roku 1337 v Tyrolsku, účastnil se všech tažení v říši, a zemřel v průběhu druhé římské jízdy roku 1368.

Podle zvyku, zlistiněného v tzv. inauguračních diplomech Jana Lucemburského a potvrzeného Karlem IV., se čeští šlechtici účastnili tažení mimo hranice království na panovníkovy náklady. Nápadná je v pramenech hojná účast českých královských leníků. Ani lenní vztah však nebránil Jindřichovi z Wildenfelsu a Hansovi z Waldau, českým korunním leníkům v Horní Falci, nechat se najmout panovníkem za velmi podobných podmínek, za jakých do služby vstupovali ozbrojenci bez momentální vazby na panovníka, které můžeme označit jako žoldnéře. Dokonce i za stejnou výši žoldu („sold“).

V případě tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu roku 1349 a druhého tažení do Braniborska roku 1373 se v listinném materiálu Karlovy kanceláře objevuje zvýšené množství krátkodobých žoldnéřských kontraktů. V průběhu vlády Karla IV. lze dobře pozorovat vývojovou tendenci v podobě těchto smluv. Na místo původního počítání těžkých („helme“) a polotěžkých („bepanzerte“) jezdců ve 40. letech, se v 70. letech 14. století pracuje s novou

jednotkou zvanou „kopí“. Tuto jednotku tvoří vždy jeden těžkooděný jezdec a jeden polotěžký jezdec nebo jízdní střelec a tři koně. Výjimečnými prameny přibližujícími podmínky, za kterých probíhala ve druhé polovině 14. století služba námezdných ozbojenců v Karlově vojsku, jsou kontrakty Meinecka ze Schierstädtu, Jindřicha z Wildenfelsu a Hanuše z Waldau, přesně specifikující podmínky týkající se zajatců, kořisti a náhrady vzniklých škod.

Velký podíl na tažení měla také královská města, která měla povinnost dodat určité množství ozbrojenců či vozů. Města také dodávala obléhací stroje. Hojná účast říšských měst je patrná především v tažení proti Güntherovi ze Schwarzburgu roku 1349.

Vyšlo najevo, že potřeba vzniku pražského vojenského řádu, který byl vytvořen 26. srpna roku 1371 a který upravoval organizaci městského vojska pro potřeby tažení mimo zemi, souvisí právě s expedicí Karla IV. do Braniborska v létě téhož roku.

Komplexní zhodnocení přístupu Karla IV. k využití vojenské moci během jeho vlády, včetně jeho proměn, bude vyžadovat ještě další bádání. Ve zkoumaných taženích však již zřetelně vystupují kontury jakéhosi Karlova vojensko-strategické koncepce při řešení konfliktů. V ní se jeví ochota Karla IV. užívat k řešení konfliktů ozbrojenou sílu větší, než jak ji dosavadní historiografie prezentuje.

První místo v této strategii zaujímá snaha účinnou diplomacií připravit protivníka o skutečné či potenciální spojence, která je dokonce zřetelnější, než snaha získat spojence vlastní. Při samotném průběhu bojových operací se pak Karlův postup vyznačuje snahou osobně vyhledat protivníka a pokusit se jej zatlačit, což většinou končí ústupem nepřítele do nějakého opěrného bodu. Toto místo se pak Karel IV. snaží oblehnout takovým způsobem, aby zbavil soupeře všech východisek a donutil ho přijmout jednání, popřípadě přímo Karel IV. nabízené podmínky smíru.

Tento postup je zřetelný už v případě Tyrolského tažení roku 1347, při němž Karel IV. neúspěšně oblehl Markétu Maultasch Pyskatou Tyrol. Znovu byl užit v případě obléhání braniborského markraběte Ludvíka V. ve Frankfurtu nad Odrou, ovšem opět bez kýženého efektu. Při následujících obléháních už se však Karlovi IV. dařilo podstatně lépe – roku 1349 donutil v obleženém Eltville k jednání Günthera ze Schwarzburgu, roku 1360 v Schorndorfu bratry z Württemberka a roku 1373, po počátečním neúspěchu ve Frankfurtu, donutil k nevýhodnému smíru braniborského markraběte Otu.

Načrtnutá Karlova vojensko-strategická koncepce se vyznačuje absencí velkých bitev. Bitva byla obecně ve vrcholném středověku považována za krajní způsob řešení konfliktu. Absence bitev je jedním z hlavních důvodů, proč bývá v historiografii vláda Karla IV. mylně považována za dobu prakticky bez válek a Karel IV. za vojensky slabého panovníka. Je však

nutné si uvědomit, že velká polní bitva byla ve vrcholném středověku, na rozdíl od obléhání hradů a měst, obecně velmi řídkým jevem. Pro její uskutečnění navíc bylo třeba vhodných podmínek, za kterých obě strany přijmuly (neby byly přinuceny přijmout) bitvu jako řešení konfliktu. Ve sledovaných taženích však Karel IV., díky moci českého království i díky úspěšné diplomacii, obvykle disponoval početnější vojenskou silou, čímž zaháněl soupeře do defensivy.

Karel IV. jistě nebyl válečnický král, ovšem nebyl ani pacifista. Jeho přístup k využití vojenské moci byl především pragmatický. Neužíval jí, pokud měl možnost dosáhnout svého cíle diplomatickými prostředky, což s sebou většinou neslo mnohem menší riziko a často i nižší náklady. Ve své politice však uměl Karel IV. vojenskou moc využít a využíval ji k prosazování svých cílů s úspěchem vedle diplomatických snah. Co však spojuje všechny vojenské operace Karla IV. je snaha po konfliktu dosáhnout kompromisu a smíru, a to pokud možno co nejtrvalejšího charakteru. Právě tato snaha dělá z Karla IV. skutečně mírového panovníka. Jde přitom jistě alespoň částečně o touhu naplnit dobový ideál „knížete míru“. Důležitější je však snaha dosáhnout výhodné, právně nezpochybnitelné a trvalé dohody, která by zamezila budoucím válkám a konfliktům. Dosažení takové dohody je však jen stěží možné bez předchozí jasné demonstrace bojové síly, neboť platilo a platí, že „*si vis pacem, para bellum!*“

Prameny a literatura

Zkratky

AČK – Archiv české Koruny

CJB – Codex juris Bohemici

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CDA – Codex diplomaticus Anhaltinus

CDBR – Codex diplomaticus Brandenburgensis

MGH – Monumenta Germaniae Historica

FRB – Fontes Rerum Bohemicarum

FRG – Fontes Rerum Germanicarum

Script. rer. Germ. – Scriptores rerum germanicarum

Prameny

Archiv České koruny (1158-1935) [online]. Monasterium.net. Dostupné z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/ACK/fond>, AČK 1084, AČK 1085; AČK 1300.

Regesta Imperii. RI VIII Karl IV. (1346-1378) [online] Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz. Dostupné z: <http://www.regesta-imperii.de/regesten/8-0-0-karl-iv.html>

BLÁHOVÁ, Marie et al. (ed.). *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987.

BERÁNKOVÁ, Věra, ČUMLIVSKI, Denko (ed.). *Archivum Coronae regni Bohemiae: editio diplomatum phototypica*, sv. IV/5, 6. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 2006. ISBN 80-86712-38-9.

BÖHMER, Johann Friedrich. *Regesta Imperii*, sv. VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346 – 1378. Innsbruck: Verlag der Wagnerischen Universitäts-Buchhandlung, 1877. Dostupný z: http://regesta-imperii.digitale-sammlungen.de/seite/ri08_hub1877_0003

BRANDL, Vincenz (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, sv. X. Brünn: Verlag des Mährischen Landes-Ausschusses, 1878. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=3&bookid=83>

BRANDL, Vincent (ed.) *Libri citationum et sententiarum*, sv. I. Brno, 1872.

EMLER, Josef (ed.). *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*. In: *Fontes Rerum Bohemicarum*, sv. IV. Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1884, s. 347 – 548. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=177>

EMLER, Josef (ed.). *Kronika Františka pražského*. In: *Fontes Rerum Bohemicarum*, sv. IV. Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1884, s. 347 – 457. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=177>

ERBEN, Karel Jaromír (ed.). *Tomáše ze Štítného Knížky šestery o obecných věcech křesťanských*. Praha: Univerzita Karlova, 1852. Dostupný z: http://books.google.cz/books?id=R9sGAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

FRONING, Richard (ed.) *Frankfurter Chroniken und annalistische Aufzeichnungen des Mittelalters*. Frankfurt am Main, 1884, s. 85-93.

FIALA, Zdeněk et al. (edd.). *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976.

GROTEFEND, Hermann (ed.). *Mecklenburgisches Urkundenbuch*, sv. XVIII. Schwerin: K. F. Köhler, 1897. Dostupný online: <https://archive.org/details/mecklenburgisch03altegoog>

GRANDAUR, Georg (ed.) *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*. Leipzig: Verlag der Deutschen buchhandlung, 1899.

GRANDAUR, Georg (ed.) *Kaiser- und Papstgeschichte von Heinrich dem Tauben (früher Heinrich von Rebdorf), in Geschreibung*. Leipzig, 1883.

HEINEMAN, Otto von (ed.). *Codex diplomaticus Anhaltinus*. sv. IV. Dessau: Emil Barth 1879. Dostupný z: http://de.wikisource.org/wiki/Codex_diplomaticus_Anhaltinus/Band_4

HAUPT, Joachim et al. (ed.). *Jahrbücher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben und einiger seiner Amtsnachfolger*. In: *Scriptores Rerum Lusaticarum*. Görlitz: 1839, s. 1 – 104. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=16&bookid=415&page=1>

HEGEL, Karl (ed.). *Chronicon Moguntinum 1347-1406*. In: *Chroniken der deutschen Städte*, sv. XVIII. Die Chroniken der mittelhheinischen Städte. Mainz, sv. II. Leipzig: S. Hirzel, 1882, s. 131 – 250. Dostupný z: <https://archive.org/details/diechronikenderm02bayeuoft>

HEGEL, Karl (ed.). *Chronik von 1368-1406 mit Fortsetzung bis 1447*. In: *Chroniken der deutschen Städte*, sv. IV. Chroniken der schwäbischen Städte. Augsburg, sv. I. Leipzig: S. Hirzel, 1865, s. 3 – 128. Dostupný z: <https://archive.org/details/diechronikender02rothgoog>

HUBER, Alfons (edd.) *Heinricus de Diessenhoven und andere geschichtquellen Deutschlands*, FRG IV. Stuttgart 1868.

JANICKE, Karl (ed.). *Magdeburger Schöppenchronik*. In: *Chroniken der deutschen Städte*, sv. XI. Die Chroniken der niedersächsischen Städte. Magdeburg, sv. I. Leipzig: S. Hirzel, 1869, s. 1 – 421. Dostupný z:

<https://archive.org/stream/diechronikender00dittgoog#page/n6/mode/2up>

JIREČEK, Hermenegild (ed.). *Codex juris Bohemici*, sv. II/1. Pragae-Lipsiae: 1896. Dostupný z: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=25&bookid=267&page=1>

LEHMANN, Christoph. *Chronica Der Freyen Reichs Statt Speyr*,. 1612. Dostupný z: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10002937_00007.html

LEIDINGER, Gerhard, *Bayerische Chroniken des 14. Jahrhunderts (Chronicae Bavaricae saec. XIV)*, MGH Script. rer. Germ., 19, 1918, s. 151-175.

MENDL, Bedřich et LINHARTOVÁ, Marie (edd), Marie. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, sv. VII/3 Praha 1958.

PETRŮ, Eduard (ed.) *Ezopovy bajky / Katonova dvojverší / Rada otce synovi*. Praha: Atlantis, 1999

RIEDEL, Friedrich Adolph (ed.). *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, sv. I – XLI. Berlin: F. H. Morin, 1838–1869. Dostupný z: http://de.wikisource.org/wiki/Adolph_Friedrich_Johann_Riedel

SCHUM, Wilhelm (ed.). *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in Folio*, sv. XIV, Hannover: Impensis bibliopoli Hahniani, 1883, s. 361 – 486. Dostupné z: http://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000891_00003.html

SPĚVÁČEK, Jiří (ed). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, sv. V/2. Praha 1958

WATTENBACH, Wilhelm (ed.), *Annales Matseenses*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in Folio*, sv. IX. Hannover: Impensis bibliopoli Hahniani, 1851, s. 823 – 837.
Dostupný z: http://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000841_00001.html

ZEUMER, Karl et, SALMON Richard (edd.), *Monumenta Germaniae Historica. Legum sectio IV. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum inde ab a. MCCCXLV usque ad a. MCCCXLVIII* (1345-1348). Hannover (1910 - 1926). Dostupný z: <https://archive.org/details/monumentagermani08geseuoft>

Literatura

BLÁHOVÁ, Marie. *Pražský hrad 2. října 1373. Ceremoniál předání braniborského markrabství českému králi v soudobých českých zprávách*. In: *Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*. Praha: Argo, 2004, s. 131 – 140. ISBN: 80-7203-605-X.

BLÁHOVÁ, Marie, MAŠEK, Richard (ed). *Karel IV., státnické dílo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9, s. 293.

BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.a. Praha-Litomyšl: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-501-4

BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IV.b. Praha-Litomyšl: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-551-0.

BOBKOVÁ, Lenka. *Markrabství Braniborské v rukou Lucemburků*. In: BOBKOVÁ, L., KONVIČNÁ, J., eds. *Korunní země v dějinách českého státu*. II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14. - 16. století. Praha: Albis International, FFUK, 2005, s. 159 – 190.

BOBKOVÁ, Lenka. *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1993. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophia et historica. Studia historica – Monographiae 1. ISBN 80-7044-067-8.

BRADBURY, Jim. *The Medieval Siege*. Suffolk, St. Adburry Press, 1992.

CONTAMINE, Philippe. *Válka ve středověku*. Praha: Argo, 2004.

ELBEL, Petr. *Petr Jelito, dvořan a diplomat Karla IV.* In: *Studia historica Brunensia*, roč. 50, č. C48. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická Fakulta, 2001, s. 67 – 87. ISSN 0231-7710, s. 69. Dostupný z:
http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/102003/C_Historica_48-2001-1_5.pdf?sequence=1

FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana. *Říšská ceremonie smíření 1372 podle Jeana Froissarta: pojetí míru ve Svaté říši římské za vlády Karla IV.* In: *Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, Medievalia Historica Bohemica 12, 2009, Supplementum 3, Praha: Historický ústav AVČR, 2009 s. 105 – 127, ISBN: 978-80-7286-153-8.

FIALA, Zdeněk. *Předhusitské Čechy (1310 – 1319)*. Praha: Svoboda, 1968.

GOLIŃSKI, Mateusz, ŻERELIK Rościslav, *Czeskie przygotowania do wojny z Polska w 1370 r. W świetle nieznanego źródła śląskiego*, in: *Studia i materiały do Historii Wojskowości*, roč. 35, Białystok: Muzeum Wojska. Ośrodek Badań Historii Wojskowej, 1993, s. 3 – 17. ISSN: 0562-2786.

GRAVETT, Christopher., McBRIDE, Angus. *German Medieval Armies 1300 – 1500*, London: Osprey military publishing, 1996. ISBN 0-85045-614-2.

HELWING, Ernst. *Geschichte des brandenburgischen Staats*. sv. I, Zweite Abteilung. Die Geschichte der Mark Brandenburg von Tode des Markgrafen Waldemar bis zum Regierungsantritte des Kurfürsten Georg Wilhelm. Lemgo: Meyersche Hof-Buchhandlung, 1834.

HEROUTOVÁ, Kateřina. *Páni ze Šumburka. Historie rodu v království českém*. Diplomová práce. Ústav českých dějin, Filozofická fakulta univerzity Karlovy v Praze. Praha, 2009.

HOLÁ, Mlada. *Vratislavští hejtmané. Reprezentanti královského majestátu prvních Lucembursků na českém trůně (1355 – 1378)*. In: *Lesk královského majestátu ve středověku* s. 161 – 175. Praha, Litomyšl: Paseka 2005. ISBN 80-7185-773-4.

HOLTZE, Friedrich. *Geschichte der Befestigung von Berlin*. In: *Schriften des Vereins für die Geschichte der Stadt Berlin*, X, Berlin: 1874, s. 3–24.

HORÁKOVÁ, Ivana. *Vartenberkové, Nástin dějin panského rodu v době předhusitské*. Praha 1974. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická Fakulta, Ústav českých dějin.

CHALOUPECKÝ, Václav. *Inaugurační diplomy krále Jana z roku 1310 a 1311*, in: Český časopis historický 50 Praha, 1949

IWAŃCZAK, Wojciech. *Po stopách rytířských příběhů*. Rytířský ideál v českém písemnictví 14. století. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-338-7.

JIRSÍK, Tobiáš. Česká větev rodů pánů z Koldic na dvoře Lucemburků. Bakalářská práce. Ústav českých dějin, Filozofická fakulta univerzity Karlovy v Praze. Praha, 2015.

KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. I. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-695-1.

KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355 – 1378)*, sv. II. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-760-5.

KLUČINA, Petr et al. *Vojenské dějiny Československa*, sv. I. Praha: Naše vojsko, 1985.

KLUČINA, Petr. *Vojenské aspekty doby Jana Lucemburského*. Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského. Ostrava, 2011, s. 793-805.

KLÖDEN, Karl von. *Diplomatische Geschichte des für falsch erklärten Markgrafen von Brandenburg, vom Jahre 1345–1356. Unmittelbar nach Quellen dargestellt*. Berlin, 1845.

LAŠŤOVKA, Marek. *Křivoklátská léna*, s. 60. K tématu dále zejména František KAVKA, *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních přemyslovců a za Jana Lucemburského*. Český časopis historický 88/3. Praha 1990

LEBE, Reinhard. *Ein Königreich als Mitgift. Heiratspolitik in der Geschichte*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2000. ISBN 978-3421050830, s. 101.

LOSERTH, Johann (ed.). *Beiträge zur Geschichte der Erwerbung der Mark Brandenburg durch Karl IV.* In: *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, roč. 16, Prag: 1878, s. 165 – 187.

LINDNER, Theodor. *Karl IV. und die Wittelbacher*, in: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, sv. XII. Innsbruck: Verlag der Wagnerischen

Universitäts-Buchhandlung, 1891, s. 64 – 100. Dostupný z:

<https://archive.org/details/mitteilungendesil2univuoft>

LIEBE, Georg *Vermögensstand und Ausrüstung in den Städten des Mittelalters*, in: Zeitschrift für historische Waffenkunde 5. München 1909 – 1911

NADOLSKI, Andrzej et al., *Polska technika wojskowa do 1500 roku*. Warszawa: Polska akademia nauk, 1994.

NOVOTNÝ-KOLENSKÝ, Vojtěch. *Tvrz provod*. In: *Výběr z prací členů historického kroužku při jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. Roč. 8. č. 1-4. s. 132 - 148. České budějovice: Jihočeské muzeum, 1971.

PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Faksimile vydání B. Kočího z roku 1907. Praha: Erika, 1998. ISBN 80-7106-265-0.

PALACKÝ, František *Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf Böhmisches Geschichte Nebst Beilagen*. Praha, 1842, č. 159, s. 357.

PRIETZEL, Malte. *Kriegführung im Mittelalter. Handlungen, Erinnerungen, Bedeutungen*. Krieg in der Geschichte 32. Paderborn, München, Wien, Zürich, 2006.

RIEDEL, Friedrich Adolph. *Die Erwerbung der Mark Brandenburg durch das Luxemburgsche Haus*. Berlin: G. Gropius, 1840.

RIEDEL, Friedrich Adolph. *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Chronologisches Register zu sämtlichen Bänden*, sv. I. Berlin: G. Reimer, 1867. Dostupný z:
http://books.google.cz/books?id=kLgRIYn3wWMC&redir_esc=y

RIEDEL, Friedrich Adolph. *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Chronologisches Register zu sämtlichen Bänden*, sv. II. Berlin: G. Reimer, 1868. Dostupný z:
http://books.google.cz/books?id=TdExEZAYIOWC&redir_esc=y

SEIBT, Ferdinand. *Karel IV. Císař v Evropě (1346 – 1378)*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-265-0.

SEWARD, Desmond. *Henry V as Warlord*. London: Sidgwick and Jackson, 1987. ISBN 978-1909609099.

SCHOLZ, Paul. *Die Erwerbung der Mark Brandenburg durch Karl IV*. Breslau: Josef Max & Co., 1874.

SCHULZE, Hans Kurt. *Karl als Landesherr der Mark Brandenburg*. In: *Jahrbuch für die Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands*, roč. 27, Tübingen: Niemeyer, 1978, s. 138 – 168, ISSN 0075-2614.

STÄLIN, Christoph Friedrich *Wirtembergische Geschichte*, sv. III, Stuttgart: Otto verlag, 1856.

STEINHERZ, Samuel. *Die Beziehungen Ludwigs I. von Ungarn zu Karl IV. II. Die Jahre 1358 – 1378*, in: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, sv. IX. Innsbruck: Verlag der Wagnerischen Universitäts-Buchhandlung, 1888, s. 529 – 637.

SCHULTZE, Johannes. *Die Mark Brandenburg*, sv. II. Die Mark Unter Herrschaft der Wittelsbacher und Luxemburger (1319-1415). In: SCHULTZE, Johannes. *Die Mark Brandenburg*. 3. vydání. Berlin: Duncker & Humblot, 2004. ISBN: 3-428-11438-8.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316 – 1378)*. Praha: Svoboda, 1979.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Úloha braniborských měst v politické koncepci Karla IV*. In: Pocta Josefu Petráňovi. *Práce historického ústavu ČAV, řada C – Miscellanea*, sv. IV. Praha: Historický ústav ČSAV, 1991, s. 37 – 54. ISBN 80-85268-05-1.

SPIEKER, Wilhelm Christian. *Geschichte der Stadt Frankfurt an der Oder*. Erster Theil. Von der Gründung der Stadt bis zum Königthum der Hohenzollern. Frankfurt an der Oder: Gustav Harnecker & Comp., 1853.

ŠTĚPÁN, Václav. Závět' Smila ze Šternberka na Hoštejně jako pramen poznání bojových družin na severní Moravě. Štěpán, Václav. In: *Vlastivědný věstník moravský*. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 47, č. 2, (1995,) s. 146-155.

STRAKA, Tomáš. *Císař Karel IV. a dobytí Braniborska 1371–1373*, bakalářská diplomová práce FF UK, Ústav českých dějin, Praha 2014.

STRAKA, Tomáš: *Vojenské zajištění české Horní Falce. Příspěvek k vojensko-historickému studiu doby Karla IV.* in: *Historie a vojenství* 65, 2016/2. Praha 2016.

ŠUSTA, Josef. *České dějiny díl II., část IV. Karel IV. Za císařskou korunou 1346-1355*. Praha, 1948.

TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy*, sv. II. Praha 1892.

TRESP, Uwe: *Pacis amator oder princeps militie? Kaiser Karl IV. als Kriegsherr. Militärische Herrschertugend zwischen Anspruch, Wirklichkeit und symbolischer Darstellung*. Der König als Krieger. Bamberger interdisziplinäre Mittelalterstudien 5. Bamberg 2015, s. 299 – 333.

WAGNER, Eduard, DURDÍK, Jan, DROBNÁ, Zoroslava. *Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské : (1350-1450)*. Praha: Naše vojsko, 1956.

WERUNSKY, Emil. *Geschichte Kaiser Karls IV und seiner Zeit*, sv. II, III. Innsbruck, 1882

WISE, Terence. *Medieval warfare*. London: Hastings house, 1976.

WOHLBRÜCK, Wilhelm Sigismund. *Geschichte des ehemaligen Bisthums Lebus und des Landes dieses Nahmes*. Berlin 1829.

ZIMMERMANN, Paul. *Magnus II. (Herzog von Braunschweig-Lüneburg)*. In: *Allgemeine Deutsche Biographie*, sv. XX. Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 1884. s. 64–66.

ŽALUD, Zdeněk, *Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského*. Disertační práce. Ústav českých dějin FFUK. Praha, 2006

GOLIŃSKI, Mateusz, ŻERELIK Rościslav, *Czeskie przygotowania do wojny z Polska w 1370 r. W świetle nieznanego źródła śląskiego*, in: *Studia i materiały do Historii Wojskowości*, roč

Kol. autorů. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, sv. XXIV. Praha: J. Otto, 1906.

Kol. autorů. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, sv. XV.
Praha: J. Otto, 1900.

Kol. autorů. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, sv. XIV.
Praha: J. Otto, 1899.

Internetové zdroje

Lieberose. Burgen in Brandenburg und Berlin [online] Deutsches historisches Museum
[cit. 2014-5-1]. Dostupné z: <http://www.dhm.de/ausstellungen/burg-und-herrschaft/brandenburg/Lieberose/>

Stammliste von Reus [online]. Wikipedia.de. Dostupný z:
http://de.wikipedia.org/wiki/Stammliste_von_Reu%C3%9F

Seznam příloh

1. Žoldnéřský kontrakt Meinecka ze Schierstädtu CDBR, B, II, č. 1136, s. 539..
2. AČK 1086. Hanuš z Waldau slibuje sloužit Karlovi IV. s 20 kopími.
3. AČK 108. Jindřich z Wildenfelsu slibuje sloužit Karlovi IV. s 10 kopími.
4. Náhrobek Günthera zr Schwarzburgu ve Frankfurtu nad Mohanem
5. Souboj jízdních těžkooděnců
6. Jízdní střelec nabíjí kuši v sedle

MCXXXVI. Meineke von Schierstede verspricht dem Kaiser Karl gegen den Markgrafen Otto zu dienen, am 13. Juli 1373.

Ich Meinike von Schirftete, bekenne — Wenne der allerdurchleuchtigste Furste und Herre Karl, Romischer Keiser — mich gesatzt hat zu Hauptmann der Sloffe Plawen, Sandow, Jerichow und Gortzk, die Im der Erwirdige in Got Vater mein gnediger Her Peter, Ertzbischoff zu Meideburg, zu diesem seinem Kriге gegeben — wieder den Marggraf und Marken zu Brandenburg, des gelobe ich in guten trewen, Im und seinen Erben Kunigen zu Beheim und Marggrafen zu Brandenburg zu dienen in diesem kriге uff Marggraf Otten zu Brandenburg, die Herzoge von Beyern un ire Helffer mit hundert Mannen mit Glesen, also das yederman mit Glesen zu Im haben sol einen gewapenten in einem Pantzer, oder einen Schutzen und drey Pferde, und dorumb hat auch gelobt unser Her der Keyser für sich, seine Erben und Nachkommen Konige zu Beheim, Marggrafen zu Brandenburg und zu Lufiz, mir, meinen Erben und zu unsen Handen Davitz meinem Bruder, Rudolff von Breckleven, Ruprecht von Wersteten und iren Erben, was koste ich in diesem kriге uff dieselbe Slozze und auch anderswo in seinem dienste tragen wurde, und darzu solchen Solt, als andern seinen Soldenern, das ist uff eyn yden Glesen alle Monde, diewile ich in seinem dienste bin, achtzehn Gulden, oder sovill als sich dafür gepuret zu geben und zu bezalen, und der erste Monde soll yntreten von dem Sontage, der schirft kumpt uber acht tage: und was ich und die Meinen redliches schadens nemen in seinem dienste, den wir redlich beweisen, den sollen sie uns richten nach dem als die edle Herren Peter von Wartemberg des egenanten meins Herrn des Keisers Hofmeister, Nickel Boltz, der Hochgeborn Furstinn der Hertzogin von der Schweidnitz Hofmeister, und zwei meiner Frunde einem yglichen ussprechen. Wurde auch ich oder die meinen in seinem oder seiner Erben dienste in diesem Kriге gefangen, so sollen sie uns wider losen und unser Schatzung rathen nach Bescheidenheit ane geverde. Auch sollen alle erber Gefangen und ander Vortel des egenanten meines Herrn des Keisers und seiner Erben seyn, und die andern unser, als in offenbaren Kriге gewonlich ist. Des zu Urkunt habe ich mein Insigel an diesem brief lassen heugen. Geben uff dem Felde vor Franckfurt, anno Domini M. CCC. LXXIII. in Festo Margarete.

Original im R. Geh. Kabinet's-Archive. — Gerden's Cod. I., S. 74.

1. Žoldněřský kontrakt Meinecka ze Schierstädtu CDBR, B, II, č. 1136, s. 539..

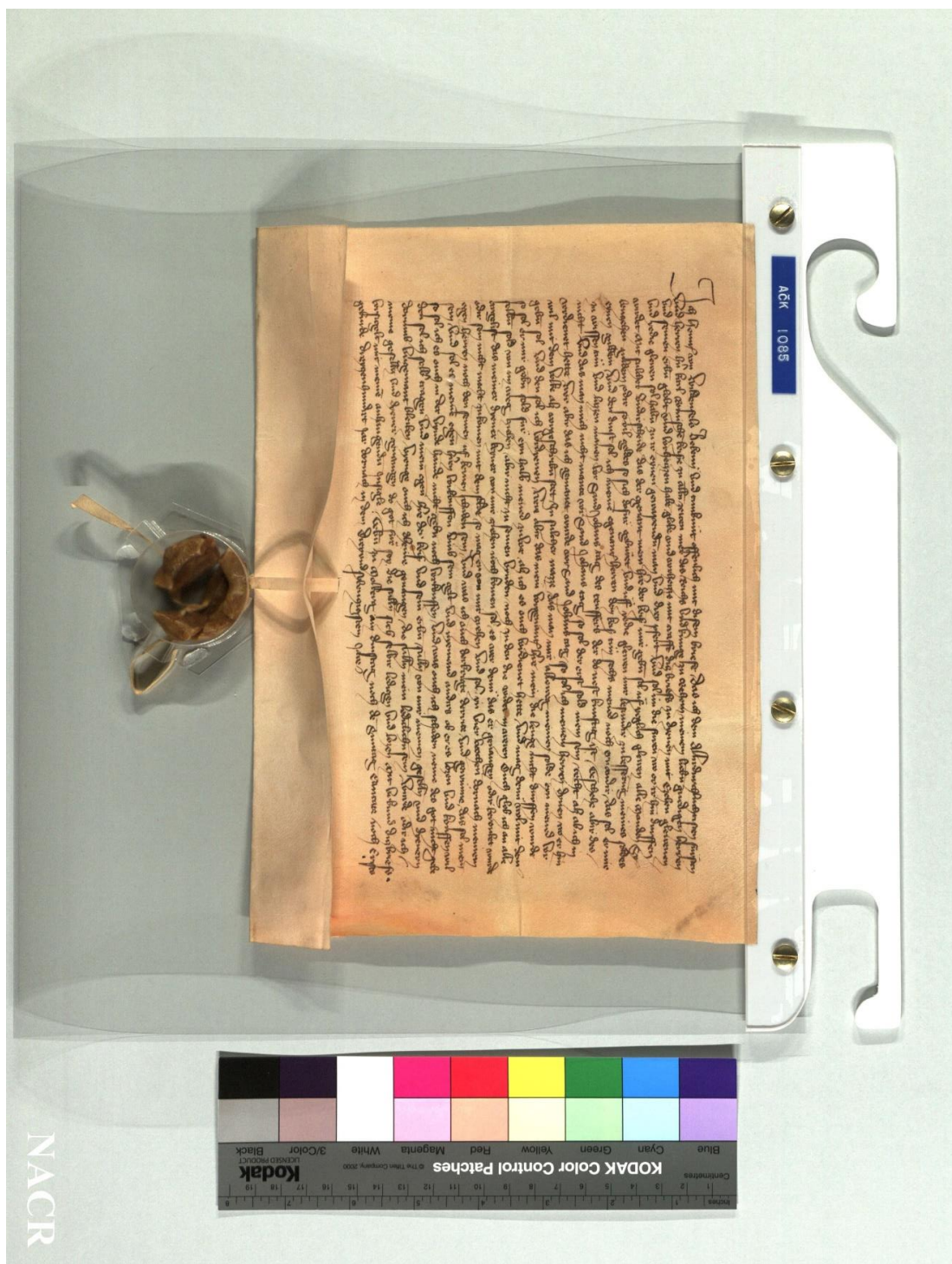

2. AČK 1086. Hanuš z Waldau slibuje sloužit Karlovi IV. s 20 kopími.

3. AČK 1085. Jindřich z Wildenfelsu slibuje sloužit Karlovi IV. s 10 kopími.

4. Náhrobek Günthera zr Schwarzburgu ve Frankfurtu nad Mohanem pochází z doby krátce po Güntherově smrti a zobrazuje jej jako těžkooděného rytíře ve zbroji. Foto Autor.

5. Souboj jízdních těžkooděnců, cca 1370. BSB Cgm 5 Weltchronik in Versen
Fol.119r.

Dostupné online:

<http://daten.digital-sammlungen.de/0007/bsb00079954/images/index.html?fip=193.174.98.30&id=00079954&seite=243>

6. Jízdní střelec nabíjí kuši v sedle, cca 1350. WLB HB XIII 6 Weltchronik & Marienleben Fol. 218v.. Dostupné online:

http://digital.wlb-stuttgart.de/filegroups/welthbxi6_349927065/max/00000448.jpg